

127

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETMELERDE FİNANSAL ANALİZ ÇALIŞMALARI
VE
MALATYA'DA FAALİYET GÖSTEREN
GIDA SANAYİİ'NE AİT UN FABRİKALARINDA
U Y G U L A M A

Erkan ONEL

malatya-1987

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KÜTÜPHANESİ

Ö N S Ö Z

Gün geçtikçe büyüyen ve gelişen işletmeler kıt kaynaklardan en optimal bir şekilde faydalanma yolunu aramakta ve bu konuda yoğun gayret sarfetmektedirler.

İşletmelerin bu faaliyetleri sonucu ortaya çıkan mali değerler, bilgi haline dönüştürülüp, gerek plân, gerek kontrol ve gerekse işletmeye ilgi duyan kişi veya kuruluşlara sunulmaktadır. Yapılan bu çalışmalar finansal analizi oluşturmaktadır.

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım bu çalışmada finansal analize ait teorik bilgilere değinilmiş, uygulama alanı olarak da Malatya yöresinde faaliyette bulunan gıda sanayine ait un fabrikalarını seçilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanışında yol göstererek yardımlarını esirgemeyen değerli Hocalarım Sayın Prof.Dr.A.Naim AKMAN'a ve Sayın Doç.Dr.Şener Dilek'e teşekkürlerimi arz eder, saygılar sunarım.

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>sayfa</u>
İçindekiler	I
Tablolar Listesi	V
Giriş	VII
I. Çalışmanın Amacı	
II. Materyal ve Metod	
III. Çalışmanın Düzeni	

B Ö L Ü M I

FINANSAL ANALİZİN GENEL KAREKTERİSTİĞİ

1. Finansal Analizin Tarihçesi	1
1.1. Dünyadaki Gelişimi	1
1.2. Türkiye'deki Gelişimi	4
2. Finansal Analiz Hakkında Genel Bilgiler	6
2.1. Finansal Analizin Anlamı ve Tanımı	6
2.2. Finansal Analizin Amacı	7
2.3. Finansal Analizin Özellikleri	7
2.4. Finansal Analize Etki Eden Faktörler	8
2.4.1. İşletme Dışı Faktörler	9
2.4.2. İşletme içi Faktörler	9
2.5. Finansal Analizde Dikkat Edilecek Hususlar ..	10
2.6. Finansal Analiz Çeşitleri	10
2.6.1. Finansal Analizin Amacına Göre Çeşitleri	11
2.6.1.1. Yönetim Analizleri	11
2.6.1.2. Kredi Analizleri	12
2.6.1.3. Yatırım Analizleri	12
2.6.2. Finansal Analiste Göre Analiz Çeşitleri.	13
2.6.2.1. İç Analiz	13
2.6.2.2. Dış Analiz	13
2.6.3. İnceleme Dönemine Göre Finansal Analiz	
Çeşitleri	14
2.6.3.1. Statik Analiz	14
2.6.3.2. Dinamik Analiz	14

FİNANSAL ANALİZDE KULLANILAN TEKNİKLER

1.Karşılaştırmalı Tablolar Tekniği	15
2.Dikey Yüzdeler Tekniği	16
3.Trend Yüzdeleri Tekniği	17
4.Oranlar Tekniği	18
4.1.Likidite Oranı	20
4.1.1.Cari Oran	21
4.1.2.Likidite Oranı	21
4.1.3.Nakit Oran	22
4.1.4.Kısa Vadeli Borçlarla,Hazır Değerler Ara- sındaki Farkın Karşılanması Süresi Oranı ..	22
4.2.Faaliyet Oranları	23
4.2.1.Alacakların Devir Hızı Oranı	23
4.2.2.Stok Devir Hızı Oranı	24
4.2.3.Hazır Değerler Devir Hızı Oranı	25
4.2.4.Net İşletme Sermayesi Devir Hızı Oranı	25
4.2.5.Döner Değerler Devir Hızı Oranı	26
4.2.6.Duran Varlıklar Devir Hızı Oranı	26
4.2.7.Aktif Devir Hızı Oranı	27
4.2.8.Öz Sermaye Devir Hızı Oranı	27
4.3.Finansal Yapı Analizinde Kullanılan Oranlar	27
4.3.1.Borçların Aktif Toplamına Oranı	28
4.3.2.Öz Sermayenin Aktif Toplamına Oranı	29
4.3.3.Öz Sermayenin Toplam Borçlara Oranı	29
4.3.4.Kısa Vadeli Borçların,Kaynaklar Toplamına veya Aktif Toplamına Oranı	30
4.3.5.Kısa Vadeli Borçların,Toplam Borçlara Oranı	30
4.3.6.Uzun Vadeli Borçların,Kaynaklar Toplamına Oranı	30
4.3.7.Uzun Vadeli Borçların,Devamlı Sermayeye Oranı	30

4.3.8.Öz Sermayenin Maddi Sabit Değerlere Oranı...	31
4.3.9.Maddi Sabit Değerlerin Uzun Vadeli Borçlara. Oranı	31
4.4.Kârlılık Oranları	31
4.4.1.Yatırıma Göre Kârlılığı Gösteren Oranlar ...	32
4.4.1.1.Net Kârın Öz Sermayeye Oranı	32
4.4.1.2.Vergiden Önceki Kârın Öz Sermayeye Oranı	33
4.4.1.3.Faiz ve Vergiden Önceki Kârın Kay- naklar Toplamına Oranı	33
4.4.1.4.Net Kârın Net Aktif Toplamına Oranı..	34
4.4.1.5.Hisse Senetlerinin Gelir Fiyat Oranı	34
4.4.2.Satışların Kârlılığını Gösteren Oranlar	34
4.4.2.1.Bürüt Satış Kârının,Net Satış Tuta- rına Oranı	34
4.4.2.2.Satılan Mal Maliyetinin Net Satış Tutarına Oranı	35
4.4.2.3.Faaliyet Kârının Net Satış Tutarına Oranı	35
4.4.2.4.Net Kârın Net Satış Tutarına Oranı ..	35
4.4.2.5.Faaliyet Giderlerinin Net Satışlara Oranı	35
5. Kâra Geçiş Analizi	36
6. Finansal Kaldıraç ve Faaliyet Kaldıracı	40
6.1.Finansal Kaldıraç	40
6.2.Faaliyet Kaldıracı	42
6.3.Faaliyet ve Finansman Kaldıraçlarının İlişkisi..	44
7.Fon Akım Analizi.....	45

B Ö L Ü M III

FİYATLAR GENEL SEVİYESİ VE FİNANSAL ANALİZ İLİŞKİSİ

1. Genel Açıklama	48
2. Enflasyon,Bilanço ve Gelir Tablosu İlişkisi	50
2.1.Enflasyonun Bilançoya Etkisi.....	50

2.1.1. Aktif Kalemlerde Yaptığı Etkiler.....	50
2.1.2. Pasif Kalemlerde Yaptığı Etkiler	52
2.2. Enflasyonun Gelir Tablosuna Etkisi	53
2.2.1. Gelir Kalemlerine Etkileri	53
2.2.2. Gider Kalemlerindeki Etkileri	54
3. Mali Tablolarda Enflasyonun Etkisini Giderme Çalışmaları	55
3.1. Fiili Maliyet Sistemi	55
3.2. Fiyatlar Genel Seviyesi Sistemi	56
3.3. İkame Maliyeti Sistemi	56
3.4. Genel Fiyat ve İkame Maliyet Sistemi	57
4. Finansal Tabloların Düzeltilmesinden Sonra Analiz ve Yorumu	57

B Ö L Ü M IV

MALATYA'DA FAALİYET GÖSTEREN
GIDA SANAYİNE AİT UN FABRİKALARINDA
UYGULAMA

1. A İşletmesindeki Uygulama	59
2. B İşletmesindeki Uygulama	68
3. C İşletmesindeki Uygulama	77
S O N U Ç	85
KAYNAKLAR.....	89

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo Numarası</u>		<u>Sayfa No</u>
1	"A" İşletmesi'nin düzenlenmiş, mukayeseli Bilançosu	59
2	"A" İşletmesi'nin mukayeseli Bilançosunun trend yüzdeleri	61
3	"A" İşletmesi'nin mukayeseli Bilançosunun dikey yüzdeleri	62
4	"A" İşletmesi'nin düzenlenmiş, mukayeseli Gelir Tablosu	64
5	"A" İşletmesi'nin mukayeseli Gelir tablosunun Dikey yüzdeleri	64
6	"A" İşletmesi'nin mukayeseli Gelir tablosunun Trend yüzdeleri	64
7	"A" İşletmesi'nin üç yıl mukayeseli faaliyet oranları değerleri	65
8	"A" İşletmesi'nin üç yıl mukayeseli yatırıma göre kârlılık oranları değerleri.....	65
9	"A" İşletmesi'nin üç yıl mukayeseli satışlara göre kârlılık oranları değerleri	65
10	"B" İşletmesi'nin düzenlenmiş, mukayeseli Bilançosu	69
11	"B" İşletmesi'nin mukayeseli Bilançosunun trend yüzdeleri	70
12	"B" İşletmesi'nin mukayeseli Bilançosunun dikey yüzdeleri	72
13	"B" İşletmesi'nin düzenlenmiş, mukayeseli Gelir Tablosu	74
14	"B" İşletmesi'nin mukayeseli Gelir Tablosunun Dikey yüzdeleri	74
15	"B" İşletmesi'nin mukayeseli Gelir Tablosunun Trend yüzdeleri	74
16	"B" İşletmesi'nin üç yıl mukayeseli faaliyet oranları değerleri	75
17	"B" İşletmesi'nin üç yıl mukayeseli yatırıma göre kârlılık oranları değerleri	75

18	"B" İşletmesi'nin üç yıl mukayeseli satış- lara göre kârlılık oran değerleri.....75
19	"C" İşletmesi'nin düzenlenmiş, mukayeseli Bilançosu 77
20	"C" İşletmesi'nin mukayeseli Bilançosunun trend yüzdeleri 79
21	"C" İşletmesi'nin mukayeseli Bilançosunun dikey yüzdeleri 80
22	"C" İşletmesi'nin düzenlenmiş, mukayeseli Gelir Tablosu 82
23	"C" İşletmesi'nin mukayeseli Gelir Tablosu- nun dikey yüzdeleri.....82
24	"C" İşletmesi'nin mukayeseli Gelir Tablosu- nun trend yüzdeleri 82
25	"C" İşletmesi'nin üç yıllık mukayeseli faaliyet oranları değerleri.....83
26	"C" İşletmesi'nin üç yıllık mukayeseli yatırıma göre kârlılık oran değerleri.....83
27	"C" İşletmesi'nin üç yıllık mukayeseli satışlara göre kârlılık oran değerleri.....83

G İ R İ Ő

İnsanlar, sınırsız olan ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, önceleri üretme veya elde etme şeklinde başlattıkları çabalarına daha sonra mübadeleyi eklemişlerdir. Mübadele ile başlayan alış-veriş, gün geçtikçe kişileri belirli bazı sahalarda ihtisaslaşmaya götürmüş ve mübadelede yeni bir safhanın başlamasına neden olmuştur. Pazar dediğimiz bu işlemlerin gerçekleştiği yer, bu günkü iktisadi çevrenin ilkel temelini oluşturmuştur. Daha sonra konu, tüketim amacına bazı düşünceler de katmıştır.

İktisadi yaşayışın, ilerleyen teknoloji ile geliştiği ve bu gelişmeye, işletme dediğimiz ekonomik ve sosyal çevrenin bireyleri de ayak uydurmuştur. Gelişen işletmeler zamanla sermayelerin birleştirilmesi ile tüzel kişilik kazanmış ve modern işletme anlayışına yaklaşılmıştır.

Bugün dünyada ve ülkemizde açık örneklerini gördüğümüz işletmelerde sahiplik ve yöneticilik ayrımı kendini göstermiş, işletmelerin amaçlarına ulaşmak için en ideal şekilde yönetiminin gerçekleşmesi çalışmaları başlamıştır. Böylece işletmeye ilgi duyan sahip, yönetim ve üçüncü kişiler, işletmeler hakkında bilgi sahibi olma zarureti hissetmişlerdir. Bu amaçla işletmedeki parasal değerlerin nasıl işlediği, nasıl sonuçlandığını görmek amacı ile başlayan çalışmalar, günümüzdeki finansal analiz tekniklerinin gelişmesini hazırlamış ve ilgili çalışmalar, bilgi edinmek isteyenlere ayrıntılı bilgi vermekte kullanılmıştır.

Bu konuda yaptığımız alışma, Malatya'da sayıları gün geçtikçe artan, gıda sanayine ait üretimde bulunan un fabrikaları konusunda, sağlanabilen mevcut finansal tablolar ışığı altında, söz konusu işletmelerin finansal sirtiktürlerini ve kâr pozisyonları hakkında belli bir ölçüde sistematik bilgi sunmak ve bu işletmelerin finansal pozisyonlarını karşılıklı mukayese ederek belirli noktalara ulaşmaktır.

VIII

Materyal ve Metod

Malatya ilinde gıda sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin sayısı 7 dir. Henüz montaj-çalışmaları tamamlanmamış işletmeleri de dikkate aldığımızda bu rakamın 9'a ulaştığı görülmektedir.

Mevcut işletmelerden henüz faaliyet aşamasında olmayan 2 işletme hariç tutulursa, 7 işletme ile bizzat temasa geçilmiş, gerekli döküman ve veri sağlayabilmek için müteaddit defalar ilişki kurulmuştur. Teessüfle belirtelim ki 7 işletmeden ancak 3'ünden belirli bir ölçüde döküman alınmıştır. Diğer işletmelerden ise, yeterli döküman temin edilememiş, müteaddit defalar yapılan görüşmeler ve temaslardan olumlu bir netice alınamamıştır. İşletme sahip ve yöneticilerinin bu ketum davranışları, ister istemez çalışmamızı üç işletmenin incelenmesine inhisar etmiştir.

Uygulama için seçilen üç işletmeden birisi kolektif şirket, birisi limited şirket ve biri de anonim şirkettir. Bu işletmelerden de malesef üç yıllık döküman temin edilmiş bu dökümanlar ve ihtiyaç duyulan bilgiler şahsi gayretlerle ortaya çıkartılarak finansal tablolar niteliğine sokulmuştur. İşletmelerle yapılan görüşmelerde follow-up tekniği uygulanmış, yüzyüze ve karşılıklı sual-cevap diyalogu içerisinde yöneticilerin vermek istemedikleri bazı bilgiler dolaylı yollarla temin edilmiştir. İşletmelerle ilgili tablolar tamamen tarafımızdan hazırlanmış ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu zorluklar altında söz konusu işletmelerin finansal açıdan sadece faaliyet yapıları ve kâr pozisyonları, mevcut dökümanlar çerçevesinde analize tabi tutulmuştur. Bütün analiz tekniklerini ihtiva edecek dökümanlar elde mevcut olmadığı için ve temaslarda ortaya çıkarılan güçlükler sebebiyle çalışma bu iki sahaya inhisar ettirilmiştir.

Çalışmanın önemli ölçüde hiç bir iddiası olmamakla beraber, Malatya ili yöresindeki şirketlerin varlık pozisyonları ve faaliyet durumları hakkında genel anlamda bir bilgi taşınması açısından, belli bir ölçüde dikkate değerdir.

Çalışmanın Düzeni

Çalışma dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, finansal analizin genel karakteristiği incelenmiş, tarihsel gelişiminden başlanarak bu konu ile ilgili tanıtıcı ve açıklayıcı çalışmalara kısaca yer verilmiştir.

İkinci bölümde, finansal analiz teknikleri açıklanmış ve bunlara ait formüllerden faydalanıp işletmelerin analizinin nasıl yapılacağı yıllar itibariyle işletmelerin parasal değerlerindeki değişmelerin hangi teknikler yardımı ile bilgi bekleyenlere aktarılacağı belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde, özellikle enflasyon üzerinde durulmuş, fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen artışın, işletmelerin mali yapılarında meydana getirdiği olumsuz etkilerin neler olduğu açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde ise mevcut dokümanlarla uygulama yapılmaya çalışılmış, rakamların seyri içerisinde analiz teknikleri ele alınmıştır. İncelenen işletmelerin faaliyet yapıları ve kârlılık pozisyonları hakkında bazı bilgilere ulaşılmış, söz konusu işletmelerin genel, kaba bir değerlendirmesine ulaşılmıştır.

BÖLÜM 1

FİNANSAL ANALİZİN GENEL KAREKTERİSTİĞİ

1.-FİNANSAL ANALİZİN TARİHÇESİ

İşletmelerin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan maliduru - rumları hakkında bilgi veren finansal tablolarla ilgili ana - liz çalışmalarının tarihsel gelişimini, dünyadaki gelişmesi ve Türkiyede gösterdiği gelişmeler olarak incelemek yerinde olacaktır.

1.1.-Dünyadaki Gelişimi

Finansal tabloların ilk defa kullanılmaya başlaması veya bu konuda yapılan çalışmaların 350-400 yıl öncesine dayandığı yapılan araştırmalarla belirlenmiştir.

16. yüzyılda ticaretin deniz aşırı olarak gelişmesi İngiltere'de bazı büyük şirketlerin kurulmasına neden olurken, bu şirketlerle ilgili hesaplarda bazı bilinçli hatalar belirlenmiş ve bu şirketlerin hissedarlarının tasarruf gelirlerinde azalmalar görülmüştür. Bu tür davranışların artması İngiltere'de yeni bir yasanın çıkmasına neden olmuştur. 1719 tarihinde çıkarılan (Buble Act) bu yasa, şirketlerdeki ortak sayısını sınırlandırmakta ve bu sayıyı 6 olarak belirlemekteydi.

Buble Act'la getirilen sınırlama yapılan hilelere çare olamamış ve dolayısıyla bu yasa yürürlükten kaldırılmış yerine, ortak sayısını en fazla 20 olarak kabul eden yeni bir yasa getirilmiştir.

Demiryolunun gelişmesi ile sanayii hızla ilerlemekte ve buna karşılık 20 ortakla sınırlandırılan şirketlerin çeşitli güçlüklerle karşılaşmaya başladıkları görülmekteydi. Bu güçlüklerinden en önemlisi, büyüyen ve gelişen şirketlerin finansman ihtiyaçlarıydı. Bu na ihtiyaç duyan kadar, bu imkanı sağlayacak kişi veya kurum için de güven meselesini ortaya çıkarıyordu. Bu gelişmeler"...dünyada ilk defa bir finansal kargaşa devrine neden olurken, bugünkü modern anlamdaki finansal tabloların ortaya çıkmasına yol açıyordu."(1)

1. Nalan Akdoğan, Nejat Tenker; Finansal Tablolar ve Analizi Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 2. baskı Savaş yayınları Ankara 1985 s.4

Finansal tabloların, yatırım yapmak isteyen kişilere yardım etmek ve bu kişileri işletmeler hakkında bilgi sahibi etmek gayesi ile 1835 tarihinde çıkarılan Great Western yasası, işletme ortaklarının genel kurullarında işletme ile ilgili finansal tabloların sunulması zorunluluğunu getirmekteydi. Böylece finansal tablolarla ilgili ilk kanunu müeyyide yürürlüğe getiriliyordu.

1845 yılında çıkarılan bir kanunla, bu tarihe kadar çıkarılan kanunmaddeleri birleştirilip şu şekilde bağlanıyordu; "...sermaye yapısı ve hisse senetleri sayısı, alınan krediler, sahip olunan varlıklar ile düzenleme tarihinde vadesi gelen borçların doğru durumunu yansıtacak açık ve tam bir bilançonun düzenlenmesi, ayrıca geçen yarım yıl içerisinde işletme uğraşlarında oluşan kâr ve zararın bir görünümü de bu bilançoya eklenecektir."(1). Ayrıca bu bağlayıcı hükmün yanısıra işletme yöneticilerinden en az üç kişinin bu tabloları imzalama yükümlülüğünü getirmekte ve bu tabloları devlet denetimine tabi tutma şartını da getirmekteydi.

Finansal tabloların düzenlenmesinde fayda uman ve bunların kullanıcıları arasında yer alan denetçiler için ilk adım 1856 yılında atılmış ve çıkarılan bir kanunla şu müeyyide getirilmiştir; "Denetçiler, bilanço ve hesapları inceleyerek hazırlayacakları raporda, işletme işlemlerinin doğru, eksiksiz ve yasalarda istenen koşullara uygun olup olmadığını belirleyeceklerdir "(2).

İngiltere dışında ise, sanayiideki gelişmeye uyan diğer ülkelerde de görülmekteydi. ABD'de yapılan yatırımlar genelde İngiliz kökenli kişilerce yapıldığından İngiltere bağımlı yatırımlar özelliğini taşımakta ve burada da aynı uygulama ve çalışmaların yapıldığını ve bu konudaki disiplinlerin uygulandığını yapılan araştırmalar açıklamaktadır.

Finansal tabloların ve bu konuda yapılacak analizlerde kredi veren kurumlarca başlatılan çalışmaların 19.yüzyıl sonlarında olduğu gözlenmektedir. İşletmelerden, mali tablolarını isteyen ve bu konuda bir kararname yayınlayan New York State

---

1.a.g.e.,s.4

2.a.g.e.,s.5

Banker's Association adlı bir bankerlik kuruluşu olmuş ve kredi talebinde bulunan işletmelere finansal tablolarını getirme şartını belirtmiştir.

Finansal tabloların ortaya çıkışları yukarıda anlatıldığı gibi bir seyir takip ederken, yapılacak analizlerde teknik geliştirme ve bunların incelenmeleri gelişmeleri aşaması başlamıştır.

Finansal analiz tekniklerinden olan karşılaştırmalı tablolar tekniği James G. Canon tarafından başlatılmış ve daha sonra bu konuda Charles W. Reihl teknik hakkında 1906 yılında bir makale yayınlayarak tekniği formüle etmeye çalışmıştır.

Oranlar tekniği dediğimiz rasyo tekniği 1908 yılında William M. Rosendale tarafından yayınlanan bir makalede likidite rasyosu hakkında bazı açıklama ve standart rakamlar getirilmiştir.

Finansal tablolardan olan fon tablosunun analiz için gerekliliğinin William Morse Cole tarafından savunulduğu ve bu konuda ilk çalışma olarak "nereden geldi -nereye gitti" adlı bir tablo geliştirdiği ve bu tablonun bugünkü nakit akım tablosunun hemen hemen aynısı olduğu ifade edilmektedir.

Yatırım analizleri konusunda ilk çalışmanın yine 1900 lü yıllarda yapıldığı görülmektedir. Bu konuda klasik bir metin olarak kabul edilen Thomas F. Woodlock'un demiryolları için hazırladığı rapordur. Bunu Lawrence Chamberlain tarafından yayınlanan "Hisse Senedinin Prensipleri" adlı eser takip etmiş ve bu eserde "...Woodlock tarafından önerilen kârlılık rasyolarını geliştirdiği gibi, mali analizde dikey yüzdeler diye tanınan tekniği de ... ortaya koymuştur."(1)

Trend yüzdeleri ile analiz tekniği, literatüre 1925 yılında Stephan Gilman tarafından dahil edilmiş ve bu analiz tekniğinin gerekliliği savunulmuştur.

Finansal analizin, Avrupada gösterdiği bu gelişmeler Amerika'da da etkisini göstermiş ve bu konuda Amerikada Yapılan çalışmaların 20. yüzyılda dehâhızlı bir seyir izlediğini gösteren çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

---

1. Yüksel Koç Yalkın; İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.No:482
5. Baskı Ankara Üniversitesi Basımevi-Ankara 1981 s.146

Amerika'da bu konulardaki gelişmenin en önemli adımı olarak Amerikan Muhasebe Mesleği Derneği adı altındadır bir derneğin kurulması ve bu derneğin muhasebe ilkelerinin belirlenmesi çalışmalarına başlamasıdır (American Accounting Association-A.A.A) Bunun arkasından kurulan ve devlete ait bir kuruluş olan Securities and Exchange Commission'un getirdiği uygulamayı görmektedir. Bu komisyon "...kamu hükümlerine uygun olarak, piyasada pay senetleri ve tahvilleri satılan şirketlerden yıllık raporlar talep etmekte ve ayrıca mali tabloların biçim ve kapsamı ile ilgili olarak işletmelerin gözönünde bulunduracağı hususları gösteren...."(1) bir yönetmelik yayınlamıştır.

Finansal analizle ilgili gelişmeler, işletmelerin büyüüp gelişmeleri ile daha da yoğunluk kazanmış ve bu konuda Amerika'da, Muhasebe İlkeleri Odası (A.P.B.), Finansal Muhasebe Standartları Odası (F.A.S.B.), Maliyet Muhasebesi Standartları Odası (C.A.S.B.) gibi teşekküllerin kurulmasına neden olmuştur.

Bugün, bu konuda araştırma ve geliştirme çalışmalarını sürdüren Mali Analistler Federasyonu ve bu federasyon tarafından kurulmuş Yeminli Mali Analistler Enstitüsü vardır.

1.2.-Türkiye'deki Gelişimi

İnsanlar arasında mal ve hizmetlerin mübadeleleri ile başlayan ve bu ilişkileri taraflar arasında düzenleyen muhasebe ilminin tarihçesi, genel görüşe göre 15. yüzyılda İtalyan asıllı Lucas Pacioli tarafından kağıtlara dökülerek sabitleştirilmiş olarak kabul edilmektedir.

Ancak, bu konuyu İslam dünyası yani doğudaki büyük medeniyet açısından bakıldığında durum hiç de gerçekleri yansıtmamaktadır. Muhasebe ilminin tarihçesi "Lucas Pacioli'den önce önemli gelişmelerin varlığı izlenebilmektedir. 1363 yılında Abdullah İbn-i Muhammed'in Risale-i Felekiyye adıyla yazdığı kitapta, çift kayıt düzeni ve bugün kullanılanlara benzer defterler(....)den bahsedilmektedir.(2)

---

1. Alparslan Peker; Yönetim Muhasebesi, Genişletilmiş 2. baskı
1. Kitap, Fakülteler Matbaası İstanbul-1978, s 5

Finansal durumu değerlendirmenin ilk çalışması olan muhasebeyi düzenleyen bu kişi, hesapların bir ülke için öneminden şöyle bahsetmektedir; "Kaidesiz ve eksik hesabın devlet işlerinde ne kadar bozukluğa yol açtığı aşikârdır."(1)

Tarihsel gelişimi bu türde bir belge, bir kaynakla başlayan Finansal analiz, dünyadaki gelişmelerden uzak ve habersiz olarak devam etmiştir.

Türkiye'de mali tablolar tahliliyle ilgili çalışmaların İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin denetimi amacıyla Yüksek Denetleme Kurulu tarafından başlatıldığı görülmektedir. 4.7.1938 tarihinde çıkarılan kanun, Umumi Murakebe Heyeti'nin kurulması için gerekli maddayı bünyesine almıştır.

Umumi Murakebe Heyeti ilk çalışma olarak; İsviçre Hükümetine müracaat ederek, işletmelerin en iyi denetimlerini yapabilecek bir teşkilatın ve bu teşkilata ait gerekli sistemlerin belirlenmesini talep etmişlerdir. Bunun üzerine İsviçre Hükümeti iki kişilik bir heyeti, kurula yardımcı olmak gayesi ile Türkiye'ye göndermiştir. Bu heyet, işletmelerin denetlenmesi için örgütlenme ve çalışma planlarını geliştirmişlerdir. Bu raporlara, Saucy raporları denilmektedir.

Kurul daha sonra, İtisadi Murakebe Rehberini yayınlamış ve bu rehberde mali yapı ile ilgili olarak, bilançoların ve kâr-zarar hesapındaki kalemlerin ve bunların sonuçlarının incelenmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Mali Bünye ile ilgili bu bölüm, bilanço ve kâr-zarar hesabına dayalı bir inceleme imkanı getirmiş ve incelenen işletmelere bu teknikler uygulanmıştır. Bu teknikler rasyo analizleri tekniği ile başlamıştır.

Rasyolar tekniği ile başlayan mali bünyelerin incelenmesi daha sonra dünyadaki gelişmelere paralel olarak diğer analiz tekniklerini de getirmiştir.

Türkiye'de mali analizin tam anlamı ile gelişmesi ve bu konudaki çalışmalar görüldüğü gibi 45-50 yıllık bir çalışma olmaktadır. Ancak, daha anlamlı ve daha bilinçli çalışmalar işletmelerin gelişmesi ve bu konuda duyulan ihtiyaçların artması ile finansal analiz çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

1. İsmail Otar; Risale-i-Felekiyye "Kitab-us-Siyagat" Hakkında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enst. Dergisi Yıl 10 Sayı 37 Ağustos 1984 s.9-27

2. FİNANSAL ANALİZ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

İşletmelerin mali bünyeleri hakkında bilgi veren finansal analize ait bilgiler sırasıyla anlam ve tanımı, amacı özellikleri, analizde dikkat edilecek hususlar olarak incelenecektir.

2.1.- Finansal Analizin Anlamı ve Tanımı

Bir teşebbüsün, faaliyetini sürdürebilmesi, gelişmesi için gerekli mali imkanları ayırmak, bölümlenmek, bunların birbirleriyle olan ilişkilerini araştırmak, işletmenin yetkili veya yetkililerine gerekli bilgiyi vermek amacıyla geliştirilen finansal analiz bir diğer ifade ile mali tahlil olarak adlandırılmaktadır.

Finansman, işletmelerin bir fonksiyonudur. Gelişen çevre içindeki işletmeler, bugün, en düşük değerlerle, en büyük (maksimum) sonuçlara ulaşmak için çalışmalar yapmaktadırlar. Bu amaçla günümüzde, işletme sahipliği ile işletme yöneticiliği ayrı ayrı düşünülmektedir. Dahası da, günümüzde profesyonel yöneticilik mesleği gelişerek yaygınlaşmaktadır. Hal böyle olunca, işletmeler, mali konularını irdeleyen ve bu konuda çalışmalar yapan kişileri bir grup altında toplamakta buna da finansçılar, bölüme de finansman bölümü demektedirler.

En az sermaye ile en yüksek üretim, kâr ilişkisini araştırmak, işletme ile ilgili hesapları düzenlemek ve düzenlenen bilgileri verimli bir şekilde değerlendirmek ve sonuçlarını bugüne ve geleceğe ait bilgiler olarak kullanmak, yönetimi bu bilgilerden haberdar etmek, işletmenin sahip veya sahiplerine üçüncü kişilere bu bilgileri aktarmak gayesi ile çalışma yapmakta olan bölüm finansman bölümüdür.

Olan ile olması gerekenin karşılaştırılması faaliyeti kontrol dediğimiz işlemi ortaya koymaktadır. Finansal analiz de "bir işletmenin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve mali yönden gelişmesinin yeterli olup olmadığını saptamak ve o işletme ile ilgili geleceğe ait tahminlerde bulunabilmek için, mali tablolarında yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesinden ibarettir!"(1)

Bu tarifin içerisinde sözü edilen mali tablolar, bir işletmenin var olan değerleri ile bunu karşılayan sermayenin yapısı, işletmeye ait ortaya çıkan değerlerin sonuçları, bu sonuçta meydana gelen kârın veya zararının yapısı hakkında bilgiler ihtiva eden tablolardır. İşte bu tablolardan faydalanılarak yapılan işlemlere finansal analiz denir. "Finansal analizdeki değerler kullanıcıların direkt ihtiyaçlarını karşılayan bilgilere ve gelecekteki soruları üzerinden kaldırıp onlara güven verme yapısına sahiptir". (1)

2.2.-Finansal Analizin Amacı

Finansal tablolar analizi mutlaka bir amaca hizmet vermek için yapılır. Bunlar;

- işletme yöneticileri tarafından, işletmenin o yılki seyrini takip için,
- işletmenin yıllar itibariyle seyrini takip için,
- işletmenin, benzer sanayii kuruluşları ile veya benzer alandaki iş kolundaki yerini görmek için, yöneticiler tarafından
- Kredi kuruluşları diye adlandırılan kişi veya kişilerce işletmenin, kaynak kullanımı, likidite yapısı, borçlarını ödeme yapısını araştırmak için,
- Yapılacak yatırımın isabetli olup olmadığını, verimliliğini kârlılığını araştırmak gayesi ile tasarrufluca tarafından yapılır veya yaptırılır.

2.3.-Finansal Analizin Özellikleri

Finansal tablolar, işletmelerin finansal yapıları, faaliyetleri hakkında gerekli bilgiyi vermektedir. Finansal tablolara dayanılarak yapılan analiz, işletmeler hakkında bazı rakamsal değerler ifade etmektedir. Bu rakamsal değerler yıllar itibariyle incelenip, işletmenin gelişim seyrini, rakip iş kolundaki işletmeler ile karşılaştırılıp piyasadaki yerini belirlemede kullanılır.

Finansal analizin bu karakterinden faydalanarak diyebilirizki finansal analizin iki özelliği vardır. Bunlar;

- Finansal analiz bir planlama aracıdır,
- Finansal analiz bir kontrol aracıdır.

Finansal analiz"her düzeydeki işletme yöneticisinin gerek planlama ve bütçeleme,gerekse işletme ve denetleme e-şamalarında,görevlerinin gereği olarak gereksinim duyduğu bir uğraşı alanıdır".(1).İşletme yöneticilerinin başarısı yönettikleri işletmenin başarı grafiğine bağlıdır.İşletme gelişme ve ilerleme,başarılı bir seyir grafiğine sahipse bu işletmeyi yönetenlerin başarısı,aksidurum başarısızlığın sonucunu gösterir.Yönetimde bir çok özellik mevcutsa da plan ve kontrol özelliğinin içerisinde yer almaktadır.Finansal tablolar analizi ile bir yandan planlanan hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı,işletmenin başarısının kontrolü yapılırken bu sonuçlardan faydalanılarak gelecek dönemlere ait sıhhatli ve istikrarlı planlar yapılmaya çalışılmaktadır.

Finansal analizin bu özelliklerini belirttikten sonra analizin önemli araçları olan finansal tabloların özelliklerinden de bahsetmek gerekmektedir.Bunlar;

- Finansal tablolar bir işletmenin son durumunu yansıtır, ancak nihai değerlerdir.
- Finansal tablolarda yazılı değerlerin tam ve kesin olduğu söylenemez.
- İşletmenin bir faaliyet döneminin sonucunu kesin olarak ifade etmekten mahrumdurlar.Hesap tekniği değiştiğinde tutarda değişme söz konusu olabilir.
- Finansal tablolar,işletmeyi etkileyebilen dış faktörleri göstermeden mahrumdurlar.
- Finansal tablolar işletmeye ait sadece parasal değerleri göstermektedirler.

Yukarıda özellikleri ifade edilen tablolardan elde edilen bilgiler ışığında yapılan finansal analizin başarısı için,işletmeyi,iş kolunu,dış ve iç faktörleri gözönünde bulundurmak gereklidir.

2.4.-Finansal Analize Etki Eden Faktörler

İşletmede ortaya çıkan değerler belirli bir süre veya dönem itibariyle nasıl bir gelişme göstermiştir?Değişimin seyri hangi yönde olmuştur? v.b. gibi sorulara cevap bulmak için muhasebe prensiplerine bağlı kalınarak hazırlanan finan-

sal tablolarında ortaya ortaya çıkarılmaktave araştırıcıya cevap vermektedir.İşte tüm bu işlemleri yaparken,işletmenin yöneti - cilerinden,benimsenen muhasebe prensiplerinden,işletmenin huku - ki yapısından etkilenebileceği ve işletme dışıfaktörler dediği - miz;ekonomik yapı,bağlığ olduğu iş kolu,piyasadaki paranın seyir yapısı gibi faktörler de bu tablolar üzerinde etkili olabile - ceğdir.

2.4.1.-İşletme Dışı Faktörler

Finansal analizi yapılacak işletmenin,etkilenebileceği dış faktörleri şöyle sıralamak mümkündür;

- İşletmelere etki eden en önemli faktör,o ülkenin ekonomikya - pısının seyridir.Bir ülkenin ekonomik konjonktürü istikrarlı bir yapıya sahipse,o ekonomik çevre iğarisinde yağayan işlet - melerde başarı grafiğinin yükselme gösterebileceği,aksi du - rumda bunun tersinin gerçekteşebileceği söylenebilir.
- Tedavüldeki paranın satınalma gücünde ortaya çıkan değişme - ler,işletmenin finansal tablolarını gerçeklerden uzaklaştı - rır.Yanılıcı,tutarsız değerlerin ortaya çıkmasınaneden o - lur.
- İşletmenin faaliyette bulunduğu iş kolunun yapısal özelliği de işletmeler arası farkların ortaya çıkmasına neden olur. Bir iş kolu için geçerli olan bir değer bir diğer işletme için ideal olmayabilir.
- İşletmenin ürettiği mamüle ait hammadde ve yardımcı madde - lerin tedarik edilebilme özelliğide dış faktör olarak ali - nabilir.

2.4.2.-İşletme İçi Faktörler

Finansal analiz gelişmesi yapılacak işletmenin iç ya - pısı işletme içi faktör olarak gruplandırılabilir.Bunlar da

- İşletmenin,sermaye yapısının özelliği,yani işletmenin bir sermaye şirketi mi yoksa ferdi bir işletmemi olduğu,işlet - mede sahip ve yöneticilik unsurunun yapısal özelliğinin bilinmesi gereklidir.İşletmenin karar alma sistemi belirlenmelidir.
- İşletmenin teknik yapısı dediğimiz tesisleri,Üretim araç ve gereçleri;minimum süre,maliyet v.b. gibi değerlerle maksi - mum sonuçları verebilmektedir?"Teknik" yapı,tesislerin

çağdaş teknoloji karşısındaki durumu, kapasitenin uygunluğu ve eskilik, yenilik gibi hususlar açısından önem taşır."(1)

- Her işletme, faaliyetlerini muhasebeleştirirken belli bir hesap planına göre çalışma yapar. Bu plan, o işletmenin hesap sistemini ifade etmektedir. Günümüzde, işletmeler arasında standart bir hesap planının kullanılmayışı (Sermaye Piyasası Kanunu ile, halka açık anonim şirketlerde bu mecburiyet 1984 yılında getirilmiştir.) işletmeler arası dengesizliğe neden olmaktadır.
- İşletmede çalışan personelin etkileri de incelenebilir. İşletmenin başarısında veya eksi durumunda, işletmede görev alan kişilerin payı büyüktür.

2.5.-Finansal Analizde Dikkat Edilecek Hususlar

Analiz çalışmasına başlayacak analist, yapacağı çalışmada başarılı olmak istiyorsa, her araştırmada olduğu gibi kendisini bu konuda iyi eğitmeli ve araştırıcı bir özelliğe sahip olmalıdır. Analizini yapacağı işletme ile ilgili iş konunu iyice tetkik etmelidir. Çalışmalarında kendine ışık tutacak noktaları belirlemelidir. Bu hazırlık safhasından sonra kendine şu soruları yöneltmelidir.

- "Finansal analizle ilgili tüm veriler ortaya çıkarıldımı?"
- "Muhasebenin prensip ve sistemleri münasip olarak kullanılmış mı?"
- "Değerlendirmeler, birbirini tutmayan, çelişkili ve düzensiz mi?"
- "Veriler, uygun bir sınıflandırmaya tabi tutulmuş mu?"(2).

Bu sorulara cevap verildikten sonra analiz için rapor hazırlamaya başlamalı ve raporunda tarafsız, tutarlı, ihtiyaç sahiplerine cevap verebilecek özellikleri belirtmelidir.

2.6.-Finansal Analiz Çeşitleri

İşletmedeki faaliyetleri rakamsal ve para ile ifade edilebilen değerlere dönüştüren muhasebe, bu faaliyetlerin so-

1. Oktay Güvemli; Mali Tablolar Tahlili, 2. baskı, Formül Matbaası İstanbul-1979, s.30

2. H. Simons, Jay W. Smith; Intermediate Accounting, a.g.e., s.862

nucunu finansal tablolar şeklinde rapor etmektedir. Bu raporların önemlileri; bilanço, gelir tablosu ve fon tablosudur. Bu tablolardaki bilgilerden;

- İşletme yöneticileri
- İşletme ile ilgili diğer firma veya kişiler
- Kredi kuruluşları
- Yatırım yapmak isteyen kişi veya kuruluşlar
- Vergi ve diğer alacaklarından dolayı devlet müesseseleri faydalanmaktadır.

Yukarıda sıralanan bu kişi veya kuruluşlar, finansal analizle elde edecekleri bilgileri, bu işletme ile ilgili alacakları kararlarda kullanırlar. Bu kişi veya kuruluşların bilgi ihtiyaçları, temelde aynı görülsa bile aslında değişik olmaktadır. Bu nedenle "çabalar bu grupların tümünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek bilgi topluluğunun nasıl düzenleneceği doğrultusunda olmaktadır"(1).

Bu nedenle finansal analizi; yapılmasındaki amaca, analiste ve inceleme dönemine diye bir ayrıma tabi tutup incelemeye çalışalım.

2.6.1.-Finansal Analizin Amacına Göre Çeşitleri

Yapılmasındaki amaca göre finansal analiz; yönetim, kredi ve yatırım analizleri olarak üç ayrı başlıkta incelemek gerekir.

2.6.1.1.-Yönetim Analizleri

İşletmeyi yöneten ve bu durumdan diğer kişi veya kişilere karşı çeşitli sorumlulukları yüklenen, yönetici veya yöneticiler, geçmişte yaptıkları plan hedeflerinin gerçekleşmesinin nasıl olduğu, ne gibi sonuçlar ortaya çıkardığını görmek açısından, işletmenin finansal analizine ihtiyaç duyarlar. Böylece , işletme yönetimine ;

- Yapılan planların gerçekleşme derecesini
- işletmenin başarı derecesini
- Geçmiş yıllara göre kıyaslama
- İşletmedeki kârlılık ve üretkenliğin derecesi
- Finansman yapısının durumu ve likidite yapıları

1. Halok Ünal, Bilanço ve Kâr-zararlar Yayınlanmalı
İst. Ünüv. İşletme Fak. Muhasebe Ens. Dergisi, Mayıs-1977-II
Sayı 8, s. 62

- İşletmenin, faaliyette bulunduğu işkolü içindeki yeri
- Yapılan planların gerçekleşme durumuna bakılarak işletme için yeni plan hedeflerinin belirlenmesi konularında yardımcı olur.

İşletme yöneticileri, bu bilgiler ışığında işletmeyi, daha verimli, daha kârlı bir hedefe götürmede çaba harcar ve gerekli kararları alırlar.

2.6.1.2.- Kredi Analizleri

Kredi yoluyla kaynak elde etmek isteyen işletmeler, kredi sağlayan kuruluş ve müesseseler ile ticari ilişki içinde buldukları işletmelere güven vermek zorundadırlar. Kredi sağlayan kişi ve kuruluşlar, alacaklı oldukları işyerlerinin işletmelerin, borçlarını ödeyebilme, likidite ve finansman yapıları hakkında bilgi edinmek istediklerinde o işletmenin faaliyetlerini yansıtan finansal tablolarını analiz etme ihtiyacını hissederler.

Bu tür analizleri, günümüzde en çok kısa vadeli kredi sağlayan bankalar uygulamaktadırlar. İşletmeler arasında bu türde bir uygulama henüz göze çarpmamaktadır.

Kredi analizlerinde, mali tabloların dışında işletmeyi idare eden kişi veya kişilerin nitelik ve yetenekleri de araştırılmakta ve bunlar da uygun görüldüğünde kredi sağlanmaktadır.

2.6.1.3.- Yatırım Analizleri

Tasarruf edilmiş eldeki parayı kazanç sağlamak amacı ile herhangi bir taşınır veya taşınmaz mala yatırmaya yatırım denir. Bu tarif doğrultusunda yatırım analizlerini izah etmek gerekirse; yatırım amacı ile yapılacak girişimin özelliğini belirlemektir.

Yatırım analizleri, işletmeye uzun vadeli borç verenler veya işletmeye ortak olmak gayesi güden kişiler tarafından yapılır. İşletmeye uzun vadeli borç verenler, işletmenin borçlanma imkanlarını, kârlılığını, borçlarını ödeme gücünü incelerlerken, işletmeye ortak olmak isteyenler ise, paralarının yatırılacağı yerin güvenirliliği, işletmenin kârlılığı, dolayısı ile elde edecekleri kâr gelirini belirlemek amacı ile bu analizi yapar veya yaptırırlar.

Yatırım analizlerini kısaca özetlemek gerekirse, "tahvil, hissesenedi satınalma, satma ve muhafazasına ilişkin kararlarda ..." (1) finansal analiz önem taşır.

2.6.2.- Finansal Analiste göre Analiz Çeşitleri

İşletmenin finansal tablolarına dayanılarak yapılan finansal analiz, analizi yapan kişinin işletme personeli olup olmamasına göre de bir ayrıma tabi tutulur.

2.6.2.1.- İç Analiz

İşletmede görevli veya işletme tarafından görevlendirilmiş personel tarafından yapılan analiz, iç analizdir. İç analiz, yönetime yardımcı olmak, yönetime ihtiyaç duyduğu bilgileri vermek amacı ile yapılır.

İç analiz, "işletme varlıklarının korunması, muhasebe bilgilerinin doğruluğu ve güvenilirliğinin sağlanması, faaliyet etkinliğinin ölçülmesi, işletme karar ve politikalarının uygulanıp uygulanmadığının...." (2) tesbiti için gerçekleştirilir. Yönetim alacağı bu bilgilerle, yaptıkları uygulama ve çalışmaların, planlarıyla uyumlu olup olmadığını kontrol ederler.

2.6.2.2.- Dış Analiz

İşletmeye kredi verecek veya yatırımın sonuçlarını görmek isteyen, işletme dışındaki kişi veya kişiler ile kurum veya kurumlar tarafından yapılan analiz dış analizdir.

Yukarıdaki tariften de anlaşılacağı gibi, İşletmeye ilgi duyan üçüncü kişiler, kendi amaçları doğrultusunda, işletmeden elde edebilecekleri bilgileri değerlendirip analiz ederler. Bu nedenden dolayı dış analiz, işletme tarafından bilgilere göre yapılacağından gerçekleri yansıtmaktan uzak olmakta ve yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir.

Dış analizde başarı için, gerekli tüm bilgileri elde ettikten ve bunun doğruluk derecesinin tesbit edilmesinden sonra analiz yapılmalıdır.

1. Öztin Akgüç; a.g.e.s.12

2. Salih Üzel; Mali Sorunlara Çözüm, Aylık Dergi, yıl 1 sayı 5 Mayıs-1985, s.36

2.6.3.- İnceleme Dönemine Göre Finansal Analizler

Finansal analiz yapılırken mutlaka bir amaç vardır. Bu amaç, işletmenin o günkü seyriniveya geçmişten bugüne kadar ki gelişiminin nasıl olduğunu sorularına cevap aramaktır. İşte bu şekilde yapılacak analizin, inceleme dönemine göre ayrılması gerekir.

2.6.3.1.- Statik Analiz

Bu tür analizlerde işletmenin, o andaki, o gündeki, o aydaki veya o yıldaki verileri mevcuttur. Analiz sadece bu değerler üzerinden yapılır ve bu yüzden dirki bu tür analizlere statik analiz-Dikey analiz-belli bir döneme ait analiz adı verilir.

Yapılacak analizde, işletmenin o andaki nakit, mevcut değerleri ile borçlarının analizi etmek veya gelir tablosundaki dağılımın yapısını öğrenmek mümkündür. Bilanço'daki ve gelir tablosundaki kalemlerin bütündeki hissesini belirler. Ayrıca işletmenin o dönemdeki faaliyet verimini, kârlılığını ve likidite durumunu belirleyebilmek mümkündür.

2.6.3.2.- Dinamik Analiz

Bu tür analizde, analizi yapılan işletmenin geçmişten bu güne kadar gösterdiği faaliyetin veya o iş kolundaki diğer işletmelerle yapısal durumda karşılaştırılması türünde yapılır.

Adından da anlaşılacağı gibi hareketlidir. Geçmiş yıllardaki değerleri sıralayarak bugünkü değerlerle karşılaştırmak, işletmenin seyrini görmek, lehte ve aleyhte olan değişiklikleri bulmak, benimsenen politikaların işletmeye sağladığı fayda ve zararları belirlemek gayesi ile yapılır. Bu değerlendirilmeden faydalanılarak geleceğe ait planlar ve hedefler tesbit edilir.

Ayrıca, aynı iş kolunda faaliyet gösteren diğer işletmelerin finansal tablolarıyla karşılaştırma yaparak işletmenin, o iş kolundaki yeri ve rakiplerine göre durumunu belirlemek mümkündür.

Dinamik analizi, statik analizle birlikte bir bütün olarak düşünüp yapılan analiz, daha gerçek kararlar almada faydalı olur.

FİNANSAL ANALİZDE KULLANILAN TEKNİKLER

1.-KARŞILAŞTIRMALI TABLOLAR TEKNİĞİ

Karşılaştırmalı tablolar tekniği, bir işletmenin iki veya daha fazla faaliyet dönemlerine ait bilançoları ile iki veya daha fazla dönemlerine ait gelir tablolarının karşılaştırılması prensibine dayanır.

Bu analiz tekniği en basit ve en çok kullanılan bir tekniktir. Bu teknik literatürde "salt tutarlar yöntemi (mutlak rakamlar metodu)" (1) olarak da ifade edilmektedir. Analizi yapılacak bilanço ve gelir tablolarındaki aynı kalemler arasında ilk döneme göre oluşan farkı belirler. Analizi yapılacak işletmenin gelişme yönü hakkında bilgi vermesidir. Tekniğin en üstün tarafıdır. İşletme yönetimi sağladığı bu bilgiler ile işletmenin gelecek dönemlerine ait tahminlerde bulunabilirler. Yönetimin veya analistin "firmanın geçmiş kârlılığı ve borç ödeme kabiliyeti, geçmiş mali durumu hakkındaki temel eğilimler hakkında aydınlatıcı bilgi sahibi...." (2) olmasını temin eder.

Karşılaştırmalı tablolar analizi tekniği, hareketli olduğundan, yani birden fazla dönemi kapsadığından dinamik analiz gurubuna girmektedir.

Karşılaştırmalı tablolar tekniğinin uygulaması; cari dönemin finansal tablosu, geçmiş dönemin veya dönemlerin aynı yapıdaki finansal tablosu ile karşılaştırılır. Ortaya çıkan sonuç, hem mutlak değer olarak, hem de yüzde yoluyla belirlenebilir. Birden fazla tablo inceleniyorsa, tablolar ikişerli guruplarda incelenmeli ve bunlardan ilkinde temel dönem tablosu veya baz yıl tablosu adı verilir. Tabloları "ortaklaşa bir esas sağladığı için sabit temel dönemâ göre karşılaştırma daha tutarlı olur!" (3)

1. Mehmet Yazıcı; Bilanço Kuramları ve Çözümlenmeleri, 2. baskı Çeltüt Matbaacılık, İstanbul-1976, s.74
2. Mustafa A. Aysan; Finansal Tablolar Analizi ve Diğer Muhasebe Konuları, İst. Üniv. Yay. No. 2151, Muhasebe Enst. Yay. no: 14 İstanbul-1976, s.25
3. A. Hayri Durmuş, Mali Tablolar Tahlili, İ. İ. T. İ. A. Nihat Sayar Yay. ve Yer. Vakfı Yayınları No: 358-591, İstanbul-1981, s.151

Karşılaştırmalı tablolar tekniği ile analiz yapılırken paranın satın alma gücünde ortaya çıkan değişikliklerden etkilenebileceği hatırlanmalıdır. Farklı dönemlerde, farklı değerlerdeki para ile muhasebeleştirilen kalemler, işletme ile ilgili gerçekleri saptırabilmektedirler. Bu nedenle analizde, ihtiyatlı davranılmalıdır. Ayrıca, sözü edilen bu teknikte büyük rakamlarla uğraşılması yerine ve küsürlü rakamların ayıklanması dediğimiz; büyük rakamların 1000 ve katları oranında küçültülüp, küsürlülerin bir alt veya bir üste yuvarlanması yapılmalıdır. Tablolarda bir kısaltma yapılmış ise uygulanan kısaltma oranı tabloda beyan edilmelidir.

2.- DİKEY YÜZDELER TEKNİĞİ

Finansal tablolar analizinde kullanılan, analizi yapılacak tablodaki değerlerin, bir dilimini veya bir bütünü 100 kabul edip, bu dilim veya bütünü meydana getiren değerleri, bu dilim veya bütüne göre yüzdelenen sisteme, tekniğe, dikey yüzdeler veya dilim yüzdeleri tekniği denir. Tariften de anlaşılacağı gibi, bu teknikte bütünü meydana getiren parçaların, bütün ile olan ilişkisi veya bütün içindeki yüzdesi hesaplanır.

Dikey yüzdeler tekniği, bir tek dönem için yapıldığında; statik, birkaç dönem için yapıldığında dinamik analiz türüne girmektedir.

Bu teknik yardımı ile; bilançonun her iki tarafını meydana getiren kalemlerin dağılımını, gelir tablosunda ise tüm hasılat ve maliyetlerin, giderlerin yapısını görmek mümkündür. Ayrıca, aynı iş koluna ait işletmeler arasında varlık ve sermaye yapılarının daha rahat karşılaştırmasını yapmak mümkün olmaktadır.

Dikey yüzdeler tekniği, genelde, bilançoların ve gelir tablolarının analizinde kullanılır. Ayrıca bu teknik, kalemlerdeki mutlak değişimleri göstermez ve bu nedenle iki döneme ait tabloların analizinde yanlış yorumlamaya sebep verir. Bu yüzden, tekniği kullanırken kalemlerdeki mutlak değişiklikleri gözardı etmemek gerekir.

3.-TREND YÜZDELERİ TEKNİĞİ

Finansal analizde kullanılan bir diğer teknik de trend yüzdeleri tekniğidir, bir diğer deyimle eğilim yüzdeleridir. Trend yüzdeleri tekniği, işletmenin faaliyette bulunduğu dönemlerden en uygun olanına göre diğer yılların veya dönemlerin bu baz döneme göre değişimini belirleyen bir endekstir. Trend yüzdeleri tekniği ile tablo kalemlerindeki değişikliğin baz yıla göre nisbi değişikliğini ortaya koymak mümkündür.

Bu teknik, birden fazla dönemi kapsadığından dinamik analiz gurubunda yer almaktadır. Trend yüzdeleri tekniğinde yatay analiz sözkonusudur.

Bu tekniğin uygulaması; baz olarak kabul edilen yılın değerleri 100 kabul edilip, diğer yıllara ait aynı değerlerin bu yıla göre değişimi olarak incelemeye tabii tutulur. Böylece, en ideal olarak seçilen baz yıla göre işletmenin genel seyri takip edilip kararvermede yardımcı olur. Baz olarak seçilen yılın iyi seçilmesi gereklidir. Aksi durumda işletme hakkında asılsız değerlere ulaşmak mümkündür. "Seçilecek temel dönemin tipik dönem olmasına dikkat edilmelidir. Bu, işletmenin kuruluş dönemi, tam kapasite ile çalışmaya başladığı dönem, fiyatlar genel düzeyinin istikrarlı olduğu bir dönem olabilir." (1)

Trend yüzdelerinde çıkan değerler 100'ün altında ise o yılki değer, baz yıla göre düşüklüğü, 100'ün üzerinde ise baz yıla göre bir artışın var olduğunu göstermektedir.

Eğilim yüzdeleri tekniğini kullanırken, bu tekniğin sistematik özelliklerini gözardı etmemek gerekir. Şöyleki; temel dönem de o kaleme ait bir değer yok ise, tablodaki o kalemin, ister temel dönem, ister sonraki dönemlerdeki kalemlerden biri negatif bir değer vermiş ise o kalemin trendi hesaplanamaz. Ayrıca, temel dönemde değeri olan bir kalem sonraki dönemlerden birinde sıfıra düşmüş ise, o kalemin değişimi % 100 olarak gözükür.

Yukarıda sayılan teknik özelliklerin yanı sıra bu analiz tekniğinde; baz yılın iyi seçilmesi, aksi durumda işletme hakkında yanıltıcı bilgi vereceğine, kalemlerdeki değişik-

lik mutlak olarak pek önemli gözükmemekte ise de bu teknikte önemli gibi görülmeye ,fiyat hareketlerinin önemli olduğu,değerleme sistemlerinde bir değişiklik olduğunda trend yüzdeleri anlamlılığını kaybetme özelliğine sahiptirler.

Bu teknik ile analiz çalışması yapılacak ise,analist işletmedeki tablo değerlerini gözardı etmemelidir.

4.- ORANLAR TEKNİĞİ

İşletmenin finansal tablolarından faydalanarak yapılan analizlerde en çok uygulanan ve benimsenen bir tekniktir.Bu tekniğe ,litaratürde rasyo(reşyo) da denilmektedir.Finansal tablolardaki kalemleri ilgili olduğu kalemle oranlamak ve çıkan değeri; bayağı kesir,ondalık kesir,tamsayı ve yüzde ile sonuçlandırانبu teknik,genelde orana konu olan kalemlerin adı ile ifade edilmektedir.

Oran analizleri,işletmenin o dönemdeki finansal tabloları Üzerenden hesap edildiğinden statik analizler gurubu içinde yer almaktadır.

Bu analiz teknikleri ile işletmeye bir çok bilgi sağlanabilmektedir.Bu husus ile ilgili özellikler oranların ayrı ayrı incelenmesi sırasında izah edilecektir.Genel olarak bahsetmek gerekirse;"bir mali tabloda yer alan mali değerler arasındaki bağıntının incelenmesinde olduğu kadar,ayrı mali tablolarda bulunan birbirleri ile ilişkili değerler arasındaki bağıntının incelenmesinde de kullanılır."(1).Böylece işletmenin finansal denetimini kolaylaştırmakta ve kolayısı ile karar alma sürecine yardımcı olmaktadır.Oran analizleri "işletme planlarının hazırlanmasında anahtar bir husus olan mali durum denetiminde önemli rol"(2) oynayan bir teknik olup,bu teknik yardımı ile "iflasların önceden tahmini"(3)gibi önemli durumlarda olayı belirleyen "kırmızı işaretler olarak kabul edilmektedirler".(4)

1.Oktay Güvemli,a.g.e.,s.97

2.Adrian Buckley,çev.Halim Sözbilir;Daha iyi başarı için oran analizleri,Eskişehir İ.T.İ.A.Dergisi,cilt XVII,sayı2 Haziran-1981,s.200

3.Turgut Var;Finansal raporlar ile iflasların önceden tahmini,Finansal Yönetimve Yatırım Planlaması,Yıl I,Aralık1979 sayı 4,s.360

4.A.Kadir Tuan;İşletmelerde Finansal Tabloların Analiz ve Yorumu,İpek Matbaacılık Adana-1981,s.53

Oran analizleri ile elde edilen sonuçlar işletmenin geçmiş dönemlerine ait değerleri ile karşılaştırılabileceği gibi aynı iş koluna ait diğer işletmelerin değerleri ile de karşılaştırılabilir. Dahası, oran analizleri sonuçları iş kolları itibariyle standart hale getirilip kullanıcılara rehber olarak sunulmaktadır.

Oran analizleri tekniği ile işletmelerin, likidite durumu, faaliyet durumu, finansal durumu, verimliliği, kârlılığı ayrı ayrı oranlarla irdelenebilmektedir. Ancak oranlar tekniği ile analizde "çok sayıda oran hesaplayarak, bir rakkam yığını veya geniş bir oranlar kümesi meydana getirmek değil sınırlı sayıda, fakat firmanın, borç ödeme yeteneği, mali bünyesi(....), kârlılığı konularında , iktisadi değerlerini etkin biçimde kullanıp kullanmadığı konularındaki sorulara ışık tutacak ...."(1) oranların hesap edilmesi gerekir. Çünkü çok sayıda ki rakkamlar işi uzatabileceği gibi karmaşıklığa sebep olabilir. Oranlar tekniğinde çok sayıda oranın var olduğunu daha önce belirtmiştik, ancak sayıyı, amaca göre yapılacak analiz belirlemektedir. Şöyleki, "Yönetim analizlerinde bütün temel rasyolar kullanılırken, yatırım ve kredi analizlerinde belli sayıda rasyodan faydalanılır."(2)

Oran analizlerinde de diğer analizlerde dikkat edilecek temel unsurlar unutulmamalıdır. Bunlar, ekonomik konjonktür; paranın satınalma gücündeki değişiklikler, yeterli bilgi, iş kolunun yapısına ait özellikler v.b.gibi. Ayrıca , oranlar tekniği ile analizde, oranlar müstakil olarak düşünülmemeli, bunların birbiri üzerine olan etkileri dikkate alınarak hep birlikte bütün olarak ele alınmaları gereklidir.

Bu başlık altında en çok kullanılan ve temel oranlar olarak guruplandırılan

- Likidite
- Faaliyet
- Kaldıraç (finansman)
- Kârlılık oranlarından bahsedilecektir.

1. Öztin Akgüç, Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, Türkiye Bankalar Birliği Yay.No:82, Gözden geç.3.Bas., Sevinç Mat. Ankara-1983, s.140

2. Y.Koç Yalçın, a.g.e., s.102

4.1.- Likidite Oranları

Likidite, kelime anlamı olarak; varlıkların paraya dönüşmeye yeteneğidir. Varlıklar dediğimiz elemanlar, bir işletme için, bilançosundaki aktif kalemlerin tümüdür. O halde bir işletme için likidite; bilanço aktifini oluşturan kalemlerin paraya dönüşebilme yeteneği büyük olanlarını ifade etmektedir.

Nakit para, işletmenin, süresi dolan kısa vadeli borçlarını ödeyebilme yeteneğini artıracaktır. Likidite oranları, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünü ölçmede kullanılmaktadır. Ayrıca, işletme sermayesinin yeterliliği hakkında bilgi vermektedir.

İşletmenin ödeme gücünün belirlenmesinde, bilançosunda yer alan döner varlıklar ile kısa vadeli borçları oranlayıp, bunların yapısal durumu hakkında bilgi edinilir.

İşletmeye ait döner varlıklar dediğimiz likiditesi yüksek değerler ile kısa vadeli borçlar; şöyle tasnif edilebilir. (1)

<u>Döner değerler (Aktifte)</u>	<u>(pasifte) Kısa vadeli borçlar</u>
Birinci derecede likit olanlar	
Kasa	Mal borçları
Menkul kıymetler	Sosyal sigorta, vergi ve menkul kıymet borçları
Vadesiz mevduat	Karşılıklar
İskonto edilebilecek ticari senetler	
İkinci derecede likit olanlar	
30 gün vadeli alacaklar	Vadeli mevduat
Satışı kolay olan memül ve yarımamüller	90 gün süreli borçlar
Borsa değeri olan menkul kıymetler	

İşletmeler, döner değerlerini yani işletmeleri için gerekli hazır varlıklarını yeterli düzeyde tuttıkları ölçüde kârlılıkları ve sermayeden faydalanma derecelerini maksimum kılarlar. Bu duruma "optimal likidite sınırı" (2) denir. Bu sınırdan fazla miktarda değer el altında tutulursa mevcut sermayeden yeteri kadar faydalanılmadığı ve dolayısı ile rantabilite (kârlılık) nin düşük kalmasına sebep olunur.

1. Ali Sait Yüksel; Parabolma ve Yatırım, 2. Baskı, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul-1977, s.38

2. a.g.e. , s.36

Likidite oranlarının yorumu yapılırken, döner varlıkların yapısal özellikleri ile bunların işletmenin bilançosunda nasıl dağılım gösterdiğine dikkat etmek ve işletmenin faaliyet oranları hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.

İşletmenin likiditesini ölçmede kullanılan temel oranlar,

- Cari oran
- Likidite oranı
- Nakit oran
- Kısa vadeli borçlarla , hazır değerler arasındaki farkın karşılanması süresi oranıdır.

4.1.1.-Cari Oran

Likidite oranları içinde, işletmeye ait en kaba sonucu veren ve döner değerlerin, kısa vadeli borçlara bölünmesi ile elde edilen orandır.

$$\text{Cari Oran} = \frac{\text{Döner değerler}}{\text{Kısa vadeli borçlar}}$$

Bu oranın hesaplanmasından güdülen amaç, firmanın kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü belirlemektir. Bu da işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını belirlemek demektir. (Çalışma sermayesi - Döner değerler - Kısa vadeli borçlar)

Bu oran için, standart bir rakam verilmekle ki bu 2:1 oranıdır, bazı iş kolları için bunun yeterli veya aksi olabileceği kabul edilmektedir. Yine de 2/1 oranı , kısa vadeli borçları, döner değerlerdeki %50 lik bir azalışla dahi finans edebilmenin mümkün olduğu, karşılayabildiği içindir ki bu standart kabul edilmektedir.

4.1.2.-Likidite Oranı

Analizi yapılan işletmenin, likiditesini ölçmede kullanılan bir diğer oran da likidite oranı olup bu orana, asit test, akışıklık oranı adları da verilmektedir.

Likidite oranı işletmenin durumunu daha duyarlı bir şekilde ölçmesi nedeni ile, cari orandan daha önemlidir. Likidite oranını, cari orandan ayıran özellik, likiditesi 1. derecede sıralanan değerleri, kısa vadeli borçlara oranlamaktır. başka bir deyişle, döner değerlerden, ikinci derecede likit

değerleri çıkarıp, kısa vadeli borçlara oranlamaktır.

$$\text{Likidite oranı} = \frac{\text{Kasa + Bankalar + Serbest menkul değerler + Alacaklar}}{\text{Kısa vadeli borçlar}}$$

veya

$$\text{Likidite oranı} = \frac{\text{Döner değerler - Stoklar}}{\text{Kısa vadeli borçlar}}$$

Likidite oranının bir diğer önemi de, işletmenin satış ve benzeri faaliyetine son vermesi durumunda kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünü göstermesidir.

Bu oran için, genel kabule göre %100 veya 1/1 oranıdır.

4.1.3.-Nakit Oran

Likidite oranından daha keskindir. İşletmenin, satışlarına durdurması ve alacaklarını tahsil edememesi halinde, kısa vadeli borçlarını ödeme gücünün ne olacağı hakkındaki araştırma, nakit oran ile yapılmaktadır.

Bu oranda yer alan döner değerler, eldeki mevcut nakit para, bankalardaki vadesiz mevduattan oluşan nakit değerlerdir. Bu değerlerin kısa vadeli borçlara oranı aranılan sonucu vermektedir. Açıkça bu oran "işletmenin acil para durumunu yansıtmaktadır." (1)

$$\text{Nakit Oran} = \frac{\text{Kasa + Bankalar + Benzeri nakit değerler}}{\text{Kısa vadeli borçlar}}$$

Bu oran için, genel standart 1/1 olmakla birlikte, bunun altında kalması uygun görülmemekte, ancak 1/5'in altına düşürülmemelidir.

4.1.4.-Kısa vadeli Borçlarla, Hazır Değerler Arasındaki Farkın Karşılama Süresi Oranı

Bu oran, işletmenin kısa vadeli borçları, döner değerlerinden fazla ise, ortaya çıkan bu menfi farkı, işletme kendi faaliyeti ile sağlayacağı değerlerle nakit olarak ne kadar sürede berteraf edebilir? sorusuna cevap bulmada kullanılır.

Kısa vadeli borçlar-Hazır değerler X 360
 Faaliyet sonucu oluşan nakit tutar

Oranın paydasında yazılı olan değer, işletmede bir faaliyet döneminde meydana gelen kârdan, vergi çıkarıldıktan sonra yani vergiden sonraki kâra, nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman, aşınma ve itfa paylarını ilave ettikten sonra elde edilmektedir. Ayrıca oranın yıllık gün adedi ile carpımı çıkacak sonuca gün olarak ulaşılacağını göstermektedir. Ki bu orana daha da anlamlılık kazandırmaktadır.

4.2.- Faaliyet Oranları

İşletmenin, bir dönemlik faaliyetinin etkinliğini, aktifinde yazılı değerleri kullanmadaki başarısını ölçmede kullanılan oranlar bu gruba girmektedir. Bu oranlara literatürde; verimlilik oranları, devir hızı oranları veya aktivite oranları da denilmektedir.

Bu başlık altında incelenecek oranlar, işletmenin faaliyeti sırasında kullandığı varlıklarını ne şekilde verimli kullandığını belirler. Bir başka deyişle, "...toplam aktifler ve toplam aktiflere ait kısımların veya bireysel kalemlerin kullanılışlarının etkinliğini ölçer." (1)

Faaliyet oranları, satışlarla, sözü edilen, bilançodaki aktif kalemler arasındaki yapıyı analiz etmekte ve satış rakamı, işletmenin o dönemine ait gelir tablosundan elde edilmektedir. Şimdi bunları ayrı ayrı incelemeye çalışalım.

4.2.1.- Alacakların Devir Hızı Oranı

İşletmeler, satışlarını bir politika doğrultusunda gerçekleştirirler. Yani, satışları, peşindir, kredilidir veya hem peşin hemde veresiye olabilmektedir. Kredili satışları; ya açık kredili, ya da senet karşılığı şeklinde olmaktadır.

Alacakların devir hızı oranı, aktifte yer alan döner varlıkların önemli bir kalemine ait bazı özellikleri ortaya çıkarmada kullanılır. Bu değerler, "alacakların tahsil ve tedavül yeteneği ile kalitesi ve likiditesidir." (2)

1. Y. Koç Yalkın, a.g.e., s.111

2. N. Akdoğan, N. Tenker, a.g.e., s.339

$$\text{Alacakların devir hızı} = \frac{\text{Kredili satışlar tutarı}}{\text{Ticari alacaklar}}$$

şeklinde formüle edilmiştir. İşletmenin belli bir dönemdeki kredili satışlar tutarının, hesap dönemi sonundaki ticari alacaklar tutarına oranlanması şeklinde elde edilir. Ticari alacaklar tutarının ortalama bir rakam olması açısından dönem başı alacaklar ile, dönem sonu ticari alacaklar kalemleri toplanıp, ikiye bölmek suretiyle ortalaması alınmalıdır.

İşletmelerde, alacakların devir hızının hesaplanması yanında, alacakların ortalama tahsil sürelerinin de hesap edilmesi gerekir. Bu alacakların dönme süresini gün olarak vermektedir. Bunun için ,

$$\text{Alacakların ortalama tahsil süresi} = \frac{\text{Ticari alacaklar} \times 360}{\text{Yıllık kredili satışlar}} \quad \text{veya}$$

$$\frac{\text{Ticari alacaklar}}{\text{Günlük ort. kredili satışlar tutarı}} = \frac{\text{Ticari alacaklar}}{\frac{\text{Yıllık kredili satışlar}}{360}} \quad \text{veya}$$

$$\frac{360 \text{ veya } 365}{\text{Alacak devir hızı}}$$

şeklinde ifade edilen formüllerden birisi kullanılır.

4.2.2.-Stok Devir Hızı Oranı

Döner değerlerdeki stok kaleminin, bir dönemde kaç kez satılıp, yerine yeni stokların meydana getirildiği, yani stokların işletmedeki etkinliğini belirlemede kullanılır.

İşletmenin nevine göre, bu oranı hesap edebilme çeşitli farklılıklar arz eder. Bu farklılık işletmenin ticaret, üretim işletmesi olmasına göre değişir.

İşletmeler, ellerinde bulundurdukları stok miktarlarının, satışlarının ihtiyacına cevap verebilecek düzeyde tutmalarını amaçlarlar. Yani , satışları için yeterli minimum miktarda stok bulundurup, bunların devir hızı ile de kârlarını gerçekleştirmeyi düşünürler.

$$\text{Stok Dönüş Hızı Oranı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama stoklar}}$$

Bu oranda pay ve paydayı oluşturan kelimelerin her ikisi için de maliyet değerlerini almak gerekir. Yukarıda yazılı olan bu formül ticari işletmeler içindir. Üretim yapan sanayi işletmeleri için

-mamül stokları için

Satışların maliyeti

Mamül stokları

Yarı mamüller için

İmalat maliyeti

Yarı mamül stokları

Hammaddeler için

Kullanılan Hammadde

Hammadde stokları

şeklindeki oranlar ile ayrı ayrı hesap edilir. Bu formüller, üretim işletmelerinde stok hesaplarının dağılımını ve dağılımın özelliğini açıklayıcı niteliktedir.

4.2.3.- Hazır Değerler Devir Hızı Oranı

Bu oranla ,işletmedeki hazır değer dediğimiz; kasa, bankalar, pullar, çekler, kuponlar, v.ö.lerinin, belirli bir dönemde satış hesabatı ile kaç ayda karşılandığını buluruz. Bir başka ifade ile ,işletmede tutulacak parayı belirler.

$$\text{Hazır değerler dönüş hızı oranı} = \frac{\text{Satışlar}}{\text{Hazır değerler}}$$

4.2.4.- Net İşletme Sermayesi Devir Hızı Oranı

Net işletme sermayesi dediğimiz, çalışma sermayesinin işletmenin satışlarına olan verimliliğini belirlemede kullanılır. Oranın belirli bir standardı olmadığından, benzer işletmelere göre karar vermek gerekir. Oranın düşük çıkması işletmenin, işletme sermayesini kendi varlıklarından, yüksek çıkması ise işletmenin borçlandığının belirtisidir.

$$\text{İşletme sermayesi devir hızı} = \frac{\text{Net Satış Tutarı}}{\text{Ort. işletme sermayesi (Dön. var. - Kıs. vad. borç.)}}$$

4.2.5.-Döner Değerler Devir Hızı Oranı

Cari oranı oluşturan döner varlıkların, satışlardaki verimliliğini ortaya koymaktadır.

$$\text{Döner değerler devir hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ort.döner varlıklar}}$$

Oranın yüksek çıkması, işletmenin duran varlıklarının döner değerlerden büyük olduğunu, döner varlıkların işletme kârında en ideal şekilde kullanıldığı anlamını, düşük olması ise aksini savundurur.

4.2.6.- Duran Varlıklar Devir Hızı Oranı

Bilançoların ikinci ana hesap kalemi olan duran varlıklar, nitelikleri itibariyle; maddi duran varlıklar ve maddi olmayan duran varlıklar olarak ayrılırlar. Bu iki duran varlık kalemi, işletmelerin türü ve politikalarına göre farklılıklar arz ederler. "Endüstri işletmelerinde maddesel duran varlıklar, maddesel olmayan duran varlıklara nazaran daha büyük yer tuterler." (1)

Bu oran yardımı ile, duran varlık kalemlerinin, işletmenin satışlarındaki etkinliği ve satışlardaki verimini nasıl etkilediğini belirleyebiliriz.

$$\text{Duran varlıklar devir hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ort.Duran varlıklar (net)}}$$

Büyük sanayi kuruluşları için bu oranın sonucunun 2 olması uygun görülürse de bir norm mevcut değildir.

Ayrıca şunu da belirtmekte fayda vardır. Duran varlık kalemi büyük işletmeler, bu varlıklarını kiralamak suretiyle bir gelir elde ettiklerinde durum, tüm hasılatı kapsayacağından,

$$\text{Duran varlık devir hızı} = \frac{\text{Net satışlar} + \text{İştirak kazançları} + \text{Faiiz gelirleri} + \text{Rifa' gelirleri}}{\text{ortalama duran varlıklar (net)}}$$

1. Osman Altuğ; Maddesel Duran Varlık Hesaplarının Denetimi, İstanbul İ.İ.İ.A. Dergisi, yıl 1978, sayı 1.2, s.99

4.2.7.-Aktif Devir Hızı Oranı

İşletmenin sahip olduğu tüm varlıkları kapsayan aktifin veya aktif toplamının verimliliğini belirlemede kullanılan bir orandır.

$$\text{Aktif devir hızı oranı} = \frac{\text{Net satışlar tutarı}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

Aktif devir hızı oranı, bir işletmenin kârlılığını belirleyen önemli kalemin satışlara olan oranıdır. Aktif devir hızı, "Diğer koşullar aynı kalmak üzere, aktif devir hızları daha fazla olan işletmelerin kârlılık oranları da yüksektir." (1)

Ancak, aktiftaki tüm değerler incelendiğinde, işletmeye gelir sağlayan diğer değerlere ait gelirler satış tutarı ile birlikte payda yer aldığı anda aktif devir hızı daha sıhhatli bir sonuca ulaştırılmış olur.

4.2.8.- Öz Sermaye Devir Hızı Oranı

$$\frac{\text{Net satışlar tutarı}}{\text{Öz sermaye}}$$

şeklinde hesap edilen bu oranla, öz sermayenin verimliliği satış üzerindeki etkinliği belirlenir.

Oranın, yüksek çıkması borçlanıldığını, düşük çıkması ise öz sermayenin yeterince kullanılmadığının göstergesidir.

4.3.-Finansal Yapı Analizinde Kullanılan Oranlar (Kaldıraç Oranları)

Bu grupta inceleyeceğimiz oranlar, işletmenin sermaye yapısının tahlilinde kullanılır.

İşletmelerin sermaye bileşimleri; kısa vadeli borçlar, uzun vadeli borçlar ve öz sermaye kalemlerinin toplamından meydana gelmektedir. Bu kalemlerin optimal bileşimi, işletmeye en düşük sermaye maliyetini temin edecektir. "Bu takdirde en önemli sorun, leverage'i, yani borçlanma sermayesinin öz sermayeye oranı, optimal amacı gerçekleştirecek şekilde tesbit etmektir." (2)

1. Öztin Akgüç, a.g.e., s.313

2. M. Cengiz Pınar, Sermaye Maliyeti ve Optimal Sermaye Bileşimi Ege Ünü. İk. ve Tic. Bil. Fak. Yay. No: 63, Ege Ünüv. Matb. Bornova-İzmir-1970, s.81

Kaldıraç oranlarına literatürde levarage odı da verilmektedir. Kaldıraç oranları ile; işletmenin sermaye yapısı analiz edilip, sermayeyi meydana getiren kaynakların, toplam kaynaklar içerisindeki nisbetleri ve bunların işletmede nasıl kullanıldığını belirlemede kullanılır.

4.3.1.- Borçların Aktif Toplamına Oranı

İşletmedeki kısa, orta ve uzun vadeli borçlar toplamının, tüm varlıklara oranlanması ile elde edilen bu oran; işletmedeki varlıkların ne kadarlık kısmının yabancı kaynak dediğimiz fonlarla karşılandığını gösterir.

İşletmenin kaynakları arasında, işletmeye sabit yük getiren kaynakların varlığı, finansman kaldıraçının nedenini teşkil etmektedir. İşletmeye, risk veya bir ödeme yükü getiren yabancı kaynakların, toplam kaynaklardaki yüzdesi arttıkça, işletmenin kârlılığı üzerinde yabancı kaynağın etkisi veya finansman kaldıraçının etkisi artmaktadır.

Hal böyle olunca yani işletmeye sabit bir yük getirmenin yanı sıra kârlılığı artırma yolları aranacak, sabit yükün riskini azaltmak için optimal sermaye bileşiminin işletme için ne olacağı konusunda çaba harcanacaktır. Bu bileşimin yapısı tesbit edildiğinde, işletmenin öz sermayesi daha kârlı olacaktır. Her işletme kendileri için en uygun sermaye yapılarını belirlemek gayesi ile bu oranlardan yeterince istifade etmelidir.

Kaldıraç oranı diye de adlandırılan bu oranın yüksek olması "firmanın vurgunsal tarzda finanse edildiğini, kredi verenler açısından emniyet marjının dar olduğu, firmanın faiz ve anapara taksitlerini ödeyememek nedeni ile mali yönden güç duruma düşme olasılığının yüksek olduğunu gösterir. "(1)

$$\text{Finansal Kaldıraç Oranı} = \frac{\text{Toplam Borçlar}}{\text{Aktif toplamı}}$$

1. Atilla Gönenli; İşletmelerde Finansal Yönetim, 5. baskı
İst. Ünü. İşletme Fakül. İşletme İktisadi Ens. 30. yıl Yayın.
No:15, Venüs Ofset, İstanbul-1985, s.84

4.3.2.-Öz Sermayenin Aktif Toplamına Oranı

Bu oranla, işletmedeki öz sermayenin, aktifdeki varlıkların ne kadarına karşılık geldiğini veya bir başka deyişle işletme sahip veya sahipleri tarafından konulan sermaye toplam varlıkların üzerinde ne kadar ağırlıklıdır? sorusuna cevapta kullanılır. İşletmeye uzun vadeli kredi verenlerce işletmenin mali gücünün göstergesi olarak kabul edilmektedir.

$$\text{Öz Sermaye oran} = \frac{\text{Öz sermaye}}{\text{Aktif Toplamı}} \quad \text{veya}$$

$$\text{Öz Sermaye Oranı} = 1 - \frac{\text{Borçlar}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

şeklindeki formüllerden biri yardımı ile hesaplanabilir.

Bu oran, işletmenin faaliyette bulunduğu sürü içerisinde yükselme grafiği çizmekte ise , işletme yönetimi uygulamalarında başarı elde etmiş sayılmaktadır.

4.3.3.-Öz Sermayenin Toplam Borçlara Oranı

İşletmedeki borç tutarının, işletmenin öz sermayesi ile olan nisbetini gösteren bu orana, borçlanma katsayısı, finansman oranı veya ödeme gücü katsayısı adı da verilmektedir. Aynı zamanda işletmenin mali bağımsızlık derecesini de göstermektedir.

$$\text{Finansman Oranı} = \frac{\text{Öz Sermaye}}{\text{Toplam Borçlar}}$$

Oranın normal sınırı 1/1 olarak kabul görmektedir. Oranın 1'den büyük çıkması, öz sermayenin fazlalığına yani öz sermayenin, yabancı kaynaklardan fazla olduğuna, bu da kredi kuruluşları için aranan bir özelliğin var olduğunu ifade etmektedir. Oranın birden küçük çıkması durumunda ise yabancı kaynakların, işletmenin öz kaynaklarından fazlalığına delâlettir. Bu oran küçüldükçe " borç alma imkanı azalır. Alacaklılar daha nazlı para verir ve gittikçe daha fazla teminat talep ederler."((1))

1. Zeyyat Hatipoğlu, C. Tuncer Gürsoy; Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, Bilmen Basımevi, İstanbul-1979, s. 527

4.3.4.- Kısa Vadeli Borçların,Kaynaklar Toplamına veya Aktif Toplamına Oranı

Üdeme süresi bakımından ilk sırayı alan yabancı kaynaklardan,kısa vadeli borçların aktif toplamının veya aktifi meydana getiren pasifin,bir başka deyişle,öz sermaye ve borçlar toplamının ne kadarını oluşturmaktadır?Bu sorunun cevabı aşağıda gösterildiği gibi

Kısa vadeli Borçlar

Pasif veya Aktif toplamı

şeklindeki bir oranla elde edilir.

Bu oran için belirlenen standart rakam 1/3 sade, yurdumuzda bu oran daha yüksek nisbettedir.

4.3.5.-Kısa Vadeli Borçların,Toplam Borçlara Oranı

İşletmedeki kısa vadeli borçların,toplam borçlardaki nisbetini belirlemede kullanılan bu oran

Kısa vadeli borçlar

Toplam borçlar

şeklindeki bir orantıyla elde edilmektedir.

4.3.6.-Uzun Vadeli Borçların,Kaynaklar Toplamına Oranı

İşletmelerin kullandıkları uzun vadeli kaynakların toplam kaynaktaki nisbetini belirlemede kullanılan bu oran

Uzun vadeli borçlar

Pasif veya Aktif toplamı

şeklinde elde edilir.

Bu oran işletmelerin yapısal özelliğine göre değişiklik arz eder.Şöyleki; ticari bir işletme daha az uzun vadeli borç kullanırken,bir sanayi işletmesi buna nazaran daha fazla ihtiyaç hissedeceğinden,kullanması da artacaktır.

4.3.7.- Uzun Vadeli Borçların Devamlı Sermayeye Oranı

Bu oran yukarıda bahsedilen,uzun vadeli borçların kaynaklar toplamına oranını tamamlayıcı nitelikte olup,uzun vadeli borçların devamlı sermaye dediğimiz;öz sermaye ve uzun

vadeli borçlar toplamındaki yüzdesini belirlemede kullanılır.

Uzun vadeli borçlar

Devamlı sermaye

şeklinde formüle edilmekte ve standart rakam, sanayi işletmeleri için $1/3$ olarak uygun görülmektedir.

4.3.8.- Öz Sermayenin Maddi Sabit Değerlere Oranı

İşletmenin aktifinde kayıtlı olan maddi sabit kıymetlerin net miktarının, işletmenin öz sermayesinin ne kadarını teşkil etmektedir? Bu soruyu cevaplayan oran, sanayi işletmelerinde istenilen sonuç olarak, bu varlıkların tamamının öz sermayeden karşılanmış olmasıdır. Rakamsal olarak ifade edilirse $1/1$ veya daha büyük olmasıdır.

Öz sermaye

Maddi sabit kıymetler
(Net)

4.3.9.- Maddi Sabit Değerlerin Uzun Vadeli Borçlara Oranı

Bu oran işletmeye uzun vadeli kredi verecek kuruluşlar için bir güven arama oranı olarak görülmesi ve maddi sabit kıymetlerin uzun vadeli borçların ne kadarını teşkil ettiğini belirlemede kullanılmaktadır.

Maddi sabit kıymetler (Net)

Uzun vadeli borçlar

4.4.- Kârlılık Oranları

İşletmelerin kuruluş amaçlarından bir tanesi de kâr elde etmektir. Kâr, işletmenin belirli bir dönemdeki gelirlerinden yine aynı döneme ait giderlerini çıkardığımızda ortaya çıkan müsbet farktır, diye tanımlandırılabilir. Ayrıca kâr, "İşletmelerin, faaliyetini ölçen bir denetim aracıdır". (1)

1. I. Cemalçılar, D. Bayar, İ. C. Aşkun, Ş. Öz-alp; İşletmecilik Bilgisi, Eskişehir İ. K. ve Tic. İl. A. K. Yay. No: 122 Ankara-1976, s. 11

0 halde kâr amacı gütmeyen devlet işletmeleri hariç olmak üzere, diğer bütün işletmelerin amaçlarından en önemlisi, kâr elde etmeleri ve bunu rasyonel bir şekilde artırmak ve böylece işletmelerini ayakta tutup, yaşatmaktır.

Kârlılık oranları adı altında inceleyeceğimiz bu oranlar, işletmelerin faaliyet ve finansman politikaları sonucu ortaya çıkarabilecekleri kârın; işletme, sermaye, satış açısından yeterliliğini, tatminkârlılığını irdelemek olacaktır.

Kârlılık oranları, temelde iki ana grupta incelenecek ve bunlar sırasıyla;

- yatırıma göre kârlılığı gösteren oranlar
- satışlara göre kârlılığı gösteren oranlar olacaktır.

4.4.1.-Yatırıma Göre Kârlılığı Gösteren Oranlar

İşletmenin elinde bulundurduğu, öz ve yabancı kaynaklardan temin ettiği tüm yatırımın verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını analize yarayan bu oranlara, varlıkların kârlılık oranları da denilmektedir.

4.4.1.1.- Net Kârın Öz Sermayeye Oranı

İşletmenin bir faaliyet döneminde elde ettiği net kârın, işletme sahip ve ortaklarınca konulan öz sermayeye oranlanması ile elde edilmekte ve konulan sermayenin bir birimine isabet eden kâr miktarını belirlemede kullanılır. Bu orana, kâr-rantabilite'den dolayı mali rantabilite adı da verilmektedir.

Öz sermayenin kârlılığı ile hem işletme yönetimi hem de işletme dışı üçüncü kişiler ilgilenirler. Çünkü, bu oran, "yanlızca bir işletmenin kârlılığı ve başarı derecesinin ölçülmesinde değil, yatırım projelerinin değerlendirilmesinde de "(1) kullanılmasıdır.

$$\text{Öz sermayenin kârlılığı} = \frac{\text{Net kâr}}{\text{Ort.öz sermaye}}$$

şeklinde formüle edilen bu oran, "bir taraftan finansal yapıdan, diğer taraftan eldeki kaynakların kullanılmasında gerçekleştirilebilen etkinlik derecesinden etkilenir".(2)

1. A. S. Yüksel, a. g. e., s. 34

2. Alparslan Peker, Carl L. Moore, Robert K. Jaedicke

Yönetim Muhasebesi, 4. basıdan çeviri, İst. Ünü. Yay. No: 2583
Fatih Yayınevi, İstanbul-1980, s. 206

Ayrıca bu oran

$$\frac{\text{Net kâr}}{\text{Net satışlar}} \times \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Öz sermaye}} = \text{Yatırım Verim oranı}$$

şeklinde, işletmenin net kârlılığı ile öz sermayenin devir hızının çarpımına eşit olup bir diğer ifade ile yatırımın verim oranı olarak adlandırılmaktadır. Yukarıdaki formülün ilk kesiri, satışların kârlılığını yani kâr marjını, ikinci kesir de aktiflerdeki öz sermaye karşılığının devir hızını göstermektedir. Ayrıca bu oran,

$$\frac{\text{Net kâr}}{\text{Öz sermaye}} = \frac{\text{Net kâr}}{\text{aktif top.}} : \frac{\text{Öz sermaye}}{\text{aktif toplamı}}$$

şeklinde de izah edilebilir.

4.4.1.2.- Vergiden Önceki Kârın Öz Sermayeye Oranı

$$\frac{\text{Kâr (vergiden önceki)}}{\text{Öz Sermaye}}$$

oranı şeklinde hesap edilen bu oran, vergi nisbetlerindeki değişikliğin yanlış analiz ve yorumu neden olmaması için işletme yönetimi ve işletmenin sahip veya sahipleri tarafından kârın öz sermayeye oranını belirlemede kullanılır.

4.4.1.3.- Faiz ve Vergiden Önceki Kârın Kaynaklar Toplamına Oranı

Bir işletmenin tüm sermayesinin veya bunu oluşturan yabancı ve öz sermayenin rantabilitesini elde etmede kullanılan bu oranın bir diğer adı da Ekonomik rantabilitedir.

$$\frac{\text{Vergiden önceki kâr} + \text{Faiz giderleri}}{\text{Öz sermaye} + \text{Yabancı kaynaklar}}$$

oranı şeklinde hesap edilen bu "oranın kullanılması ile, kârla, yatırım arasındaki ilişki, firmanın finansman şeklinden bağımsız olarak incelenebilmektedir." (1)

1. Öztin Akgüç, Finansal Yönetim, Genişletilmiş 2. Baskı
İstanbul Üniv. İşletme Fak. Muhasebe Inst. Yay. No: 2554-90-31
Sermet Matbaası, İstanbul-1979, s. 69

4.4.1.4.-Net Kârın Net Aktif Toplamına Oranı

İşletmenin net aktifi ile vergiden önceki veya vergiden sonraki kârın oranlanması, yatırımın veya aktifin rantabilitesini vermektedir.

$\frac{\text{Net kâr}}{\text{Net satışlar}}$ şeklinde hesap edilen kâr marjı yine işletmenin aktif devir hızı ile çarpılması sonucu elde edilen bu oran

$$\frac{\text{Net kâr}}{\text{Net aktif top.}} = \frac{\text{net kâr}}{\text{net satışlar}} \times \frac{\text{net satışlar}}{\text{net aktif top.}}$$

şeklinde de ifade edilebilir.

4.4.1.5.- Hisse Senetlerinin Gelir Fiyat Oranı

Hisse senetlerinin rantabilitesi olarak adlandırılan bu oran

$$\frac{\text{Hisse senedi başına elde edilen gelir}}{\text{Hisse senedi borsa raici}}$$

şeklinde ,hisse senedinin getireceği gelirin, o hissese senedinin borsa raicine oranlanması ile elde edilir.

Bu orandan, genellikle borsa kuruluşları ve tasarruflarını hisse senetlerine yatırmak isteyen kişi ve kuruluşlar istifade etmektedir.

4.4.2.-Satışların Kârlılığını Gösteren Oranlar

Bu grupta inceleyeceğimiz oranlar, işletmenin gelir tablosu denilen finansal tablosundan elde edilen değerlerle yapılmaktadır. Gelir tablosu; işletmelerin satış ve satışlar dışında elde ettiği gelirler ile, bu hasılatın elde edilmesinde yapılan maliyet ve giderleri gösteren bir finansal tablodur.

Satışlara ait bu oranlar aşağıda sıralanmış olup, işletmenin faaliyetinin göstergesi veya benimsenen politikaların başarısını göstermektedirler

4.4.2.1.-Bürüt Satış Kârının Net Satış Tutarına Oranı

Bir işletmenin sattığı mal ve hizmet tutarından, bu hasılatı ait maliyet ve giderin çıkarılması ile bürüt kârı

elde edilir. Bu kâr işletmenin, genel giderlerini karşılayacak miktarda ise bu işletme gerçekten bir kâr elde etmiştir. Bu kâr işletmenin artırdığı değerdir. Bu fazlalık meydana gelmemişse, işletme zarardadır denilir ve işletmenin kaybıdır.

Bu oranda, işletmenin gayri safi satış kârı ile net satışları oranlanıp, elde edilen değere de gayri safi faaliyet marjı diyeceğiz.

$$\text{Gayri safi faaliyet marjı} = \frac{\text{Gayri safi faaliyet kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

Bu oran, işletmelerin, birim satış fiyatını ayarlamada, maliyetlerini ayarlamada büyük ölçüde kullanılmaktadır.

4.4.2.2.- Satılan Mal Maliyetinin Net Satış Tutarına Oranı

Satılan malların maliyetinde, dinamik bir analizle artış veya azalış miktarını belirlemede kullanılan bu oran

$$\frac{\text{Satılan malın maliyeti}}{\text{Net satışlar tutarı}}$$

şeklinde hesap edilir.

4.4.2.3.- Faaliyet Kârının Net Satış Tutarına Oranı

Bir işletmenin, faaliyetine neden olan işin rantabilitesini belirleyen bu orana, faaliyet marjı da denilmektedir.

$$\frac{\text{Faaliyet Kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

şeklinde bulunan bu oran, işletmenin dönem sonu itibariyle başarısını gösterir. Oran ne kadar yüksek çıkarsa yönetim uyguladığı politikada o kadar başarılıdır denilebilir.

4.4.2.5.- Faaliyet Giderlerinin Net Satışlara Oranı

Bu oranla, işletmenin faaliyet giderlerinin, ne kadarlık satışla karşılanabileceğini veya bir başka ifade ile "faaliyet giderlerinin dönem kârı üzerindeki ağırlık derecesinin ölçülmesinde kullanılır."(1)

$$\frac{\text{Faaliyet giderleri}}{\text{Net satışlar}}$$

5.- KÂRA GEÇİŞ ANALİZİ TEKNİĞİ

İşletmelerin kuruluş amaçlarından olan kâr, işletmede artırılan değer olarak tarif edilmişti. İşletmeci bu değeri elde edebilmek için, gerek işletmesini kurmadan önce, gerekse işletmesini kurduktan sonra (bu değeri) nasıl elde edeceğini araştırmakta ve bu konuda çeşitli uğraşılarda, satış hasılatı ile hangi satış hacmine ulaşacağını, bu satış için yapacağı giderlerin ne olacağı konusunda araştırmalar yapmaktadır. İşletmelerin bu türde bir analize girmeleri genel olarak maliyet-kâr-hacim analizi veya başabaş analizi olarak adlandırılır.

Kâra geçiş analizi dar anlamda, işletmelerin toplam, gelirlerinin, toplam giderlerine eşit olduğu faaliyet seviyesi olarak tarif edilirse, geniş anlamda; "firmanın kazanç sağlayabilmesi için ne kadar mamül üretip, uyguladığı varsayılan fiyatlarla ne kadar mamül satması gerektiğini ..v(1) gösteren ve işletme yönetimine büyük faydalar sağlayan bir karar aracıdır, diye, terifi yapılabilir.

Kâra geçiş analizi, bir karar aracı olduğu kadar bir denetim aracı olma özelliğine de sahiptir. Bu analizle; önceden planlanan değerlere ulaşıp ulaşılmadığı veya işletmenin planladığı üretim, fiyat, gider kalemleri ne denli bir gelişme göstermiştir? Bunları üretim sonrası ortaya çıkan değerlerle karşılaştırıp, bu değerlerle yeniden hesap edip neden ve niçinleri üzerinde durmaya yardımcı olmaktadır.

Bu halde bu analizle, işletmelere,

- Ürünlerinin satış fiyatını belirlemede
- Kâra ulaşılabilmesi için yeterli iş hacminin tesbitinde
- işletmeyi başabaş noktada tutabilmek ve bu noktanın altına inilmemesi için gerekli iş hacminin belirlenmesinde
- Ürünlerin, değişik üretim seviyelerindeki maliyetlerinin tesbitinde
- Sermayenin, üretim seviyesine göre yeterliliğinde
- Planlanan ve gerçekleşen durumun tesbitinde, yardımcı olmaktadır.

1. Nurettin Yelken, M. Hulusi Demir; Üretim planlaması ve Kontrolü, Ege Üniv. İşletme Fakültesi Yay. No: 133/2, Ege Üniv. Matb. İzmir-1978, s. 77

Başabaş noktası veya kâra geçiş noktasının "ilk amacı, üretim miktarı, maliyet giderleri ve satışlardaki dönem içindeki değişmelerin, dönem sonu kârına olan etkisini ortaya koymak olduğundan..."(1), yapılacak çalışmalarda ,

- satış miktarı
- birim satış fiyatı
- sabit giderler ve
- değişken giderlere ihtiyaç duyulacaktır.

Her analizde olduğu gibi analistin bilmesi gereken bazı kurallar bu analiz tekniğinde de şöyle sıralanabilir.

- Stokların kalmadığı
  - Üretim ve satış miktarları arasında bir paralelliğin olduğu
  - Maliyet giderlerinin ya tam olarak değiştiği veya hiç değişmediği, yarı değişken giderlere yer verilmediği
  - Maliyet giderlerinde azalan verimler kanununa yer verilmediği
- gibi varsayımların bulunduğu unutulmamalıdır.

Kâra geçiş noktası analizi; birim, satış tutarı, satış kapasitesinin yüzdesi, planlanan kâr miktarı ve grafik metodu ile elde edilmektedir. Şimdi bunları ayrı ayrı incelemeye çalışalım:

-- Kâra Geçiş noktasının birim cinsinden elde edilmesi

$$B.B.N. = \frac{\text{Sabit masraflar (sabit maliyetler)}}{\text{Birim satış fiyatı} - \text{Değişken masraflar}} = (\text{birim})$$

-- Satış tutarına göre

$$B.B.N. = \frac{\text{Sabit masraflar(maliyetler)}}{1 - \frac{\text{Birim başına değişir maliyetler}}{\text{Birim satış fiyatı}}} = (\text{TL})$$

1. Kâmuran Bekiner; İşletme Denetimi (İşletme Analizleri), Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayın No:3271, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul-1984, s.515

-- İşletmenin satış kapasitesinin yüzdesi olarak

$$B.B.N. = \frac{\text{Sabit masraflar}}{\left(1 - \frac{\text{Toplam değişir maliyetler}}{\text{Toplam satışlar}}\right) \times \text{En çok satış (işletme kapasitesi)}} = (\%)$$

-- Kâr miktarına göre

$$B.B.N. = \frac{\text{Planlanan kâr} + \text{Sabit masraflar}}{\text{Birim satış fiyatı} - \text{Birim değişir masraf}} = (\text{TL})$$

formülleri yardımı ile hesap edilmektedir.

-- Grafik metodu ile

Grafik için açıklama notları:

Eksenler:

Yatay: Satış miktarı (adet, kg., lt., metre, v.b.)

Dikey: Tutarları (satış, maliyet, kâr, birim, v.b.)

Rakamlar ve harf bölgesi:

1 Toplam sabit maliyet (veya masraf) bölgesi

2 Toplam değişir " (") "

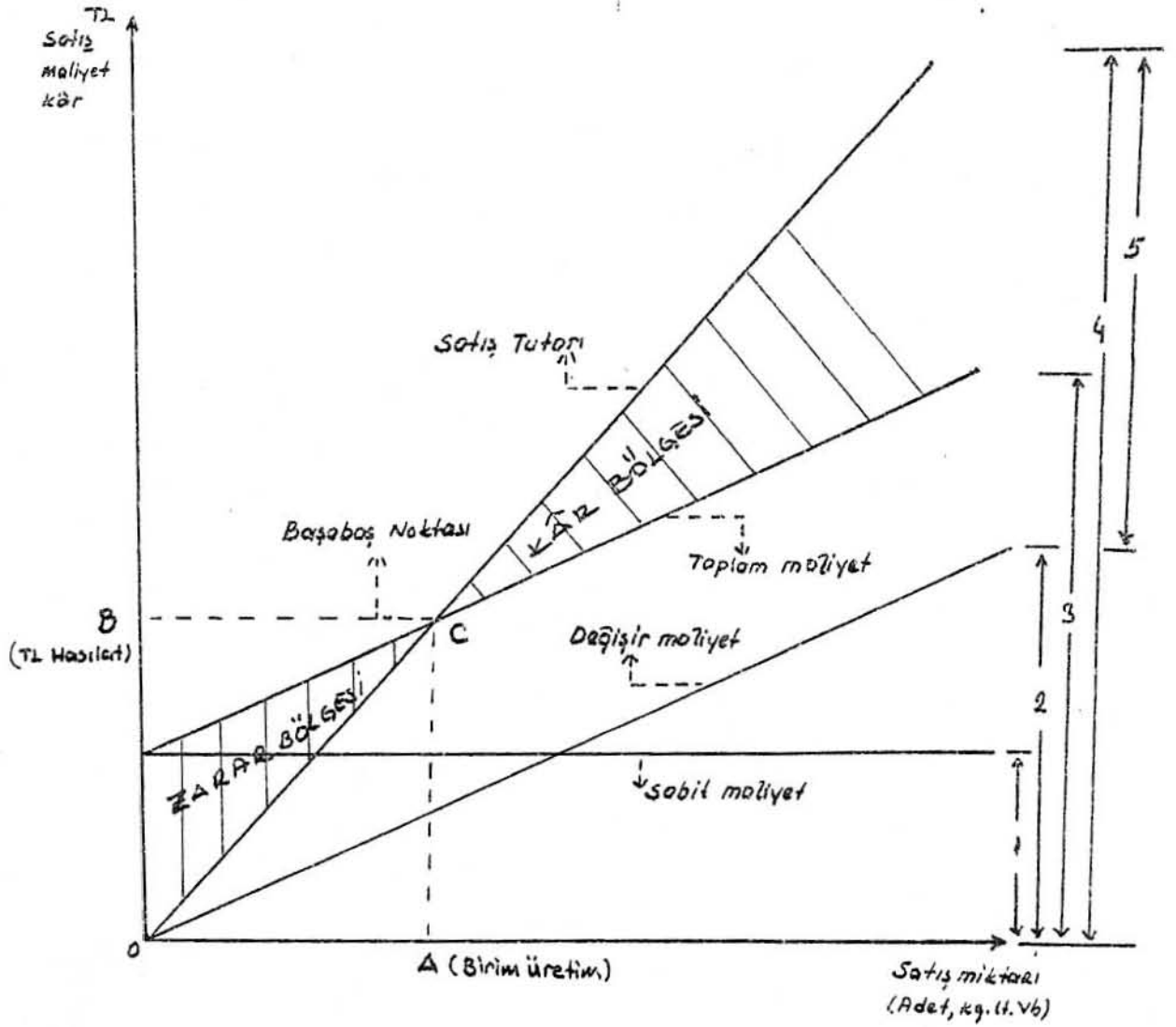
3 Toplam maliyet (değişir + sabit) "

4 Toplam hasılat (satış hasılatı) "

5 Marjinal gelir (toplam hasılat - toplam değişir maliyet)

bölgesini

C Başbaşa noktası (kâr = zarar, gelir = gider)'ni göstermektedir.

Başbaşa Noktası Grafifi

6.- FİNANSAL KALDIRAÇ ve FAALİYET KALDIRACI

İşletmelerin finansal analizinde kullanılan bir diğer teknik de ,kaldıraç (manivela=leverage) denilen etkiyi sağlayacak,yabancı kaynak(borçlar) ve sabit giderlerin etkilerinin ,işletmeye sağlayacakları faydaların analizi ve bunların arasındaki ilişkinin derecesini bulma işlemleridir.

6.1.-Finansal Kaldıraç

İşletmelerin sermaye yapılarını incelediğimizde, toplam sermayenin; öz sermaye ve yabancı sermayeden meydana geldiğini görmekteyiz. Her elde edilen olumlu veya olumsuz bir değer bir maliyeti olduğu gibi, sermayenin de bir maliyeti vardır. Bu, ister yabancı kaynak (borçlar) olsun, ister öz kaynak, mutlaka bir maliyeti vardır. Maliyet dediğimiz girdi, işletmeler için aleyhte bir değerdir. Bu da işletmelerin kârlılık durumunu etkilemekte ve menfi bir olay yaratmaktadır.

İşletmenin finansmanında, borçlanılacak sermayenin maliyeti ile öz sermayesinin maliyeti karşılaştırılarak, işletme için en ucuz ve en uygun sermayenin seçimi esastır. Bu bir noktaya kadar geçerlidir. Bu başlık altında inceleyeceğimiz konu bunu araştırmak olacaktır.

İşletmenin sermaye yapısında borçların oranı ne olmalıdır? Borçların, sermaye yapısı üzerindeki etkisi nasıl ölçülür? gibi sorulara cevabı finansman kaldıraç konusu vermektedir. Finansman kaldıraç, işletmedeki toplam borçların öz sermaye veya toplam sermaye üzerindeki etkisini ölçmektedir. İşletmenin, borçlanma veya bir miktar tavizle elde ettiği uzun vadeli kaynaklarla kârlı duruma geçmesine veya "...sermayenin düşük bir maliyetle yani düşük bir maliyetli borçla sağlanması ve daha yüksek oranda kazanç sağlayan bir işte kullanılması yoluyla işletmenin kârlılığını artırması ...."(1)dir. Bir başka tanım ise; "Leverage, pay senetlerine hazır tutulan kazançtaki büyüme oranı veya faizden ve vergiden önceki gelirlerdeki, büyüme şeklinde tanımlanabilir."(2)

1.Y.Koç Yalkın, s.g.e., s.32

2.Cengiz Fıner, Sermaye Maliyeti ve Optimal Sermaye Bileşimi, Ege Üniversitesi İk.ve Tic.Bil.Fak.Yay.No:63, Ege Üniv.Mat. Bornova-İzmir-1970, s.82

Finansal Kaldıraçın etkisini daha açık bir ifade ile "Ucuz maliyetle borçlanma sermayesinin, daha yüksek kazanç oranı veren yatırımlarda kullanılması ve faiz tutarının vergiden muaf olması sebebiyle ,pay başına düşen kazancın yükselmesi olayı..."(1)dir diye tanımlı mümkündür.

Oranlar tekniğinde gördüğümüz

$$\frac{\text{Borçlar}}{\text{Öz sermaye}}$$

oranı, bize borçların öz sermayeye oranını vermekte ve ayrıca

$$\frac{\text{Borçlar}}{\text{Toplam aktifler}}$$

oranı da, toplam varlıklardaki ,yabancı kaynakların nisbetini vermekteydi. Bu iki oran ,kaldıraç oranı olarak ifade edilmektedir. Yani borçların işletmedeki etkinliğini göstermektedirler.

Yabancı kaynak kullanarak, borçlanmanın kârlılık üzerindeki kaldıraç etkisinin artırım oranı

$$K_e = \frac{1}{S_y} \times \frac{K_b - f}{K_b}$$

K_e - Kaldıraç etkisi

S_y -Sermaye Yapısı (öz sermaye/toplam sermaye oranı)

K_b -Bürüt kâr(vergi ve faiz öncesi)

Formülü (2) yardımıyla elde edilmektedir. Formülden de anlaşılacağı gibi, işletmenin sermaye yapısını belirten S_y oranı yani öz sermaye/toplam sermaye oranı küçüldükçe formülün birinci kesiri büyümekte ve ikinci kesirdeki sayıyla çarpımı kaldıraç etkisini artırmaktadır. Kesirin ikincisi yönünden inceleme ise şöyledir; borçlara ödenen faiz, sağlanan iç kârlılıktan küçük oldukça, borçlanma kârlılığı yükselcektir, büyük oldukça da tam tersi gerçekleşecektir. Bu iki büyüklük eşit olunca ,dışarıdan temin edilen kaynakların ,kârlılık üzerindeki etkisi 0 (sıfır) olacaktır.

1.a.g.e., s.83

2.A.Sait Yüksel, a.g.e., s.84

6.2.- Faaliyet Kaldırıcı

İşletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri ve ürün veya hizmetlerini üretebilmeleri için yaptıkları giderleri, sabit ve değişken giderler olarak guruplara ayırıp, başabaş analizinde bunların işletmeye getirdikleri yükleri incelemiştik.

Faaliyet kaldırıcı, sabit gider kalemi yüksek olan işletmelerin, satışlarında meydana gelecek bir lehte değişiminin kârlarında daha büyük gelişmeye neden olacak ve sabit giderlerin kaldırıcı etkisi görülecektir.

Faaliyet kaldırıcı, başabaş analizine dayalı bir kavramdır. Daha açık bir ifade ile "faaliyet kaldırıcı, bir firmanın faaliyetinin yürütülmesinde ne ölçüde sabit gider yaptığı şeklinde tanımlanabilir." (1). Bir başka deyişle, "Faaliyet kaldırıcı, giderlerin hangi oranda sabit, hangi oranda değişken olduğunu ifadeye yarayan bir kavramdır" (2).

Bir işletmenin, iş hacmi ne olursa olsun mutlaka bir takım giderleri mevcuttur. Giderleri ayrıma tabi tutulduğunda ise mutlaka bir kısmı sabit, bir kısmı da değişken giderlerden meydana gelmiştir. İşte, işletmelerde mutlak surette bulunan sabit giderler, işletmeye faaliyet kaldırıcı imkanı vermektedirler. Şayet işletmede hiç sabit gider yok ise, o takdirde faaliyet kaldırıcı etkisinden bahsetmek anlamsız olur.

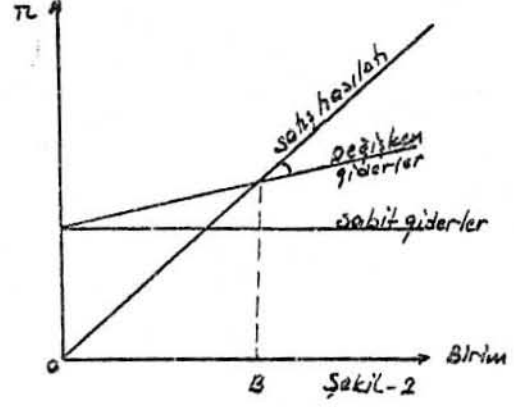
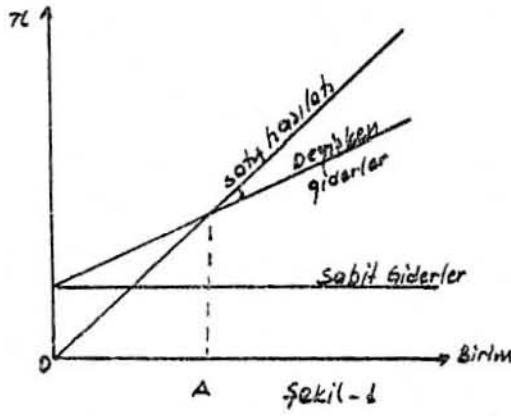
Sabit giderlerin ağırlıklı olduğu iş kolu veya sanayiî dalı, sermaye yoğun yatırımları gerektiren işlerde görülmektedir. İş gücü yoğun bir üretimde, artan iş hacmi veya satış hacmi ile birlikte değişken giderler de artmaktadır. Bu halde faaliyet kaldırıcı derecesi sermaye yoğun iş kolunda emek yoğununa göre daha fazladır. Bunları aşağıdaki şemalarda görmek mümkündür.

Şekil 1'de başabaş noktasını veren, sabit giderleri az bir işletmede A üretim seviyesi ile, şekil 2'de başabaşlığı veren üretim seviyesi B ile gösterilmektedir. A üretim seviyesinde daha az bir üretim-satış izlenirken, B gibi üretim-sa-

1. Öztin Akgüç, Mali Tablolara Analizi, a.g.e., s.417

2. A. Gönenli, a.g.e., s.109

tış seviyesinde daha fazla gider ve daha fazla satış yapmaktadır. Ancak, B noktasındaki işletme, başabaş noktasını sağladıktan sonra, kârlılığı, üretim veya satışı ile daha fazla artmaktadır.

Faaliyet kaldıracı, işletmenin satışlarındaki artışın, sabit giderleri ile kârında meydana getirdiği artışı incelemektedir veya bir başka ifadeyle, faaliyet kaldıracı derecesi " bir işletmenin satış hacmindeki belli bir yüzde değişiminin, işletmenin kârlarında yaptığı yüzde değişim "(1) olarak tanımı yapılabilir.

Q halde

$$\text{Faaliyet Kaldıracı Derecesi} = \frac{\Delta \text{Kâr}}{\text{Kâr}} / \frac{\Delta \text{Miktar}}{\text{Miktar}}$$

ana formülünden

$$\text{F.K.D.} = \frac{\frac{\Delta Q(P-D)}{Q(P-D)-S}}{\frac{\Delta Q}{Q}} = \frac{Q(P-D)}{Q(P-D)-S}$$

şeklinde formülizesi mümkündür.

Q- miktarı

P- birim satış fiyatını

D- birim değişken maliyeti

S- sabit giderleri , göstermektedir.

Formülün incelenmesinde de anlaşılacağı gibi, bir firma başabaşı sağladıktan sonra, üretimini artırmaya doğru giderse faaliyet kaldırıcı derecesini düşürecektir.

6.3.- Faaliyet ve Finansman-Kaldıraçlarının İlişkisi

İşletmelerde sabit giderlerin olması faaliyet kaldırıcısını etkilemekte ve bununla beraber işletme dış kaynaklı sermaye kullanmış ise finansal kaldıraçtan söz edilirken bunların, müşterek ilişkilerinin mevcudiyetinden de bahsetmek gerekmektedir.

Finansal kaldırıcı faaliyete geçiren, bir başka deyişle yabancı kaynak kullanarak öz sermayenin kârlılığını artırılırken, işletmeye sabit yük getiren faiz giderleri ile karşılanmaktadır. Bu açıklamaya göre, elde edilen finansal kaldırıcı derecesi

$$\text{Net kârdaki değişme oranı} / \text{Faiz ve vergiden önceki kârda değişme oranı}$$

şeklinde elde edilmekteydi.

Faaliyet kaldırıcı, finansman kaldırıcı ile birlikte satışlarda meydana gelen lehte değişiklik, işletmenin öz kaynak kârlılığını olumlu yönde daha da artıracaktır. Bunu belirleyebilmek için her iki kaldırıcı formülünün birleştirilmesi gerekir. Şöyleki,

$$\text{Faaliyet K.D.} = \frac{Q(P-D)}{Q(P-D)-S}$$

$$\text{Finansman K.D.} = \frac{Q(P-D)-S}{Q(P-D)-(S+C)}$$

$$\text{Finansman ve Faaliyet K.D.} = \frac{Q(P-D)}{Q(P-D)-S} \times \frac{Q(P-D)-S}{Q(P-D)-(S+C)} \quad \text{den}$$

$$\text{Fin.veFal.K.D.} = \frac{Q(P-D)}{Q(P-D)-(S+C)}$$

olacaktır.

Burada görülecek nokta ,faizlerin yani yabancı kaynak giderlerinin getireceği yük,faaliyet kaldırarak derecesini daha da artıracığından,faaliyet ve finansman kaldırıcının bileşik etkisi , bu iki kaldırıcın ayrı ayrı etkelerinden daha da fazla olacaktır.

İşletme yönetimi,işletmeleri için gerekli politikayı benimseyecek,plan hedefleri doğrultusunda uygulama yapıp,kontrol ve denetimi,planlarının tutarlılığını araştırıp,düzeltilme yönünde karar alabileceklerdir.

7.- FON AKIM ANALİZİ

İşletmelerin,analizi yapılacak dönemi içindeki finansal faaliyetlerini gösteren bir diğer tablo da fon akım tablosudur.Genel olarak,işletmenin bir dönemde kullandığı fonların hangi kaynaklardan elde edildiği ve bu kaynakların nerelerde kullanıldığını göstermektedir.

Fon akım tablosundaki fon kavramı için üç ayrı görüş mevcuttur.Bu görüşler,

- dar anlam olarak nakit değerler denilen,para ve benzeri değerler.
- ikinci anlam olarak,net işletme sermayesi
- geniş anlam olarak,aktiflerdeki tüm değerler veya kullanılabilen hakların tümü şeklinde ifade edilmektedir.

Fon akım tablosu için yapılacak çalışmalarda genelde geniş anlamdaki tanımda bahsedilen tüm haklar dan istifade edilmektedir.

Fon akım analizi için,iki ayrı tarihte düzenlenmiş bilanço ve bu bilançoların düzenlendiği tarihlerdeki gelir tabloları ile hesaplarda genel karakterlerinin aksine fon hareketi olup olmadığı hakkında bilginin el altında bulundurulması gerekir.Bu hesaplar,duran varlıklar,yedekler, dağıtılmamış kâr hesapları belirtilebilir.

Fon akım tablosu ,fonların kullanıldığı yerleri gös-
 diğinden gelir tablosu ile bilançonun tamamlayıcısı niteli-
 ğinde bir tablodur.Bu tablodan,işletmeyi denetliyenler ile
 işletme yöneticileri,hem denetim hem de yönetim amacı ile
 istifade etmektedirler.Fon tablosu ile işletme yöneticileri
 işletmeye sağlanan kaynakların,işletmede nasıl kullanıldığı-

nı, bu çalışma stratejisinin işletme için belirlenen politika-ya uygun sonuçlar getirip getirmediğini gözlerler. Çünkü, işletmenin amacı kâr etmek ve elde ettiği bu kârı mümkün olduğu kadar maksimum kılmaktır. İşletme yöneticileri elindeki kaynakları bu doğrultuda kullanarak amaca yönelmek arzusundadırlar. "İşletme yöneticileri fon kaynaklarının seçiminde, işletme için en verimli, yani işletmeye maksimum faydayı sağlayacak kaynakların araştırılarak ortaya çıkarılmasını ...." (1) sağlayacak çalışma içindedirler. Fon akım tablosu gelecek için yapılacak planlarda da etkili olan bir araç niteliğini taşımaktadır. Şöyleki; "Finans yöneticisi, geçmiş hesap dönemlerindeki fon akım tablosunu analiz ederek gelecek dönemler için firmanın fon gereksinmesini değerlendirirler....." (2).

Fon akım tablosu için gerekli mali tablolar inceleme döneminin başındaki ve sonundaki bilançolar ile bu dönemlere ait gelir tablosu ve kâr dağıtım tablosudur. Ama esas malzeme mukayese edilebilir özelliğe sahip bilançodur. İki bilanço karşılaştırılarak, aktif ve pasifteki azalış ve artışları belirlemek, bunları fon kaynakları, fon kullanışları olarak iki kısma ayırmaktır. Bu ayrımları fon tablosundaki bölümlerine yazarak tabloyu düzenlemektir. Bu haliyle ortaya çıkan tabloda, kaynaklar toplamı kendi içinde, kullanışlar kendi içinde, toplamaları 100 kabul edilip, kaynak ve kullanışları meydana getiren kalemler, bu 100'lerin meydana gelmesindeki yüzde payları ile kendi içlerinde yüzdelenirler. Bu şekilde meydana getirilen fon akım tablosunun kaynak ve kullanımları toplamalarının birbirine denk çıkması esastır. Kaynak bulunamamış ise kullanımı da yoktur. Bir başka ifade ile "Fon akımı devamlı bir süreçtir. Firmada her fon kullanımı eşit tutarda fon kaynağını gerektirir." (3)

Fon akım tablosundaki fon kaynaklarını,

- İşletmenin faaliyetinden elde ettiği kâr
- İşletmenin bilançosundaki aktif değerlerinde meydana gelen azalmalar.

1. K. Pekiner, a.g.e., s.152

2. Ö. Akgüç, Finansal Yönetim, a.g.e., s.145

3. a.g.e., s.146

-İşletmelerin borçlanmak suretiyle dış kaynaklarını arttırmaları

- İşletmelerin öz sermayelerinde meydana gelen artmalar temin ederken, fon kullanım yerleri olarak da

- İşletmenin elde ettiği kârdan ödenen vergiler
- İşletmenin hissedarlarına ödenen temettüleri
- İşletmenin faaliyetini zarar ederek sonuçlandırması ve böylece mali kaynaklarında meydana gelen azalmalar
- İşletmenin aktifine yapılan ilaveler
- İşletmenin kredilerini ödemesi
- İşletmenin öz sermayesindeki azalışlar gösterilebilir.

Fon akın tablosundaki kaynak ve kullanım yerlerinin incelenmesi ile aşağıda yazılı bilgiler elde edilir.

- Faaliyet dönemi içinde meydana gelen fonların hangi amaçlarla kullanıldığı

- Dividant dağıtımında miktarın neden o kadar belirlenmiş olduğu

- Aktiftteki sabit varlıklara yapılan ilavenin hangi fondan sağlandığı veya bu varlıklarda yapılan satışın gelirinin neelerde kullanıldığı

- Net işletme sermayesindeki artış veya azalışın neden meydana geldiği

- İşletmenin ödediği borçlara kaynağı nereden temin ettiği
- Sermayede olması düşünülen değişikliğin neden icap ettiği
- Normalde borçlanılmaması gerektiği halde borçlanma yapılmışsa nedenleri

- İşletme faaliyetinde zarar sözkonusu olduğu halde, varlık kalemlerinde meydana gelen artışların nasıl oluştuğu

- v.b. gibi sorulara cevap vermektedir.

BÖLÜM III
FİYATLAR GENEL SEVİYESİ
VE
FİNANSAL ANALİZ İLİŞKİSİ

1.- GENEL AÇIKLAMA

440 sayılı kanun gereğince, İktisadi Devlet Teşekkül - lerini Yeniden Düzenleme Komisyonunca muhasebenin tarifi; -Mali nitelik taşıyan mübadele işlemleri ile kısmen de olsa benzeri ekonomik olayları ,para cinsinden sistemli bir şekilde teşhis, toplama, kaydetme, sınıflandırma ve anlamlı olarak özetleme işlemleriyle, varılan sonuçları, yorumlayarak ticari kişiliğin sahiplerine ,yöneticilerine ve bu kişilerle ilişkisi bulunan diğer kimselere, amaçlarına uygun, faydalı bilgiler sağlayan sanat, bilim ve tatbikattır.-şeklinde yapılmıştır.

Yukarıda geniş mahiyeti ile tarifi yapılan muhasebeden çıkacak bilgileri değerlendirip, ekonomik yapı içerisinde bir işletme yöneticisinin veya sahibinin temel fonksiyonu, işletmesini, plan hedefleri doğrultusunda götürmektir. İşte yönetici veya sahibi elde edecekleri bilgileri işletmenin muhasebesinden almakta ve bu bilgiler ışığında plan-uygulama -kontrol işlemlerini gerçekleştirmektedirler.

Muhasebenin ilkesi olarak adlandırılan paranın ortak bir değer ölçüsü olması ile varlıkların alış fiyatlarıyla veya tarihi maliyetle hesaplara alınması gibi sadece genel kabul görmüş iki ilkesi bu konumuz için bize, ayrıntı ve inceleme getirmektedir.

Modern ekonomilerde değişim aracı ve kıymet ölçüsü olan para birimi, muhasebenin ölçme faaliyetine giren bütün faaliyetlerde kullanılması ve bu ölçü biriminin yani paranın, boyutlarının zaman içerisinde değişmediği veya başka bir ifadeyle , paranın satınalma gücünün değişmediği, sabit kaldığı ilkesi , işletmelerin iktisap edecekleri veya elden çıkaracakları varlıklarını maaliyetle değerlendirmeye almalarını sağlamaktadır.

Ancak bu ilkeler muhasebede temel ilkeler olarak kullanılırken, içinde bulunduğumuz ekonomik yapıda geçerliliğini

pek muhafaza etmemektedir. Türkiye'de dünya ülkelerinde ortaya çıkan fiyatlar genel seviyesindeki değişimler, içinde yaşadığımız toplumun fertlerini nasıl ki etkileyebiliyorsa ekonomik birer birim olan işletmeleri de o denli etkilemektedir.

Günümüzün iktisadi meselelerinden olan fiyatlar genel seviyesindeki artış ve azalışlar, iktisat ilmi içerisinde sırasıyla, enflasyon ve deflasyon, olarak adlandırılmaktadır. Burada konu edilecek olan yalnızca enflasyon yani, paranın satınalma gücünün azalması, düşmesi olayıdır.

Q halde enflasyonist bir ekonomik yapıda muhasebenin yukarıda sözü edilen tarihi değerlendirme yani maliyetle değerlendirme ilkesi anlamını kaybetmekte ve böylece işletmenin finansal yapısına yanıltıcı değerler kazandırmaktadır. Çünkü farklı tarihlerdeki maliyetleri yazarak, o değer hakkında esaslı bir bilgi ve köklü bir değerlendirme yapılmasına imkan vermemektedir. Ancak muhasebedeki bu ilke, paranın değerinin değişmediği bir ortamda bizlere fayda sağlayacak esaslı bilgiler vermektedir. Ayrıca "farklı değerlere sahip para birimleri ile oluşan mali tabloların tanlılı. bunların zaman karşılaştırması yanlış, en azından hatalı sonuçlara ulaştırır." (1) Bu sonuçlar "enflasyon döneminde mali tabloları, özellikle işletme yöneticisi için kullanılmaz duruma getirmektedir!" (2) Ayrıca "görüntü (fiktif) kârların dağıtımına, döner varlıkların tükenmesine, işletmenin üretim gücünün giderek artan bir biçimde azalmasına ve bunların sonucu olarak da erken tasfiyeye yol açmakta ...." (3) dir. İşletmeleri her yönüyle etkileyen enflasyon " ekonomik hayatta belirsizliği ve riski artırdığı için, firmaların daha yüksek düzeyde kârbekleyişi içinde olmalarına, dolayısıyla fiyat istikrarının olduğu dönemlerde kabul edilebilecek risk ve kârlılıkta olan yatırım projelerinin red edilmesine ..." (4) neden olabilmektedir.

1. A. H. Durmuş, a. g. e., s. 311

2. M. A. Aysan, a. g. m., s. 241

3. Nalan Akdoğan; Enflasyon Muhasebesi, Ankara İk. ve Tic. İlm. Ake. Mali Bil. ve Muha. Yük. öku. yay. No: 1, Kalite Mat. Ankara-1980s. 2

4. Nuri Uman, Enflasyon Muhasebesi, Boğaziçi Ünüv. Yay. 155 Boğaziçi Ünüv. Matbaası, İstanbul-1979, s. 13-14

Enflasyon, işletmelerin tüm bünyesi üzerinde etkili olup işletme için belirlenen politikalarından uzaklaştırdığı gibi, toplumun sosyal yapısı üzerinde de bazı bozulmalara neden olmaktadır! Çalışma barışını bozarak, işçi-işveren arasındaki gelir çekişmesini artırmakta, mevcut ücret sistemlerinin uygulanmasını önemli ölçüde etkilemektedir."(1)

Tüm bu açıklamalardan sonra, enflasyon denilen ekonomik derit, işletmelere nasıl etki etmekte, neleri götürüp neleri kazandırmakta, bu etkilerinden işletmeleri nasıl ve ne şekilde kurterabilmenin mümkün olacağı ve daha sonra düzeltmeleri yapılmış tabloların yorum ve analizinin nasıl yapılacağını incelemeye geçelim.

2.- ENFLASYON , BİLANÇO ve GELİR TABLOSU İLİŞKİSİ

İşletme yöneticisi , işletmesi için alacağı kararları elde ettiği bilgiler ışığında vermekte ve değerlendirmektedir. Bu bilgiler , muhasebe sisteminin düzenlediği türlü raporlarda yöneticiye sunulur ve zaman zaman düzenlenecek bilançolarda ve gelir tablolarında özetlenir.

2.1.-Enflasyonun Bilançoya Etkisi

Paranın satın alma gücünün düşmesi ve fiyatların yukarıya doğru tırmanması karşısında bilanço, hem aktif kalemlerde hem de pasif kalemlerde etkilenmekte ve gerçek dışı değerleri yansıtmaktadır.

Bilançonun etkileniş biçimini aktif ve pasif kalemler açısından irdelemeye geçelim.

2.1.1.- Aktif Kalemlerde Yaptığı Etkiler

Fiyat hareketlerinin bilançonun aktif kalemlerine olan etkisini incelemek için, etkili meydana getiren varlıkların gerçek ve parasal değerler diye ayrıma tabi tutulması gerekir. Gerçek değerler, fiyat hareketleri karşısında nominal değerlerini sürdürürler. Bu değerlere stoklar ve sabit varlıklar örnek olarak gösterilirken, parasal değerler, fiyat hareketlerini yakından takip edip nominal değerleri değişir.

l.a.g.e., s.15

Bu tür varlıklara da kasa, bankalardaki mevduatlar ve alacaklar örnek olarak gösterilebilir. Bu varlıklar, fiyatlar genel seviyesi arttıkça, satınalma güçlerini kaybederler.

Bilanço kalemleri arasında en çok etkiyi gören, alındıkları tarihteki alış değeri üzerinden hesaplara geçen sabit değerlerdir. Sabit varlıklar dediğimiz ana kalemdaki varlıklar, işletmede bir faaliyet döneminden daha uzun süre kullanılan varlıklar olduğundan, alış tarihindeki bedelleri üzerinden hesaplara geçirilmektedirler. Ancak fiyatlar genel seviyesinde yükselmelerin olduğu dönemlerde bu kalemler, gerçek değerleri ile kayıtlı değerleri arasında çok büyük farklılıkların olduğu belirlenecektir.

İşletmelerin üretimini yaptıkları veya pazarlama-satış amacı için aldığı emtiaların, hammadde ve yardımcı maddelerin toplandığı emtia hesabı, bilançoda stoklar olarak da gösterilebilir. Stoklar, sabit varlıklardan sonra en çok etkilenen bir bilanço kalemidir. Stokların, işletmedeki dönüşümünü gösteren stok devir hızı "fiyat yükselişlerinin stoklar üzerindeki etkisini belirten en önemli husustur. Stok dönüş katsayısı yüksekse, fiyatlar genel seviyesindeki yükselişin etkisi daha az olmakta, stok dönüş kat sayısı düşükse etki daha fazla olmaktadır." (1). Stokların depoda beklene süresini gösteren bu oran, işletme yöneticilerine bu konuda gerekli bilgiyi sağlamaktadır.

İşletmenin üçüncü şahıslara sağladığı kredilerin tümünü gösteren alacak kalemi senetli ve senetsiz alacaklar diye kendi içinde bir ayrım tabii tutulmaktadır. İşletme alacaklarını senetle bir teminata bağlamış ise bu senetlerin toplandığı hesap, alacak senetleri veya portföy senetleri adı verilmektedir. Fiyat hareketlerinden etkilenmesi senedin vadesine bağlıdır. Senetsiz alacaklar genelde açık kredi olduğundan vadeleri kısadır. Bu yüzden etkilenme dereceleri az olmaktadır. Alacak senetleri için de vadeleri kısa olanlar (ki bunlar 1-2 ay gibi vadesi olanlar), vadeleri uzun olanlara göre daha az etkilenirler. Ayrıca kısa vadeli senetlerin likiditesi yüksek olup, uzun vadeli senetlere göre paraya tedavülü daha kolaydır. Uzun vadeli senetler, bunun tam

I. A. H. Durmuş, a. g. e., s. 313

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KÜTÜPHANESİ

tersi bir yapıya sahiptir. Uzun vade taşıyan senetlerin nominal değerleri aynı kaldığı halde reel değerlerinde mutlaka bir azalma söz konusudur.

İşletmenin elindeki para, bankalardaki mevduat gibi nakit değerler, alacaklardaki yapı özelliğine sahiptirler. Uzun vade elde bekletilen bu nakit değerlerde de güç azalması söz konusu olacağı, nominal değerinin aynı olmasına karşılık satınalma gücünde düşme olacağı açıktır.

İşletmenin, bir diğer işletme veya işletmelere olan iştirakleri veya bir başka ifade ile elindeki hisse senetlerinin nominal değerleri aynı olduğu halde, gerçek değerleri çoğunlukla nominal değerlerinin üzerinde işlem görmektedir. Ancak, işletmenin elinde bulundurduğu bu varlıklarda tersi durum da söz konusu olabilmektedir. Enflasyonun olduğu dönemlerde bu varlıkların değerinde düşme de görülebilmektedir. Bu durum "özellikle maliyet artışlarının satış fiyatındaki artışlardan daha fazla olması halinde bu durumla karşılaşılabılır." (1).

2.1.2.- Pasif Kalemlerde Yaptığı Etkiler

İşletmelerin kurulmaları ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan kaynaklar, bilançonun pasif tarafında toplanmakta ve bunlar dış kaynaklar dediğimiz borçlar ile işletmeyi kuran kişi veya kişilerce konulan öz sermayeden meydana gelmektedir.

İşletme veya sahiplerine, kredi olarak sağlanan dış kaynaklar dediğimiz borçlar, kısa, orta ve uzun vadeli diye guruplandırılmaktadır. Fiyatlar seviyesindeki artış, bu kaynak üzerinde işletme lehine bir durum sağlar. Nominal değerinde bir artış olmadığı halde, işletmenin borçlarını daha kolaylıkla ödeyebilme imkanını sağlar. Ancak krediyi veren kişi veya kuruluş açısından durum, alacaklarda olduğu gibi aleyhte cereyan etmektedir.

İşletmenin sahipleri tarafından sağlanan öz sermaye ise, bu kaynağın kullanılış biçimine bağlıdır. Bir başka ifadeyle, "aktifte kullanılış biçimine ve aktifdeki değerlerin

fiyat hareketlerinden etkilenme durumuna bağlıdır."(1). Ancak nominal değeri ile kayıtlı olan öz sermaye fiyat hareketleri nedeni ile düşme (enflasyonda) gösterecektir.

2.2.-Enflasyonun Gelir Tablosuna Etkisi

İşletmelerin faaliyet dönemi sonlarında düzenleyip işletmeye sağlanan lehte ve aleyteki sonucun nasıl, nereden, ne şekilde ortaya çıktığını gösteren gelir tablosu da, fiyat artışlarından etkilenmektedir.

Gelir tablosu, kendini meydana getiren kalemler açısından, bütçe gibi iki grupta mütâla edilmektedir. Bunlar gelir ve gider kalemleridir.

2.2.1.- Gelir Kalemlerine Etkileri

İşletmelerin gelirleri, ya işletmenin esas faaliyetinden elde ettiği gelirdir veya yan gelirler dediğimiz faaliyet dışı gelirlerden veya bunların her ikisinden meydana gelmektedir. Ohalde gelirleri; esas ve yan gelirler diye ayırma tabii tutmak gerekir.

İşletmenin faaliyetine esas olan gelirler ki bunlar; satış gelirleri, fiyatlar genel seviyesindeki yükselmenin gözlemlendiği dönemlerde, mal ve hizmetlerdeki fiyat artışlarına paralel olarak artış gösterecektir. Ancak bu artışın gerçek olup olmadığı, satılan mal miktarının ve paranın satınalma gücündeki kayıpların hesaba katılmasıyla belirlenebilir.

İşletmenin esas faaliyeti dışında elde ettiği gelir kalemleri ki bunlar; alınan faiz ve komisyonlar, sabit değerlerin satışından elde edilen kazançlar veya bunların getirdiği kira bedelleri, sigorta tazminatları, bir başka işletmeye ait hisselerinin getirdiği temettülendir, etkileniş biçimleri şöyle olacaktır.

İşletmenin aldığı faiz ve komisyonlar, bu olayla, nominal değeri sabit kalmakta ve reel değerinde bir azalma olmaktadır. Komisyonlar için artan fiyatlarla birlikte erateca-

cağı ve bir kaybın söz konusu olmadığıdır.

İşletmenin varlığı olan sabit kıymetlerin satışından elde edilen gelir, her ne kadar bir kazanç veya gelir olarak düşünülüyorsa da ,fiyatların arttığı bir dönemde,maliyet bedeli ile kayıtlara geçen ve bu kayıt üzerinden yıllık yapranması düşülen bu değerın satışı ile kayıttaki gözükten net değerinden fazlaya satıldığında ortaya çıkıyorsa da bu geliri kâr olarak kabul etmek,pek akıllıca bir şey değildir.Bu yanılmadır çünkü bu zâhiri bir kârdır.

İşletmeler,varlıkları üzerindeki rizikoyu azaltmak veya bu rizikoyu bir başka kuruma aktarmak gayesi ile yaptıkları sigortalama işleminden,söz konusu olan rizikonun ortaya çıkması ile elde ettikleri tazminatlar bu grupta mütâle edilmektedir.Sigortalanan değer,ikâme değeri ile ödenirse her hangi bir kayıp söz konusu değildir.Aksi durumda işletme için bir kayıp söz konusu olacaktır.

İşletmelerin ,bir başka işletmeye ortak olmak veya tasarruf amacı ile ellerinde bulundurdukları hisse senedi gelirleri,yani temettü,bu olayda işletmeye lehte sonuçlar sağlamaktadır.İşletmelerin,enflasyonist ortamda kârlarında ortaya çıkacak artış,hissedarların kâr paylarını da artıracaktır.Bu da " iştirak payları ile hissesenetlerinin kapitalizasyon değerinin artmasına ve dolayısıyla piyasa fiyatlarının yükselmesine ..." (1) neden olacaktır.

2.2.2.- Gider Kalemlerindeki Etkileri

Gider kalemleri ise;ana faaliyete esas olan giderler,satış ve idare giderleri ,yan faaliyet giderleri diye üç gruba ayrılmaktadır.

İşletmenin,söz konusu faaliyetine esas teşkil eden faaliyet giderleri enflasyonla doğru orantılıdır.Yani dönem başındaki giderlerle,dönem sonundaki gider ler arasında fiyat artışları nedeni ile bir artış söz konusudur.İmallerde kullanılan hammadde giderlerinde ,direkt işçilik giderlerinde,genel imalat giderlerinde devamlı bir artış olacaktır.Bu da

faaliyete konu olan mal veya hizmetin maliyetini artıracaktır.

İşletmenin pazarlama ve yönetimi için gerekli masraflar, enflasyondan fazlaca etkilenmezler. "Bu gider kalemleri fiyat hareketlerini yakından izlediklerinden, sonuç hesaplarına pek etki etmezler." (1) Bu bölüme ait amortismanlar ise sabit varlıklardaki olaya ortaya çıkarmakta ve yanıltıcı sonuçlara götürmektedir.

Yan faaliyet giderleri, yan faaliyet gelirlerine ait olan giderleri içermektedir. İşletmenin ödediği faiz giderleri, bir tek lehte sonuç getirmekte diğerleri bu olaydan yeterince etkilenmektedir. Çünkü faiz giderleri sabit kalmaktadır. Ödeme kolaylığı gittikçe artmaktadır.

3.-MALİ TABLOLARDA ENFLASYONUN ETKİSİNİ GİDERME ÇALIŞMALARI

Enflasyon konusunda buraya kadar anlatılanlarla, bu olayın işletmelerin finansal yapısını ve dolayısı ile işletmelerin yönetim yapısını nasıl etkilediğini anlatmaya çalıştık. Bu başlık altında da bunların nasıl bertaraf edileceğini, işletmelere bu olaydan etkilenmemeleri için nasıl bir katkı sağlanabileceği üzerinde durmaya çalışalım.

Bu tedbirleri kısaca inceleyecek olursak, dört grup gelişmeyi yapabileceğimizi söyleyebiliriz. Bunlar,

- "-fiili maliyet sistemi
- fiyatlar genel seviyesi sistemi
- ikame maliyet sistemi
- genel fiyat ve ikame maliyeti sistemi" (2) dir.

3.1.- Fiili Maliyet Sistemi

Bu gün geçerliliğini koruyan ve bir çok işletmenin tatbik ettiği bir muhasebe sistemi olup, sakıncaları ve bu olaydan etkileniş biçimini üst bölümlerde anlatmıştık. Bu sistemden ancak stoklar ve sabit değerler için, LIFO (last in first out-son giren ilk çıkar) ve yenileme fonu gibi

1. a. g. e., s. 27

2. N. Üman, a. g. e., s. 32-35

sistemler kabul edilmekte ve kullanılmaktadır.

3.2.- Fiyatlar Genel Seviyesi Sistemi

İndeksleme sistemi de denilen bu sistemde, enflasyonun nisbeti veya fiyatlardaki artışın nisbeti kadar, işletmelerin varlıkları düzeltmeye tabi tutulurlar.

İndeksler de ,genel fiyat indeksleri ve özel fiyat indeksleri diye ikiye ayrılmaktadır.Genel fiyat indeksleri toptan eşya fiyatları yada tüketici fiyat indeksleri olarak ilgili kuruluşlarca yayınlanmakta ve dilayanlar kullanmaktadır.Özel fiyat indeksleri ise sadece o iş kolu veya sanayi için belirlenmekte, ilgili işletmeler faydalanmaktadırlar. Ayrıca her mal veya varlık için nisbet farklı değerlere sahiptir.

Maliyet bedeli ile iktisap edilen kıymetin bu günkü değerini belirlemek için, indeksin o yılki rakamı ile (buna x diyelim), indeksin bu günkü rakamı (buna da y diyelim) arasındaki nisbetin çarpımı olarak belirlenmesidir. Yani y/x oranı, varlığın maliyeti ile çarpılıp, bu günkü değeri elde edilir.

3.3.- İkame Maliyeti Sistemi

Bu sistemin bir diğer adı da cari değerlerle değerlendirilmedir. Bu sistemde takip edilen yol "işletme varlıklarının (ve çoğu zaman borçlarının) benzer fiziki kapasitesi olan varlıkların cari satın alma bedelleri ile değerlendirilmesini öngören ..." (1) bir çalışma şeklindedir.

İkame maliyeti sistemi, işletmenin elinde bulundurduğu varlık için, bu günkü değerini belirleyen bir çalışma ve araştırma yapmasını gerektirmektedir. Ancak ortaya çıkan değer artışı, işletme için yeni bir kazanç unsuru gibi vergilendirme gibi yeni bir meseleyle karşı karşıya kalmaktadır.

Bu sistem ,günümüzde bir çok işletme tarafından uygulanmaktadır.Kamu idaresi tarafından hesaplanıp yayınlanan değer artış katsayıları, yıllık indekslerden faydalanılarak elde edilmekte ve kullanımı serbest bırakılmaktadır.

1.M.A.Aysan, a.g.m., a.g.e., s.243

3.4.- Genel Fiyat ve İkame Maliyet Sistemi

Yukarıda açıklanan bu iki ayrı sistemin birleştirilmesi ve uygulanmasıdır.

Fiyat hareketlerinin muhasebeye tümüyle yansıtılması çalışması olan bu sistemde, "genel ve nisbi fiyat hareketlerinin tüm etkilerinin muhasebeye yansıtılması için genel fiyat ve ikame maliyetinin muhasebeye uygulanmasıdır."(1)

4.- FİNANSAL TABLOLARIN DÜZELTİLMESİNDE SONRA ANALİZ ve YORUMU

İşletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için, sahip veya yöneticileri tarafından olumlu kararların alınması bir zarurettir.

Ancak bu zaruriliğin yerine gelebilmesi için, bu kişi veya kişilerin işletmeye ait gerekli bilgileri, tam ve eksiksiz ellerinde bulundurmaları, bu bilgilerden gereği gibi faydalanıp, işletmesini sağlam temellere oturtması da bir diğer şarttır. İşletme yöneticisi, işletmesine ait bu bilgileri faaliyet raporları olarak adlandırdığımız, bilanço, gelir tablosu ve diğer finansal tablolardan elde etmektedir.

Ancak, fiyatlar genel seviyesinde ortaya çıkan ve bu güne kadar da devam eden enflasyon olayı, bu bilgileri ne denli etkilediği üzerinde kısa da olsa izaha çalışıldı. Geniş bir açıklama olmamakla beraber bu etkilerden sıyrılma için benimsenen sistemlerden bahsedildi. Amaç; sıhhatli bilgi, sağlam kaynak, olumlu ve gelişmeye yönelik optimal kararlar olduğundan, bunların faydalananlar açısından önemi bir kez daha vurgulandı.

Fiyat hareketleri karşısında, işletmenin mali tablolarını düzenleyip, analizi yapacak kişi veya kişilere verilmesi, analizi daha rasyonel kılacak ve daha gerçek değerlerle çalışılacağından daha reel kararlar verilecektir. Ancak düzenlenmiş tablolarda çalışma yapan analist, çalışmasında böyle bir düzeltmenin yapıldığını unutmamalı ve de analiz raporunda bunu belirtmelidir.

BÖLÜM IV

MALATYA YÖRESİNDE FAALİYET GÖSTEREN GIDA SANAYİİ'NE AİT UN FABRİKALARINDA - UYGULAMA

GENEL AÇIKLAMA

Malatya yöresinde faaliyet gösteren gıda sanayiine ait ilk un fabrikası 1947 yılında kurulmuştur. Bu işletmeye geçen zaman süresi içerisinde 7 işletme daha katılmış ve böylece sayıları 8 e ulaşmıştır. Ancak bu işletmelerden bir tanesi faaliyetine 2 yıl önce son vermiş ve sayıları 7 ye düşmüştür. Ayrıca henüz hazırlık çalışmalarını sürdüren iki işletmenin montaj çalışmalarının tamamlanması ile toplam sayıları 9 a ulaşacaktır.

Malatya yöresinde sayıları 9 a ulaşacak bu işletmelere finansal analiz tekniklerini uygulayarak bazı bilgiler elde edilmek istenmişse de, gerekli girişimler sonucu ancak üç işletmeye ait mali bilgiler derlenebilmiştir.

Aşağıda finansal analiz uygulaması yapılan işletmeler hukuki yapıları bakımından, inceleniş sırasına göre anonim, limited ve kollektif şirket yapılarına sahiptirler. Bu işletmelerin faaliyet sürelerine baktığımızda en fazla 12 en az 5 yıllık mazilerinin olduğunu görmekteyiz. Bu işletmelere ait üç yıllık mali bilgiler elde edilmiş ve böylece bu işletmelerin 1983, 84 ve 85 yılı değerleri bu uygulamada çalışmamıza esas olmuştur. İşletmelere ait bilgilerden ve işletmelerin ünvanlarından bu uygulamada bahsedilmeyeceğine dair, işletme sahip veya yöneticilerine gerekli güven verilerek bu veriler sağlandığından işletmelerin isimlerinin yerine sırasıyla A, B ve C rumuzları kullanılacaktır.

İşletmelerden sağlanan bilanço ve kar-zarar tabloları analiz tekniklerine uygun hale getirildikten sonra bu uygulama içerisinde ,mutlak değerler yönünden karşılaştırmaya tabi tutulacak ve daha sonra bu iki tablo trend yüzdeleri ile dikey yüzdeler tekniğine uygulanacaktır. Daha sonra faaliyet ve kârlılık oranları yönünden incelenip her tekniğe ayrı bir açıklama verilecektir.

1.- A İŞLETMESİNDEKİ UYGULAMA

Tablo:1 A İşletmesi Karşılaştırmalı Bilançoları(000)

AKTİF	1983	1984	1985
Kasa	744.-	13.719.-	5.752.-
Bankalar	72.-	43.-	2.967.-
Alacaklar	-	7.586.-	1.949.-
Stoklar	19.650.-	5.305.-	18.160.-
Malzeme Stoku	1.454.-	403.-	371.-
Paşin Üden.Gid.	-	1.-	-
Ödenmiş KDV	-	-	10.180.-
Depozitolar	1.167.-	1.167.-	1.167.-
<u>Döner Varlık.Top.</u>	<u>23.087.-</u>	<u>28.224.-</u>	<u>40.746.-</u>
Maddi Sabit Varl.	26.191.-	27.781.-	41.602.-
(-) Amortismanlar	10.147.-	15.612.-	17.798.-
<u>T.Mad.Sabit Var.Net</u>	<u>16.044.-</u>	<u>12.169.-</u>	<u>23.804.-</u>
AKTİF TOPLAMI	39.131.-	40.393.-	64.550.-
PASİF			
Avanslar	500.-	-	-
Muv.Alacaklılar	4.506.-	2.375.-	13.883.-
Satıcılar	925.-	1.020.-	156.-
<u>Kısa Vade.Borç.Top.</u>	<u>5.931.-</u>	<u>3.395.-</u>	<u>14.039.-</u>
Sermaye	5.100.-	5.100.-	5.100.-
İhtiyatlar	1.020.-	1.020.-	1.020.-
Geçmiş Yıl Kârları	22.805.-	23.336.-	27.816.-
<u>Öz Sermaye Toplamı</u>	<u>28.925.-</u>	<u>29.456.-</u>	<u>33.936.-</u>
Dönem Kârı	4.275.-	7.542.-	16.575.-
PASİF TOPLAMI	39.131.-	40.393.-	64.550.-

A işletmesi gıda sanayinde faaliyet göstermektedir. Yaklaşık 10 yıldan beri faaliyetini sürdüren A işletmesinin 1983-1984-1985 yılları mali tabloları elde edilmiş, mali analiz tekniklerine uygun olarak, tablolar gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir.

Tablo-1, A İşletmesinin bilanço kalemlerini 1983-84-85 yılları itibariyle göstermektedir.

Tablo-1'i mutlak değer olarak genel anlamda değerlendirdiğimizde şu hususlar dikkatimizi çekmektedir.

1983 yılındaki stok kalemleri 19.650 den %73 azalışla 5.305'e inmiştir.Stoklardaki .bu düşüşün bir kısmı nakit olarak kasaya akmış,diğer kısmı ise alacak kalemlerinde birikmiştir.

Stokların nakit ve alacağa çevrilmesi yanında işletmenin 1983 ve 1984 döneminde borçlarını da 5931'den 3395'e düşürdüğü görülmektedir.İşletme borçlarını ödeme yoluna gitmiş,dönem kârı da %76 artarak 4275 den 7542'ye yükselmiştir.

1984 yılı ile 1985 yılını mukayese ettiğimizde ilk bakışta dikkatimizi çeken kalemler şunlardır.

İşletme,maddi sabit varlıklarını 27.781'den 41.602'ye çıkarmış ve böylece fonlarını önemli bir ölçüde sabit yatırımlara yöneltmiştir.Sabit yatırımlara fon tahsis etmek için borçlanmaya gitmiş ve bu tutarı 3395'den 14.039'a çıkarak kısa vadeli borçlarını %410 artırmıştır.

İşletmenin kârlarında da mutlak değer olarak bir artış söz konusudur.1984 de 7542 olan kâr %220 artarak 1985 de 16575'e yükselmiştir.

1985 yılının diğer yıllardan farklı bir özelliği Katma-Değer Vergisi uygulamasından gelen durumdur.1985 de ödenmiş KDV tutarı 10.180 olarak gözükmektedir.Bu derece büyük bir rakam işletmenin kullanılabilir hazır değerlerini tatminkar bir ölçüde değerlendiremediğini göstermektedir.Ödenmiş KDV ile ilgili bu rakam hakkında çalışmanın sonunda bilgi verilecektir.

Tablo-2 de A işletmesinin 1983 yılı baz yıl alınarak diğer iki yılın trend yüzdeleri çıkarılmıştır.

1983 yılı baz alınmak kaydı ile işletmenin döner değerlerinde 1984 de %22 lik bir artış,1985 de ise %76 lik artışla karşılaşılmaktadır.Bu önemli artış özellikle stoklardaki birikim ile ödenmiş KDV'den gelmektedir.

İşletmenin maddi sabit varlıklarında ise 1985 yılında 1983'e nisbeten %48 lik artış olmuştur.Öte yandan kısa vadeli

Tablo:2 A İşletmesinin trend yüzdeleri

	1983	1984	1985
AKTİF			
Kasa	100	1843	800
Bankalar	100	60	4120
Alacaklar	-	-	-
Stoklar	100	27	92
Malzeme Stokla.	100	28	25
Peşin Üden.Gider.	-	-	-
Ödenmiş KDV	-	-	-
Depozitolar	100	100	100
<u>Döner Değer.Top.</u>	<u>100</u>	<u>122</u>	<u>176</u>
Maddi Sabit Var.	100	106	159
(-)Amortismanlar	100	154	175
Maddi Sabit Var.Net	<u>100</u>	<u>76</u>	<u>148</u>
AKTİF TOPLAMI	100	103	164
PASİF			
Avanslar	100	-	-
Muv.Alacaklılar	100	52	308
Satıcılar	100	110	16
<u>Kısa Vade.Borc.Top</u>	<u>100</u>	<u>57</u>	<u>236</u>
Sermaye	100	100	100
İhtiyatlar	100	100	100
Geçmiş Yıl Kârı	100	102	121
<u>Öz Sermaye Toplamı</u>	<u>100</u>	<u>102</u>	<u>117</u>
Dönem Kârı	100	176	388
PASİF TOPLAMI	100	103	164

borçlar 1984 yılında % 43 oranında bir azalış gösterirken 1985 yılında 1983'e nisbeten 2,3 katı kadar bir artış ortaya çıkmıştır. Borçlardaki bu artışın fon kullanımı olarak kısmen stoklarda kısmen de sabit varlıklarda tahsis edildiği anlaşılmaktadır.

Dönem Kârındaki artış yıllar itibariyle 1984 de %76 kadar bir yükseliş kaydederken, bu oran 1985 de 1983'e göre yaklaşık 4 katı bir artış sağlamıştır.

Tablo:3 A İşletmesinin Bilançosu(Dikey Yüzdeler)

	1983		1984		1985	
	İç	Dike.	İç	Diky.	İç	Dikay
AKTİF						
Kasa	3,2	1,9	48,6	34	14,6	9,2
Bankalar	0,5	0,2	0,2	0,1	7,3	4,6
Alacaklar	-	-	26,9	18,8	4,8	3
Stoklar	85,1	50,2	18,8	13,1	44,6	28,1
Malz.Stoku	6,3	3,7	1,4	1	0,9	0,6
Paş Üd.Gid.	-	-	1	-	-	-
Ödenmiş KDV	-	-	-	-	25	15,8
Depozitolar	5,1	3	4,1	2,9	2,8	1,8
<u>Dön.Varlık Top</u>	<u>100</u>	<u>59</u>	<u>100</u>	<u>69,9</u>	<u>100</u>	<u>63,1</u>
<u>Mad.Sabit Var</u>	<u>163,2</u>	<u>66,9</u>	<u>228</u>	<u>68,8</u>	<u>174,8</u>	<u>64,5</u>
(-)Amortisma.	63,2	25,9	128	38,7	74,8	27,6
<u>Top.Mad.Sab.Var</u>	<u>100</u>	<u>41</u>	<u>100</u>	<u>30,1</u>	<u>100</u>	<u>36,9</u>
AKTİF TOPLAMI		100		100		100
PASİF						
Avanslar	8,4	1,3				
Muv.Alacaklı.	76	11,5	70	5,9	98,9	21,5
Satıcılar	15,6	2,4	30	2,5	1,1	0,2
<u>Kısa Vad.Bor.T.</u>	<u>100</u>	<u>15,2</u>	<u>100</u>	<u>8,4</u>	<u>100</u>	<u>21,7</u>
Sermaye	17,6	13	17,3	12,6	15	7,9
İhtiyatlar	3,5	2,6	3,5	2,5	3	1,6
Geç.Yıl Kâr.	78,9	58,3	79,2	57,8	82	43,1
<u>Öz Serma.Top.</u>	<u>100</u>	<u>73,9</u>	<u>100</u>	<u>72,9</u>	<u>100</u>	<u>52,6</u>
Dönem kârı	100	10,9	100	18,7	100	25,7
PASİF TOPLAMI		100		100		100

Tablo-3, A İşletmesinin yıllar itibariyle dikey yüzdeler açısından bilançolarının ayrıntılı seyrini göstermektedir.

Her üç yıl için,döner değerler aktif toplamının %50'sinden fazla bir oranı oluşturmaktadır.

Döner değerler içerisinde stokların,1983 de oldukça

yüksek bir payı temsil ettiği gözlenirken, 1984 de bu nisbetin 18,8'e ,1985 de ise 44,6'ya düştüğü görülmektedir.

Enflasyon ortamında kârların sürekliliği açısından fazla stok bulundurmak olumlu bir politika olarak değerlendirilmektedir. A İşletmesinin böyle bir politika izlemediği anlaşılmaktadır. Aynı mantık kısa vadeli borçlar için de geçerlidir. Pasif toplamı içerisinde kısa vadeli borç nisbeti 15,2 iken, bu oran 1984 de 8,4'e düşmüş, 1985 de ise 21,7'ye yükselmiştir. Enflasyonun borçlar üzerindeki olumlu etkisi dikkate alındığında, işletmenin borç politikasının yetersiz ve tutminkar olmadığını görülür. İşletmenin borçlanmada daha geniş bir politika izlememesinin sebepleri, işletme dışı faktörler açısından da dikkate alınmalıdır. Özellikle bu yıllarda sıkı para politikası uygulaması ve piyasadaki para darlığının olumsuz anlamda etki ettiği söylenebilir.

Öte yandan tablo-3'den izleneceği gibi geçmiş yıl kârları, pasif toplamı içerisinde önemli bir paya sahiptir. Bu oranlar, işletmenin oto finansmana gittiğini, kârları işletme bünyesinde tuttuğunu göstermektedir. İşletmenin bu oto finansman politikasında hukukî statüsünün de payı dikkate alınabilir. Yani işletme anonim şirket olduğu için yönetim kârların önemli bir kısmını işletme bünyesinde bırakmıştır. Bu politika fon ihtiyaçlarını karşılama açısından şirket için olumlu olarak değerlendirilebilir.

Tablo-4,5 ve 6, A İşletmesinin gelir tablolarının çeşitli finansal analiz teknikleri açısından ayrıntılı görünümünü vermektedir.

Tablo-4, A İşletmesinin yıllar itibarıyla gelir tablosuna esas olan kalemlerini mutlak değer olarak vermektedir. Tablo-5 ve 6 ise bu mutlak değerlerin yüzdeler itibarıyla durumunu göstermektedir.

Tablo-4,5 ve 6 'nın birlikte değerlendirmesi yapıldığında şu hususlar ortaya çıkmaktadır.

İşletmenin 1983 yılına nisbetle 1984 yılında satış hasılatında %37 oranında bir azalış görülmektedir. Aynı yıl

Tablo:4 A İşletmesinin Gelir Tabloları (000)

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	671.358	420.546	675.927
Satışın Maliyeti	655.380	393.125	637.822
<u>Gay.Safi Dön.Kârı</u>	15.978	27.421	38.105
Dönem Giderleri	12.366	21.632	24.043
<u>Dönem Kazancı</u>	3.612	5.789	14.062
Diğer Gelirler	1.254	1.753	2.905
<u>Top.Dönem Kazancı</u>	4.866	7.542	16.967
Diğer Giderler	591	-	392
<u>Dönem Kârı(Net)</u>	4.275	7.542	16.575

Tablo:5 A İşletmesinin gelir tabloları dikey yüzdeleri

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	100	100	100
Satışın Maliyeti	97,6	93,5	94,4
<u>Gay.Safi Dön.Kârı</u>	2,4	6,5	5,6
Dönem Giderleri	1,8	5,1	3,5
<u>Dönem Kazancı</u>	0,6	1,4	2,1
Diğer Gelirler	0,2	0,4	0,4
<u>Top.Dönem Kazancı</u>	0,8	1,8	2,5
Diğer Giderler	0,09	-	0,05
<u>Dönem Kârı(Net)</u>	0,7	1,8	2,45

Tablo:6 A İşletmesinin gelir tabloları Trend yüzdeleri

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	100	63	101
Satışın Maliyeti	100	60	97
<u>Gay.Safi Dön.Kârı</u>	100	171	238
Dönem Giderleri	100	174	194
<u>Dönem Kazancı</u>	100	160	389
Diğer Gelirler	100	140	232
<u>Top.Dön.Kazancı</u>	100	155	349
Diğer Giderler	100	-	66
<u>Dönem Kârı (net)</u>	100	176	368

Tablo:7 A İşletmesinin Üç Yıllık Faaliyet Oranları

Faaliyet Oranları	1983	1984	1985
Stok Devir Hızı	34,16	79,27	37,22
Hazır Değ.Devir Hızı	823	30,55	75,78
Net İşlet.Ser.Dev.Hı.	35,4	17	25,31
Döner Varlık.Dev.Hızı	29	15	16,58
Maddi Sabit Var.Dev.H.	41,84	34,5	28,39
Aktif Devir Hızı	17,16	10,41	10,47
Öz Ser.Dev.Hızı	23,21	14,27	19,91

Tablo:8 A İşletmesinin Üç Yıllık Kârlılık Oranları

Kârlılık Oranları (Yatırıma Göre)	1983	1984	1985
Net Kâr/Öz Sermaye	0,15	0,25	0,48
Net Kâr/Topla.Kaynak.	0,12	0,22	0,34
Net Kâr/Net Aktif Top.	0,11	0,19	0,26

Tablo:9 A İşletmesinin Üç Yıllık Kârlılık oranları

Kârlılık Oranları (Satışlara Göre)	1983	1984	1985
Bürüt Kâr/Satışlar	0,023	0,065	0,056
Maliyet/satışlar	0,977	0,935	0,944
Faaliyet Kârı/Satışlar	0,005	0,013	0,024
Net Kâr/ Satışlar	0,006	0,018	0,024
Faaliyet Gider./Satış.	0,018	0,051	0,035

satış maliyetlerinde 1983 yılına nisbaten %40 oranında bir düşüş olmuştur. Teorik açıdan maliyetlerdeki düşüşler satış artırabilen bir faktör olarak olumlu manada yorumlanırken A İşletmesi'nde bunun tamamen tersi bir durum gözlenmiştir. Maliyetlerdeki bu azalışın en önemli sebepler-

inden birisi işletmenin taşıma maliyetlerini azaltması söylenebilir. Bu orada ham madde fiyatlarındaki nisbi düşüşlerin de maliyeti etkilediği söylenebilir. Üte yandan işletmenin 1984 yılında, dönem giderlerinin %75 kadar bir artış göstererek 12.366 dan 21.632 ye yükselmesi yanında dönem kazancında ortaya çıkan artış, mali analiz teknikleri açısından çarpıcı bir özellik taşımaktadır. Dönem maliyet kalemlerinin düşüşü yanında, dönem giderlerinin yüksek olması güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Bunun sebebi maliyet muhasebesindeki, maliyet dağıtım sistemlerinin yetersiz olarak uygulandığı veya dökümanların sağlam ve sıhhatli olmadığına bir işaret olarak sayılabilir. Üte yandan işletmenin faaliyet dışı diğer gelirlerindeki artış da önem arz etmektedir.

Tablo-7, A İşletmesinin yıllar itibariyle faaliyet oranlarını göstermektedir. Bu tabloda; stok devir hızı, hazır değerler devir hızı, net işletme sermayesi devir hızı, döner varlıklar devir hızı, maddi sabit varlıklar devir hızı, aktif devir hızı, öz sermaye devir hızı gösterilmiştir.

1984 yılında, İşletmenin devir hızında (stok) % 132 lik bir artış söz konusudur. Bu artışın nereden kaynaklandığı tetkik edildiğinde şu durum ortaya çıkmaktadır. İşletmenin stokları tablo 1 ve 2 de izlendiği gibi, 1983 daki stok kalemleri 100 kabul edildiğinde, bu oran 27'ye düşmüştür. İşletme 1984 yılında stoklarının önemli bir kısmını tüketmiştir.

İşletmenin hazır değerlerinin satışlar içindeki payı 1983 yılında dikkate deymeyecek kadar düşükken bu oranın 1984 ve 1985 yıllarında önemli ölçüde artış kaydettiği görülmektedir. Yani, kasa ve alacak kalemleri önemli ölçüde 1984 ve 1985 yıllarında artış kaydetmiştir.

Döner değerler devir hızı rasyosu bir hesap dönemi içerisinde döner değerlerin kaç defa yenilendiğini ortaya koymaktadır. Bu rasyo 1984 ve 1985 yıllarında 1983 'e göre bir düşüş kaydetmiştir. Oranın düşmesi sürüm gücünün ve tahsilat politikasında ortaya çıkan bazı güçlüklerin işletme için

aleyhte bazı sonuçların çıkabileceğinin bir işareti olarak yorumlanabileceği gibi, satışlara nisbeten satışların döner değerlere daha fazla yatırım yaptığının bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Maddi sabit varlıklardaki devir hızının yıllar itibarıyla azalışının nedeni, 1983 yılında sabit varlıklara ayrılan amortisman payının düşük, diğer yıllarda ise yüksek olarak belirlenmesinden geldiğini söylemek mümkündür.

Aktif devir hızındaki sonuçların yıllar itibarıyla farklı olması 1984 yılı satışlarının 1983'e göre azalış kaydetmesinden 1985 de ise aktiflere yapılan yatırım kalemlerindeki ilavelerin büyük olmasından kaynaklanmaktadır.

Öz sermaye devir hızının 1984 de 23,21 den 14,27'ye düşmesi ve 1985 yılında 19,91'e çıkması öz sermaye içerisindeki geçmiş yıl kâr nisbetlerinin oran içerisindeki etkisinden kaynaklanmaktadır.

Tablo-8, A İşletmesinin yıllar itibarıyla yatırıma göre kârlılık oranlarını, Tablo-9 ise Bu işletmenin satışlarına göre kâr oranlarını vermektedir.

A İşletmesinin Öz sermayeye göre, toplam kaynaklara ve net aktif toplamına göre karlılık oranları yıllar itibarıyla sürekli bir artış gösterdiği gözlenmektedir. Bu artış 1985 yılında diğer yıllara göre daha tatminkar bir seyir takip etmektedir.

Satışlara göre işletmenin kâr oranlarını incelediğimizde kâr oranlarının oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. Satışlar içerisinde maliyetlerin payının yüksek olması, satışlardan beklenen kâr nisbetlerini büyük ölçüde olumsuz anlamda etkilemiştir. İşletmenin satışlara göre kâr oranları yetersizdir. Geleceğe mâtuf hedefler ve yatırımın uzun vade stratejileri ihmal edilirse kârların piyasa oranlarına nisbeten oldukça düşük olduğu görülmektedir. Enflasyon payının da dikkate alındığında bu oranın ne derece yetersiz kaldığı görülmektedir.

2.- B İŞLETMESİNDEKİ UYSULAMA

B işletmesi Malatya yöresinde faaliyet gösteren un fabrikalarından bir tanesi olup, faaliyeti pek eskilere dayanmamaktadır. B İşletmesine ait finansal bilgilerini taşıyan bilanço ve kâr-zarar hesabı düzenlenerek analize hazır hale getirilmiştir.

Tablo-10, B işletmesinin bilanço kalemlerini 1983-84 ve 85 yılları itibarıyla göstermekte olup, üç yıllık mukayeseli bilanço muhteviyatı taşımaktadır. Tablo-10'u mutlak değer olarak genel anlamda değerlendirdiğimizde şu noktalar dikkatimizi çekmektedir.

İşletmenin stokları yıllar itibarıyla 1983 den 1984 de % 348 olarak, 1984 den 1985'e de % 265 lik bir artış sağlamıştır. Enflasyon ve piyasa şartlarının bu kalemler üzerindeki olumsuz etkisi gözönüne alındığında bu artışların makul olduğu söylenebilir.

İşletmenin döner varlıkları da yıllar itibarıyla artmış ve bu artış oransal olarak, 1983 de 6670 iken 1984 de %100 olarak 13.385 'e ulaşmıştır. 1985 de ise 1984'e göre %265 gibi artıp 35357'ye ulaşmıştır. Bu da işletmenin, çalışma sermayesini sürekli iyi bir seviyede tutmak istemesi olarak yorumlanabilir.

B İşletmesi 1985 yılında, 1983'e göre maddi sabit varlıklarına %67 yatırım yaparak bu kalemi 7668 den 12776'ya çıkarmıştır.

İşletmenin, borçlanma veya bir başka anlatımla yabancı kaynak politikasının iyi bir şekilde değerlendirildiğini, bunu da; 1983 de 2645 olan kısa vadeli borçlarını 1984 de 3 kat artırıp 8014 'e, 1985 de ise 1984 'e göre 3,8 kat artırıp 30553 'e ulaştırması sayesinde sağladığı görülmektedir. Enflasyon dönemlerindeki yabancı kaynak kullanımının işletmenin kâr ve para yapısında sağlayacağı olumlu etkiyi göz önüne alırsak, işletmenin bu politikasında başarılı olduğu söylenebilir.

İşletmenin dönem kârında, 1983 den 1984 %20 lik bir

Tablo: 10 E İşletmesinin Karşılaştırmalı Bilançoları (000)

	1983	1984	1985
AKTİF			
Kasa	1.664.-	377.-	4.283.-
Bankalar	115.-	116.-	34.-
Alacak Senet.	432.-	432.-	432.-
Avanslar	1.430.-	1.430.-	-
Mal Stoku	3.029.-	10.557.-	28.046.-
Malzeme Stoku	-	336.-	195.-
Peşin öden. Sid.	-	-	294.-
Ödenmiş KDV	-	-	2.073.-
Depozitolar	-	137.-	-
<u>Döner Varlık Top.</u>	<u>6.670.-</u>	<u>13.385.-</u>	<u>35.357.-</u>
Demirbaşlar	122.-	122.-	122.-
Vakıf Vasıtale.	461.-	461.-	461.-
Makinalar	5.080.-	5.080.-	5.080.-
Binalar	1.864.-	2.000.-	7.113.-
Bina İnşaatı	141.-	141.-	-
<u>Maddi Sabit Var.Top.</u>	<u>7.668.-</u>	<u>7.804.-</u>	<u>12.776.-</u>
(-) Amortismanlar	1.694.-	2.147.-	4.067.-
<u>Mad. Sabit Varl. Net</u>	<u>5.974.-</u>	<u>5.657.-</u>	<u>8.709.-</u>
Kuruluş Giderleri	160.-	160.-	160.-
AKTİF TOPLAMI	12.804.-	19.202.-	44.226.-
PASİF			
Muv. Alacaklılar	308.-	818.-	441.-
Muh. Alacaklılar	2.141.-	7.196.-	30.104.-
Ödenecek Vergiler	196.-	-	8.-
<u>Kısa Vad. Borç Toplamı</u>	<u>2.645.-</u>	<u>8.014.-</u>	<u>30.553.-</u>
Sermaye	8.000.-	8.000.-	8.000.-
İhtiyatlar	74.-	140.-	219.-
Deñitil. Kârılar	764.-	1.454.-	2.286.-
<u>Öz Sermaye Toplamı</u>	<u>8.838.-</u>	<u>9.594.-</u>	<u>10.505.-</u>
<u>Dönen Kârı</u>	<u>1.321.-</u>	<u>1.594.-</u>	<u>3.168.-</u>
PASİF TOPLAMI	12.804.-	19.202.-	44.226.-

Tablo: 11 B İşletmesi Bilançolarının Trend Yüzdeleri

<u>AKTİF</u>	1983	1984	1985
Kasa	100	23	257
Bankalar	100	101	29
Alacak Senetleri	100	100	100
Avanslar	100	100	-
Mal Stoku	100	348	926
Malzeme Stoku	-	-	-
Peşin Öden.Gider.	-	-	-
Ödenmiş KDV	-	-	-
Depozitolar	-	-	-
<u>Döner Varlık Toplamı</u>	<u>100</u>	<u>200</u>	<u>530</u>
Demirbaşlar	100	100	100
Nakil Vasıtaları	100	100	100
Makinalar	100	100	100
Binalar	100	107	381
Bina İnşaatı	100	100	-
<u>Maddi Sabit Varlık Top.</u>	<u>100</u>	<u>102</u>	<u>167</u>
(-)Amortisman	100	127	240
<u>Mad.Sabit Var.Top.Net</u>	<u>100</u>	<u>95</u>	<u>146</u>
Kuruluş Giderleri	100	100	100
AKTİF TOPLAMI	100	150	345
<u>PASİF</u>			
Muvak.Alacaklılar	100	265	143
Muhtel.Alacaklılar	100	336	1406
Ödenecek Vergiler	100	-	4
<u>Kısa Vadeli Borç.Toplamı</u>	<u>100</u>	<u>303</u>	<u>1155</u>
Sermaye	100	100	100
İhtiyatlar	100	189	296
Dağıtılacak Kâr	100	190	299
<u>Öz Sermaye Toplamı</u>	<u>100</u>	<u>108</u>	<u>119</u>
<u>Dönem Kârı</u>	<u>100</u>	<u>121</u>	<u>240</u>
PASİF TOPLAMI	100	150	345

artış olduğunu, 1984 den 1985'e ise yaklaşık % 100'lük bir artışın sağlandığını gözlenmektedir. Böylece işletme dönem kârını 1983 de 1321 den, 1984 de 1594 'e ve 1985 de ise 3168'e yükseltmiştir.

Tablo- 11, B İşletmesinin bilançosundaki 1983 yılı değerlerini baz kabul edip, 1984 ve 1985 yıllarındaki değerlerin trendini ifade etmektedir.

1983 yılı baz kabul edilip döner değerlerine baktığımızda 1984 de % 100 lük bir artışın gerçekleştiğini ve 1985 yılında ise 1983'e göre %500'lük bir artmanın varlığı görülmektedir.

Maddi sabit varlıklarda 1985 yılında 1983'e oranla %67 lik bir artış sağlanmıştır. Sabit varlıklara yapılan yatırım için gerekli fon borçlanılarak elde edilmiş ve bu vesile ile işletmenin borçlarında 1983 yılına oranla 1984 de %300'lük 1985 de de % 1000 lik bir artma görülmektedir.

Tablo- 12, B İşletmesinin bilançolarını dikey yüzdeler tekniğine göre analiz etmekte olup, bu işletmenin varlık ve kaynak dağılımının yıllar itibariyle nasıl dağılım gösterdiğini ifade etmektedir. Tablonun incelenmesi ile aşağıdaki şu bilgileri elde ederiz.

İşletmenin döner varlıkları 1983 yılında, aktif toplamının % 50 lik bir bölümünü teşkil ederken bu oran, 1984 ve 1985 yıllarında aktif toplamı içerisinde daha fazla paya sahip olmuştur. Buna gerekçe olarakta enflasyon ortamında net çalışma sermayesine daha fazla ihtiyaç duyulduğunu veya enflasyonla, maddi sabit varlık kalemlerinde yıllar itibariyle hesaben maliyet azalmasının görülebileceğini belirtmek gerekir.

B İşletmesinde stokların, hem döner varlıklar içerisinde hem de aktif toplamı içerisinde önemli bir orana sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu da, daha önce belirttiğimiz gibi enflasyon ortamında işletmeye lehte bir durum yaratmaktadır.

Kısa vadeli borçların pasif toplamı içerisindeki payının 1983 yılında % 20 olması ve bu payın 1984 yılında

Tablo:12 R İşletmesi Bilançolarının Dikey Yüzdeleri

AKTİF	1983		1984		1985	
	İç Yüz.	Dikey	İç Y.	Dikey	İç Y.	Dikey
Kasa	24,9	13	2,8	2	12,1	9,6
Bankalar	1,7	0,9	0,9	0,6	0,1	0,4
Alacak Senet.	6,5	3,3	3,2	2,2	1,2	0,9
Avanslar	21,5	11,1	10,7	7,5	-	-
Mal Stoku	45,4	23,7	78,9	55	79,3	63,4
Malz.Stok	-	-	2,5	1,7	0,6	0,4
Peş.Öd.Gid.	-	-	-	-	0,8	0,6
Ödenmiş.KDV	-	-	-	-	5,9	4,6
Depozitler	-	-	1	0,7	-	-
<u>Dön.Var.Topla.</u>	100	52	100	69,7	100	79,9
Demirbaşlar	2	1	2,2	0,6	1,4	0,3
Nakil Vasıt.	7,7	3,6	8,1	2,4	5,3	1
Makinalar	85	39,7	89,8	26,5	58,3	11,5
Binalar	31,2	14,6	35,4	10,4	81,7	16,1
Bina inşaatı	2,4	1,1	2,5	0,7	-	-
<u>Mad.Sab.Var.Top.</u>	128,3	59,9	138	40,6	146,7	28,9
(-) Amortisman	28,3	13,2	38	11,2	46,7	9,2
<u>Ma.Sa.Var.Net</u>	100	46,7	100	29,4	100	19,7
Kuruluş gider	100	1,3	100	0,9	100	0,4
AKTİF TOPLAMI	-	100	-	100	-	100
PASİF						
Muv.Alacaklı.	11,6	2,4	10,2	4,3	1,4	0,9
Muh.Alacaklı.	80,9	16,7	89,8	37,4	98,5	68,1
Öden.Vergiler	7,5	1,5	-	-	0,1	-
<u>Kıs.Vad.Borc Top.</u>	100	20,6	100	41,7	100	69
Sermaye	90,5	62,5	83,3	41,6	76,1	18
İhtiyatlar	0,8	0,5	1,4	0,7	2,1	0,5
Dağı.Kâr	8,7	6	15,3	7,6	21,8	5,4
<u>Öz Sermaye Top.</u>	100	69	100	50	100	23,9
<u>Dönem Kârı</u>	100	10,4	100	8,3	100	7,1
PASİF TOPLAMI	-	100	-	100	-	100

% 41'e çıkması ve 1985 yılında bu oranın % 70'e yaklaşmasıdır. Bu oran işletmenin 1985 yılında kaynak bileşkeninde yabancı kaynaklara daha fazla pay ayırdığını göstermektedir. İşletmede öz kaynağın yaklaşık % 30, yabancı kaynağın da % 70 civarında gerçekleşmesinde, enflasyonun yıpratıcı etkisine karşı işletmenin bir politika izlediğini göstermektedir.

Tablo- 13-14-15, B İşletmesinin gelir tablolarını yıllar itibariyle değişik analiz teknikleri açısından ayrıntılı olarak ifade etmektedir.

Tablo-13'ün incelenmesinde; işletmenin satış hasılatının önemli bir ölçüde arttığı hemen görülmektedir. 1983 yılında 33599 olan satışlar %84 lük bir artışla 1984 de 61798'e ve 1985 de de % 100 lük bir artışla 123791 'e ulaşmıştır. Satışların bu artışı ile maliyetlerde de bir artış görülmektedir. 1984 yılında maliyetler, 31149 dan, 57498'e, 1985 de de 113255 'e çıkmıştır. Dönem giderleri, 1984 de 1983'e göre 3,5 kat artarak 1129 dan 2706'ya, 1985 de ise 1984'e göre 2 kat- tan biraz fazla artarak 7368 ulaşmıştır. 1983 yılına oranla 1984 yılında kâr artışı pek olmamış ve 1321 den 1594 e yükselmiştir. Ancak 1985 yılında % 100 artarak 3168 e ulaşmıştır.

Tablo- 14, B İşletmesinin gelir tablosunu, satışları 100 kabul ederek işletmedeki maliyet, gider ve kâr kalemlerinin bu 100 içerisindeki dağılımını göstermektedir. B İşletmesinde yapılan her 100 liralık satışın, 1983 de % 92,7 si 1984 de 93 ü ve 1985 de 91,5 i maliyeti oluşturmaktadır. Geriye kalan gayri safi kâr, işletmenin genel idare giderlerine tabi olmakta ve geriye kalan işletme için vergiden önceki net kârı ihtiva etmektedir.

Tablo-15, B İşletmesinin gelir tablolarını 1983 baz kabul ederek diğer iki yılda bu kalemlerde meydana gelen değişiklikleri trend yüzdeleri ile ifade etmektedir. Bu tablonun incelenmesi ile aşağıdaki şu bilgiler elde edilmektedir. İşletmenin satışları baz yıla göre 1984 de %84 , 1985 de ise % 370 gibi artarak gitmekte, ancak satışların maliye-

Tablo:13 B İşletmesinin Gelir Tabloları (000)

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	33.599.-	61.798.-	123.791.-
Satışın Maliyeti	31.149.-	57.498.-	113.255.-
<u>Gayri Safi Dön.Kârı</u>	2.450.-	4.300.-	10.536.-
Dönem Giderleri	1.129.-	2.706.-	7.368.-
Dönem Kârı Net	1.321.-	1.594.-	3.168.-

Tablo:14 B İşletmesinin Gelir Tablolarının Dikey Yüzdeleri

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	100	100	100
Satışın Maliyeti	92,7	93	91,5
<u>Gay.Safi Dönem Kârı</u>	7,3	7	8,5
Dönem Giderleri	3,3	4,4	6
Dönem Kârı Net	4	2,6	2,5

Tablo:15 B İşletmesinin Gelir Tablolarının Trend Yüzdeleri

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	100	184	368
Satışın Maliyeti	100	185	363
<u>Gay.Safi Dönem Kârı</u>	100	175	430
Dönem Giderleri	100	240	652
Dönem Kârı Net	100	121	240

tinde de bu seyire yakın oranlar görülmektedir. Maliyetlerdeki bu büyük artış enflasyonun etkisi ile ortaya çıkmakta olup bu etkiyi işletmenin dönem giderlerinde daha fazla görmek mümkündür. Dönem giderleri baz yıla oranla 1984 de % 240 ve 1985 de ise %652 gibi büyükçe bir nisbete sahip olmuştur. Bu denli artan giderler işletmenin kârını olumsuz etkilemiş ve dönem net kârının artışı 1984 de %21 ve 1985 de %240 olmuştur.

Tablo:16 B İşletmesinin Üç Yıllık Faaliyet Oranları

Faaliyet Oranları	1983	1984	1985
Stok Devir Hızı	11,09	5,85	4,41
Hazır Değ.Dev.Hızı	18,88	125,35	28,67
Net İşlt.Ser.Dev.Hızı	8,35	11,5	25,76
Dön.Var.Dev.Hızı	5	4,6	3,5
Mad.Sabit.Varl.Dev.Hı.	5,62	10,92	14,21
Aktif Devir Hızı	2,62	3,22	2,80
Öz Sermaye Dev.Hızı	3,8	6,44	11,78

Tablo:17 B İşletmesinin Üç Yıllık Kârlılık Oranları(Yatırıma)

Kârlılık Oranları (Yatırıma Göre)	1983	1984	1985
Net Kâr/Öz Sermaye	0,15	0,16	0,30
Net Kâr/Toplam Kaynakla.	0,11	0,09	0,08
Net Kâr/Net Aktif Topla.	0,10	0,08	0,07

Tablo:18 B İşletmesinin Üç Yıllık Kârlılık oranları(Satışlara)

Kârlılık Oranları (Satışlara Göre)	1983	1984	1985
Bürüt Kâr/Satışlar	0,073	0,069	0,085
Maliyet/Satışlar	0,927	0,931	0,915
Faaliyet Kâr/satışlar	0,039	0,025	0,025
Net Kâr/Satışlar	0,039	0,025	0,025
Faaliyet Gider./Satışlar	0,034	0,044	0,060

Tablo- 16-17-18 ,B İşletmesine ait değişik oran sonuçlarını göstermektedir.Bunlardan Tablo-16,İşletmenin faaliyet oranlarını,Tablo-17,yatırıma göre kârlılık oranlarını,Tablo-18 de satışlara göre kârlılık oranlarını yıllar itibariyle göstermektedir.Bu oranları mukayese ettiğimizde şunları söyleyebiliriz.

Tablo 16 daki stok devir hızı yıllar itibariyle bir azalış göstermiştir. Bu da işletmenin stoklarına 1984 ve 1985 yıllarında fazla yatırım yaptığını göstermektedir. Ancak işletme, enflasyon ortamında stoklarını artırarak fiyat farklarının lehte sonuç sağlamasını yani stokların olumlu etkisini elde etmek amacı ile böyle bir politika izlemiştir .

Hazır değerlerin oranında 1984 yılında görülen artış işletmenin o yılda daha az nakit bulundurduğunu göstermektedir. İşletme böylece elinde etil bekleyen nakit bulundurmaktadır. Ancak bunu için geçerli bir sınır bulunmadığından burada söyleyecek her hangi bir şey yoktur.

Diğer devir hızlarında da fıkalede dikkat çekici çarpık bir duruma rastlanmamıştır. Yıllar itibariyle genelde mütecanis bir yapı görülmektedir.

Tablo 17 de işletmenin yatırıma göre kârlılık oran sonuçları görülmektedir. Bunların tahlili ile şu bilgiler elde edilmektedir. Öz sermayenin kârlılığı 1983 den 1985 e doğru artmaktadır. Ayrıca, öz sermayenin dışındaki diğer iki oranda 1983 de % 10 un üzerinde bir sonuç elde edilmişken diğer yıllarda bunların düştüğünü görmekteyiz. Net kâr/öz sermaye oranının 1985 yılında % 30 seviyesinde olmasının nedeni, işletmenin kaynak bileşkeninde yabancı kaynaklara ağırlık vermesi ve böylece yabancı kaynağın öz sermayeden daha fazla nisbette olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo-18 İşletmenin satışlarına göre kârlılık oranlarını vermektedir. Tabloyu incelediğimizde bürüt kâr/ satışlar oranında 1985 yılı için bir artış olduğu görülürken , net kâr ve faaliyet kârı oranlarında bu sonuca ulaşamamaktadır.

3.- C İŞLETMESİNDEKİ UYGULAMA

Tablo: 19

	1983	1984	1985
AKTİF			
Kasa	66.-	90.-	431.-
Mal Stoku	744.-	-	4.874.-
Ödenmiş KDV	-	-	5.852.-
Depozitolar	500.-	500.-	500.-
<u>Döner Var.Toplamı</u>	<u>1.310.-</u>	<u>590.-</u>	<u>11.657.-</u>
Demirbaşlar	16.986.-	21.254.-	42.691.-
Binalar	5.000.-	9.354.-	10.276.-
<u>Mad.Sabit Var.Top.</u>	<u>21.986.-</u>	<u>30.608.-</u>	<u>52.976.-</u>
(-) Amortismanlar	2.447.-	4.213.-	8.392.-
<u>Mad.Sab.Var.Net</u>	<u>19.539.-</u>	<u>26.395.-</u>	<u>44.575.-</u>
Geçmiş Yıl Zararları	1.191.-	-	-
AKTİF TOPLAMI	22.040.-	26.985.-	56.232.-
PASİF			
Alacaklı Bankal.	648.-	-	-
Muv.Alacaklılar	81.-	159.-	262.-
Satıcılar	2.000.-	1.193.-	9.900.-
<u>Kısa Vad.Borç.Top.</u>	<u>2.729.-</u>	<u>1.352.-</u>	<u>10.162.-</u>
Ortaklar Cari Hes.	8.300.-	11.000.-	21.500.-
Öz Sermaye	5.000.-	5.000.-	5.000.-
Dönem Kârı	6.011.-	9.633.-	19.570.-
PASİF TOPLAMI	22.040.-	26.985.-	56.232.-

C işletmesi yaklaşık 5 yıllık bir maziye sahip olup işletmenin 1983,84 ve 85 yıllarına ait mali bilgileri elde edilmiş olup düzenlenerek finansal analize hazır hale getirilmiştir.

Tablo-19, C İşletmesinin 1983,84 ve 85 yıllarına ait bilanço kalemlerini mutlak değer olarak göstermektedir.Tablonun incelenmesi ile aşağıdaki şu bilgilere ulaşılır.

1983 yılında stok kalemleri 744 iken 1984 de tamamen tüketilmiş,1985 de ise 4874 e yükseltilmiştir.Stoklardaki bu düşüş ve yükseliş,enflasyon dönemlerindeki stok politikalarıyla tamamen ters bir durumu göstermektedir.

İşletme döner değerlerinden ziyade maddi sabit varlıklarına yatırım yapmıştır. Makina ve teçhizat yenilemesine girişmiş böylece demirbaş kaleminde mutlak değer olarak yıllar itibariyle önemli bir artış kaydetmiştir. Ayrıca işletme maddi sabit varlık kalemi olan binalara da ilaveler yaparak bu kaleminde mutlak değer olarak yıllar itibariyle artışını gerçekleştirmiştir.

İşletmenin borçları tahlil edildiğinde, 1984 yılında stoklara yatırım yapılmadığı için kısa vadeli borçlarda önemli ölçüde düşüş görülmüş ve bu oran 1985 de büyük bir artış göstererek 10162 ye yükselmiştir.

İşletme kollektif şirket niteliğinde olduğundan yani ortakların sorumluluğu sınırsız olduğundan veya ortakların şahsi varlıkları sayıldığından işletme fon ihtiyaçlarının ortakların cari hesaplarından karşılandığını görmekteyiz. Buna mukabil öz sermaye oranında bir artış olmamıştır.

İşletmenin dönem kârında da yıllar itibariyle bir artış kaydedilmiş ve bu artış oranı 1984 de 9633 den 1985 de % 100 artarak 19570 e ulaşmıştır.

Tablo-20,C İşletmesinin bilanço değerlerini 1983 yılı bazına göre diğer yıllardaki trend yüzdeleri ile göstermektedir. Tablonun incelenmesinde şu noktalar dikkatimizi çekmektedir.

İşletmenin döner varlık kalemlerinde mütecânis bir değer bölüşümü olmadığı için bazı kalemlerin trend göstergeleri anlamsız bir nitelik taşımaktadır. İşletmenin demirbaş ve binaları toplamı olan maddi sabit varlıklar kalemi 1983 den 1984 de % 39 artmış ve bu artış 1983 e göre 1985 de % 139 olmuştur.

İşletmenin kısa vadeli borçlarına bakıldığında muvakkat alacaklılar kaleminde 1984 de %96 lık, 1985 de ise %323 lük bir artış olmuş ancak bu artışlarla sağlanan toplam yabancı kaynak miktarı mutlak değer olarak 1985 yılında 262 olmuştur, ayrıca bu kalemin pasif toplamı içerisindeki oranı % 0,5 kadardır. Ancak borçlar içerisinde satıcılar kalemi önemli bir değişiklik göstermektedir. 1984 de % 41 azalan bu borçlar 1985 yılında 1983 yılına göre %495 artmış ve işletmenin enflasyon döneminde kaynak bileşkenini kendi lehine kullanma politikası götürmüştür.

Tablo: 20 C İşletmesi bilançolarının trend yüzdeleri

	1983	1984	1985
<u>AKTİF</u>			
Kasa	100	136	653
Mal Stoku	100	-	655
Ödenmiş KDV	-	-	-
Depozitolar	100	100	100
<u>Döner Varlıklar Top.</u>	100	45	889
Demirbaşlar	100	125	251
Binalar	100	187	205
<u>Mad. Sabit Var. Topl.</u>	100	139	241
(-) Amortismanlar	100	172	342
<u>Mad. Sab. Var. Net</u>	100	135	228
Geçmiş Yıl Zararları	100	-	-
AKTİF Toplamı	100	122	255
<u>PASİF</u>			
Alacaklı Bankalar	100	-	-
Muv. Alacaklılar	100	196	323
Satıcılar	100	59	495
<u>Kısa Vadeli Borç. Top.</u>	100	50	372
<u>Ortaklar Cari Hesabı</u>	100	132	259
<u>Öz Sermaye</u>	100	100	100
<u>Dönem Kârı</u>	100	160	325
PASİF Toplamı	100	122	255

İşletmenin dönem kârında yıllar itibariyle, 1984 de %60 lık bir artış 1985 de ise % 325 lik bir artış sağlanmıştır.

Tablo- 21 işletmeye ait bilanço kalemlerinin yıllar itibariyle kendi içerisindeki dağılımını göstermektedir. Bu tablonun incelenmesinde dikkate değer şu hususlar tesbit edilmiştir.

Tablo: 21 C İşletmesinin Bilencolarının Dikey Yüzdeleri

	İç	Dikey	İç	Dikey	İç	Dikey
	Yüzde	Yüzde	Yüzde	Yüzde	Yüzde	Yüzde
AKTİF						
	1983		1984		1985	
Kasa	5	0,2	15	0,3	3,7	0,8
Mal Stoku	57	3,3	-	-	41,8	8,6
Ödenmiş KDV	-	-	-	-	50,2	10,4
Depozitolar	38	2,2	85	1,9	4,9	0,9
<u>Dön.Varl.Toplamı</u>	100	5,7	100	2,2	100	20,7
Demirbaşlar	87	77	80	78,7	95,8	75,9
Binalar	25	23	35	34,7	23	18,3
<u>Mad.Sabit Varl.Top.</u>	112	100	115	113,4	118,8	94,2
(-) Amortismanlar	12	11	15	15,6	18,8	14,9
<u>Mad.Sabit Var.Net</u>	100	89	100	97,9	100	79,3
Geçmiş Yıl Zararları	100	5,3	-	-	-	-
AKTİF TOPLAMI	-	100	-	100	-	100
PASİF						
Alacaklı Bankalar	24	2,9	-	-	-	-
MUV.Alacaklılar	3	0,4	11	0,6	2,5	0,5
Satıcılar	73	9	89	4,4	97,5	17,6
<u>Kısa Vade.Borç Topl.</u>	100	12,3	100	5	100	18,1
<u>Ortaklar Cari Hesabı</u>	100	37,7	100	40,8	100	38,2
<u>Öz Sermaye</u>	100	22,7	100	18,5	100	8,9
<u>Dönem Kârı</u>	100	27,3	100	35,7	100	34,8
PASİF TOPLAMI	-	100	-	100	-	100

Aktif toplamı içerisinde döner varlıkların payı önemsenemeyecek kadar azdır. Döner değerler yıllar itibariyle 1983 de 5,7 ,1984 de 2,2 ve 1985 de 20,7 olarak değişim göstermiştir. BU da enflasyon dönemlerinde işletmenin net çalışma sermayesine büyük ölçüde ihtiyaç duyduğunun ifadesidir, Böylelikle işletme, aktif toplamının % 80 kadar kısmını maddi sabit varlıklara yatırmıştır. BU da işletmenin yıllar itibariyle sabit varlıklarını yenilene veya sabit varlıklarına ilaveler yaptığını göstermektedir. İşletmenin böyle bir politika-

ya ihtiyaç duyması, yeni kurulmuş olması ve bazı makina ve teçhizatını temin etme şeklinde yorumlanabilir.

Tablo - 21 de dikkati çeken önemli bir kısım da, pasif toplamı içerisinde yabancı kaynak toplamının yıllar itibariyle % 12,3 , 5 ve 18,1 gibi düşük bir orana sahip olmasıdır. Bu oran toplam pasife göre oldukça düşük görülmektedir. İşletme yatırımlarını finanse etmek için yabancı kaynaktan ziyade öz kaynaklara ağırlık vermektedir. Böyle bir politika enflasyon ortamlarında geçerli ve itibarlı bir politika olarak nitelendirilemez.

Tablo -22-23-24 ,C İşletmesinin gelir tablolarını değişik analiz teknikleri olarak göstermektedir.

Tablo -22 , işletmenin gelir tablosunu mutlak değer olarak yıllar itibariyle göstermekte ve bu tablonun incelenmesinde; satışlarda yıllar itibariyle büyük artışların gerçekleştiği görülmektedir. 1983 de 55382 olan toplam satışlar 1984 de yaklaşık 2,5 kat artarak 177978 olmuştur. 1985 de bu orana yaklaşan bir değerle 417452 ye yükselmiştir. İşletmenin mamül maliyeti ise satışlara bağlı olarak artmış ve bu artış satışlardaki artışlardan fazla olmuştur. 1983 de 41634 olan maliyet 1984 de 151058, 1985 de ise 360232 olarak gerçekleşmiştir.

İşletmenin dönem kârında da artışlar yıllar itibariyle 1984 de % 60 lık bir artışla 6011 den 9633 e , 1985 de ise % 100 artarak 19570 ulaşmıştır.

Tablo 23 ve 24 beraber incelendiğinde , işletmenin dönem kârındaki düşüşler dikkati çekmektedir. Yıllar itibariyle maliyetlerde sürekli bir artış gözlenmiş , böylece işletmenin dönem kârı da gittikçe düşen bir orana sahip olmuştur. 1983 de satışlardan % 10 oranında kâr elde edilirken 1984 de bu oran % 5,4 e, 1985 de ise 4,7 ye düşmüştür. İşletmenin dönem giderleri satışlara göre bir düşme göstermiş olup son iki yılda satışların ancak %9,5 gibi ortalama bir değerine sahiptir,

Tablo:22 C İşletmesinin Gelir Tabloları (000)

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	55.382.-	177.978.-	417.452.-
Satışın Maliyeti	41.634.-	151.058.-	360.232.-
<u>Gay.Safi Dön.Kârı</u>	13.748.-	26.920.-	57.220.-
Dönem Giderleri	7.737.-	17.267.-	38.349.-
<u>Dönem Kârı</u>	6.011.-	9.633.-	18.871.-
Diğer Gelirler	-	-	699.-
<u>Top.Dönem Kârı</u>	6.011.-	9.633.-	19.570.-

Tablo: 23 C İşletmesi Gelir Tablolarının Dikey Yüzdeleri

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	100	100	100
Satışın Maliyeti	75,2	84,9	86,3
<u>Gay.Safi Dön.Kârı</u>	24,8	15,1	13,7
Dönem Giderleri	14	9,7	9,2
<u>Dönem Kârı</u>	10,8	5,4	4,5
Diğer Gelirler	-	-	0,2
<u>Top.Dönem Kârı</u>	10,8	5,4	4,7

Tablo@ 24 C İşletmesi Gelir tabloları Trend Yüzdeleri

	1983	1984	1985
Satış Hasılatı	100	321	753
Satışın Maliyeti	100	362	865
<u>Gayri Safi Dön.Kârı</u>	100	196	416
Dönem Giderleri	100	223	496
<u>Dönem Kârı</u>	100	160	314
Diğer Gelirler	-	-	-
<u>Top.Dönem Kârı</u>	100	160	325

Tablo: 25 C İşletmesinin Faaliyet Oranları

Faaliyet Oranları	1983	1984	1985
Stok Devir Hızı	74,44	177,98	85,64
Hazır Değer.Dev.Hızı	839	1977	969
Net İşlt.Serm.Dev.Hız.	(-)	(-)	279
Döner Varl.Dev.Hızı	42	302	36
Maddi Sab.Var.Dev.Hızı	2,83	6,74	9,36
Aktif Devir Hızı	2,51	6,59	7,42
ÖZ Sermaye Dev.Hızı	11,07	35,60	83,50

Tablo: 26 C İşletmesinin Üç Yıllık Kârlılık Oranları (Yatırıma)

Kârlılık Oranları (Yatırıma Göre)	1983	1984	1985
Net Kâr/Öz Sermaye	1,20	1,92	3,9
Net Kâr/Toplam Kaynakl.	0,37	0,55	0,53
Net Kâr/Net Aktif Top.	0,27	0,35	0,34

Tablo: 27 C İşletmesinin Üç Yıllık Kârlılık Oranları(Satışlara)

Kârlılık Oranları (Satışlara Göre)	1983	1984	1985
Bürüt Kâr/Satışlar	0,25	0,15	0,13
Maliyetler/Satışlar	0,75	0,65	0,87
Faaliyet Kârı/Satışlar	0,11	0,05	0,05
Net Kâr/Satışlar	0,11	0,05	0,05
Faaliyet Gider/Satış.	0,14	0,10	0,09

Yukarıda verilen Tablo-25,26 ve 27 C İşletmesinin faaliyet ve kârlılık oranlarını yıllar itibariyle göstermektedir. BU tabloların incelenmesinde şu hususlar dikkat çekmektedir.

Tablo-25 de, döner değerler mütecanis bir değer oluşturmadığından analiz tekniklerine göre yorumlayamama zorluğu ortaya çıkmaktadır. Ancak maddi sabit varlıklar devir hızı, aktif devir hızı ve öz sermaye devir hızı gibi oranların yıllar itibariyle yükseliş kaydettiğini görmekteyiz. Özellikle öz sermaye devir hızı 1983 de 11,07 iken 1985 de 83,50 ye yükselmiştir. Bu yükselişin nedeni, işletmenin kaynak bileşkeninde öz kaynağın azalışından ortaya çıkmakta olması ancak bu oranın elde edilmişinde satışlar/ öz sermaye şeklinde bir formül kullanıldığı hatırlatılarak bulunan değerlerde sadece kayıtlı öz sermayenin dikkate alındığını vurgulamak isteriz. Ancak işletme sahipleri işletmelerine kendi öz varlıklarından sağladıkları dikkate alınmamıştır. Fakat bu da öz sermaye olarak değerlendirilip bu oranın içerisinde yer almalıdır. Bu takdirde öz sermaye devir hızında düşme gözükülecektir. Ayrıca mantık, tablo-26 da yani yatırıma göre kârlılık oranlarında da yürütülebilir. Burada net kâr/öz sermaye oranı da gittikçe yükselme göstermektedir. Bu oranın yeni sıra işletme, toplam kaynakların kârlılığında da yıllar itibariyle artışlar kaydetmiştir.

Tablo-27 de ise işletmenin satışlarına göre kârlılığı gösterilmiştir. Bu tablonun incelenmesinde, bürüt kâr, faaliyet kârında ve net kârında satışlara göre bir düşüklük yıllar itibariyle kendini göstermektedir. Maliyetlerdeki bu artışlara karşılık kârdeki düşüklük için önemli sebeplerden biri olan işletmenin finansal kaldıraç faktöründen yeterince faydalanmadığı yani finansal kaldıraçın olumlu etkisini kârda kullanmadığını görmekteyiz.

SONUÇ

Yapılan uygulama sonuçlarını şu açılardan özetlemek mümkündür.

1.- Malatya yöresinde faaliyet gösteren gıda sanayiine ait bu işletmelerin uzun bir geçmişi yoktur.İncelenen işletmeler en fazla 12 yıllık bir maziye sahiptir.

2.- İncelenen işletmeler genellikle düşük sermaye yatırımı niteliğinde olup basit teknoloji standartlarına göre kurulmuş, ekonominin tüketim cephesine hizmet götüremeyecek bir nitelikte oldukları görülmüştür.

3.- Şirketlerin hukukî yapıları anonim,limited ve kollektif şirket şeklidir.Şirketlerin hukukî yapılarının farklı olması şirketler arası yapılacak yorumun sıhhatini önemli bir ölçüde engellemiştir.Ayrıca şirketlerden tüzel kişiliğe haiz olanlarda aile şirketi özelliği belirlenmiş olup bilgilerin elde edilmesinde ciddi zorluklarla karşı karşıya kalınmıştır.

4.- Şirketlerin yönetici veya sahipleri ile yapılan görüşmeler ve piyasadaki diğer işletmelerde gözleendiği gibi sahip veya yöneticilerde uzun vadeli bir planlama politikası belirmemiş olup eldeki işletmelerin enflasyon ortamının sağladığı yatırımın fiyat artışından istifade ederek sahip değiştirdiği ve satıldığı müşahade edilmiştir.Bu işletmelerde,işletme sürekliliği değil süpekülatif amaçlar birinci derecede önem kazanmıştır.

5.- Dökümanların tedarik edilmesinde büyük güçlüklerle karşılaşmış,yöneticiler gerekli döküman vermekten şiddetle kaçınmışlardır.Şirketlerde belli standartlara girecek şekilde bir muhasebe sistemi kullanılmamış,bilgi akışını temin edecek departmanlara da rastlanmamıştır.Bu nedenle dağınık ve yetersiz mali bilgiler taşıyan dökümanlar ayrı ayrı ele alınarak anlamlı tablolar haline çevrilmiştir.Şirket yöneticilerinin sosyal girişim ve sosyal kabul açısından duyarlı olmamaları da bu açıdan problemleri büyütüştür.Genelde şirket yöneticileri,teknik ve mevzuat açısından yeterli seviyede olmadığından karşılıklı diyaloglarda istenilen verim alınamamıştır.Şirketlerin finansal sorunları ülke çapında mevcut olan sorunlardan daha kabarıktır,daha büyük ve daha yoğundur.Şirketlerin finansal bünyeleri yapısal açı-

den yetersizdir.

6.- İşletmelerin uyguladıkları stok politikaları yetersiz ve bilimsel standartlara uygun değildir. Muhasebe sistemlerinde bilgi akışını sağlayacak gerekli düzenlemenin olmayışından bu kalemde belirtilen mamül, yan ürün ve hammadde stoklarına ait bilgiler verilememiş, böylece işletmenin gerçek stok politikası hakkında yeterli bir bilgi elde edilememiştir.

7.- Şirketlerde, kanunların tanıdığı kolaylık ve haklar yöneticiler tarafından işletme lehine kullanılmamış neticede çarpık bazı kalemlerin ortaya çıkmasına neden olunurken ortak veya hissedarlara gerekli hakları verilememiştir. Bunlara en açık örnek olarak, işletmelerdeki dağıtılmamış kârları ayrıca ihtiyatlarda görülen yetersiz ve sembolik rakamları vermemiz mümkün olacaktır. Ayrıca işletmeler yıllardır faaliyette buldukları halde yeniden değerlendirmeye gitmemişler ve sermayeleri işletmeleri için anlamını yitirmiştir. 1985 yılında uygulamaya konulan Katma Değer Vergisi'nin işletmelerde sağladığı fon gidirini, yetkili mercilerden talep edip işletmeye fon kaynağı temin edecekleri yerde, bu kalemde büyük birikimlerin oluşmasına göz yummuşlar ve takip sağlamamışlardır.

8.- Şirketlerin faaliyet durumlarının analizinde şu noktalara ulaşılmıştır.

Şirketlerin finansal yapıları ölçülü bir biçimde finanse edilmemiştir. Kaynak bileşkeninde, enflasyon ortamlarında öz kaynak, yabancı kaynak nisbeti içerisinde öz kaynak aleyhine sürekli bir artış kaydedilmiştir. Hatta Türkiye uygulamasında kaynak bileşkeninin %60 a yakın kısmı dış kaynaklardan finanse edildiği halde, bu işletmelerde böyle bir yapı görülmemiştir. Çünkü

A İşletmesinde ortalama	% 15 yabancı	% 85 öz kaynak
B " "	% 44 "	% 56 "
C " "	% 12 "	% 88 "

kullanılmıştır. Bu netice gösteriyorki her üç işletme de enflasyon ortamında kaldıraç faktöründen istenilen ölçüde istifade edememiştir. Ayrıca incelenen dönemlerde işletmelerin yeterli ölçüde kredi temin etme açısından da faydalanmadıkları görülmüştür. İşletmelerin finansal yapısı, kompozisyon ve hacim açısından muvazenesizdir, kontrol altında değildir.

9-)Şirketlerin yatırıma göre ortalama kâflılıkları

	A	B	C
Öz Sermayeye göre	0,29	0,20	2,54
Toplam kaynaklara göre	0,23	0,09	0,48
Net aktif toplamına "	0,19	0,08	0,32 dir.

Bu işletmelerin satışlarına göre kâflılıkları ortalama

	A	B	C
Bürüt kâr	0,05	0,07	0,17
Maliyet	0,95	0,93	0,83
Faaliyet	0,014	0,029	0,07
Net kâr	0,016	0,029	0,07
Faaliyet giderleri	0,035	0,046	0,11 dir.

Gerek yüzde gerek mutlak değer açısından kârları düşüktür.Şirketlerin hiç birinin kâr oranları o yıllardaki fiyat seviyesindeki yükselişe ulaşmamıştır.Denilebilirki şirketlerin kâr pozisyonları ,enflasyon etkisi de göz önüne alınarak reel açıdan değerlendirildiğinde işletmeler için negatif (-) kazanç,hatta sermaye tüketimi de söz konusu olmaktadır.

10-)İşletmelerin sabit varlıklara yaptıkları yatırımlar

A İşletmesinde	1985 itibariyle	40.746	
B İşletmesinde	" "	12.776	
C İşletmesinde	" "	52.976	olmuştur.Bu yatırımların yapılması işletmeler için olumlu olarak nitelenebilir. Kuruluş devresinde olan işletmeler için bu tür yatırımler kapasite ve satışlar için olumlu bir cihet olarak yorumlanabilir.

Belli dökümanlar çerçevesinde yapılan bu uygulama ile işletmelerin bütün sorunlarına bakmak,problemleri tek açıdan ve dar bir çerçeve içerisinde değerlendirme anlamını taşır. Bölgedeki işletmelerin sorunları işletme içi ve işletme dışı faktörlerden kaynaklanmaktadır.İşletme içi faktörlerden kaynaklanan sorunlar temel bir yaklaşımla şu başlıklar altında toplanabilir.

- 1.-Muhasebe bilgi sisteminin yetersizliğinden gelen sorunlar
- 2.-Finansal politikaların yetersizliğinden kaynaklanan "

5.-Yönetim alışkanlık ve niteliklerinden gelen sorunlar olarak belirlenir.

Bölgede bu sorunlar dışında pazarlama,yönetem ve kuruluş aşamesi ile ilgili sorunlar mevcuttur.Bu sorunlar zaman içerisinde yönetici kadroların ehliyet ve tecrübeleri yanında bölgenin sanayileşme süreci içerisindeki payının artması ile düzelebileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- AKDOĞAN, N., Enflasyon Muhasebesi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:1, Kalite Matbaası Ankara-1980
- AKDOĞAN, N., Tenker, N., Finansal Tablolar Analizi, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Savaş Yayınları Ankara-1985
- AKGÜÇ, Ö., Finansal Yönetim, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü. Yayın No:2554-90-31, Sermet Matbaası, İstanbul-1980
- _____, Kredi taleplerinin Değerlendirilmesi, Türkiye Bankalar Birliği Yayını No:82, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara-1983
- _____, Mali Tablolar Analizi, Sermet Matbaası, İstanbul-1979
- AYSAN, M. M., Finansal Tablolar Analizi ve Diğer Muhasebe Konuları, İstanbul Üniversitesi Yayın No:2151, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:14, İstanbul -1976
- DEMALCILAR, İ., BAYAR, D., AŞKUN, İ. C., ÜZ-ALP, Ş., İşletmecilik Bilgisi, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:122, Ankara-1976
- DURMUŞ, A. H., Mali Tablolar Tahlili, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayın No:358-591, İstanbul-1981
- ERTUNAÇ, Ö., Finansal Kurumlar, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:3, Ege Üniv. Matbaası, Bornova-İzmir-1982
- GÜMENLİ, A., İşletmelerde Finansal Yönetim, 5. Baskı, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü 30. yıl Yayınları No:15, Venüs Ofset, İstanbul -1985
- GÜVEMLİ, O., Mali Tablolar Tahlili, 2. Baskı, Formül Matbaası, İstanbul-1979
- HATİPOĞLU, Z., TUNCER, C. T., Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, Bilmen Basımevi, İstanbul-1979

- OLUÇ, M., İşletme Organizasyonu ve Yönetimi, I.Cilt, 3.Baskı
İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No:
2430-77, İstanbul-1978
- ÖZGÜR, F., Muhasebe İlkeleri, İstanbul Üniversitesi, İşletme
Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No:
2762-112-51, Alınış Matbaacılık, İstanbul-1981
- PEKER, A., MOORE, Carl L, JAEDICKE, Robert K, Yönetim Muhasebesi
4.Basıdan Çeviri, İstanbul Üniversitesi Yayın no:2683
Fatih Yayınevi, İstanbul-1980
- _____, Yönetim Muhasebesi, Genişletilmiş 2.Baskı, 1.Kitap
Fakülteler Matbaası, İstanbul-1978
- PEKİNER, K., İşletme Denetimi (İşletme Analizleri), Güzden geçi-
rilmiş ve Genişletilmiş 4.Baskı, İstanbul Üniversi-
tesi Yayın No:3271, Fatih Yayınevi Matbaası,
İstanbul-1984
- PINAR, M.C., Sermaye Maliyeti ve Optimal Sermaye Bileşimi, Ege
Üniversitesi, İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi
Yayın No:63, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir-1970
- SIMONS, H., SMITH, J.W., Intermediate Accounting, Fifth Edition,
South-Western Publishing Co., Cincinnati-1972
- TUAN, A.K., İşletmelerde Finansal Tabloların Analiz ve Yorumu,
İpek Matbaacılık, Adana-1981
- UMAN, N., Enflasyon Muhasebesi, Boğaziçi Üniversitesi Yayın
No:155, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul-1979
- YALKIN, Y.K., İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri, Ankara Üni-
versitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
No:482, 5.Baskı, Ankara Üniversitesi Matbaası,
Ankara-1981
- YAZICI, M., Bilanço Kuramları ve Çözümlenmeleri, 2.Baskı,
Celtüt Matbaacılık, İstanbul-1976
- YELKEN, N., DEMİR, M.H., Üretim Planlaması ve Kontrolü, Ege Üni-
versitesi İşletme Fakültesi Yayın No:133/2,
Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir-1978
- YÜKSEL, A.S., Para Bulma ve Yatırım, 2.Baskı, Fatih Yayınevi
Matbaası, İstanbul-1977
- YÜKSEL, A., Enflasyon Muhasebesi, Tasvir-Gazetecilik ve Mat-
baacılık İşletmesi, İstanbul-1982

MAKALELER-TEBLİĞLER

- AKTUĞLU, M. A., "Ticari Bilanço ile Finansal Bilanço Arasındaki İlişkiler ve Finansal Bilançonun Düzenlenmesi" İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Yıl 3, Ocak-Mayıs-1968, Sayı 5-6
- ALTUĞ, O., "Maddesel Duran Varlık Hesaplarının Denetimi" İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Yıl 1978, Sayı 1-2
- BUCKLEY, A., Çav. SÖZBİLİR, H., "Daha İyi Başarı İçin Oran Analizleri", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Cilt XVII, Sayı 2, Haziran 1981
- BÜKER, S., "Hisse Senedi Değerlerinin Bulunmasında Şirket Gelirleri ve Kâr Paylarının Önemi", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Cilt XI, Sayı 1, Ocak 1975
- ÇARIKÇIOĞLU, P., "Muhasebe Denetimi ve Türkiye İçin Önemi", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi Cilt 7, Sayı 1, Nisan 1978
- ERTUNA, Ü., "Enflasyon, Finansal Tablolar ve Kârlılık", Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması, Yıl 1 Sayı 4, Aralık 1979
- _____, "Şirketlerin Borç Ödeme Gücü ve Güvencesi" Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması, Yıl 4, Sayı 14, Haziran 1982
- _____, "Şirketlerin Finansman Kaynakları (1973-1978)" Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması, Yıl 4, Sayı 13, Mart-1982
- GOMBOLA, M. J., Ketz E., "Financial Ratio Patterns In Retail And Manufacturing Organizations", Journal Of The Financial Management Association, Volume 12, Number 2, Summer 1983
- KEPEKÇİ, C., "Finansal Raporlardaki Bilgilerde Bulunması Gereken Özellikler", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Cilt XVIII, Sayı 2, Haziran 1982

- MAURIELLO, J.A., Çev. Ferruh Çömlükçi, "Ayrıntılı Fonlar Tablosu"
Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
Dergisi, Cilt XII, Ocak 1976
- MERİÇ, G., "İşletmelerde Finansal Kaldıraç Kararları",
Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Haziran 1983
- MAUTZ, K., Çev. Celâl KEPEKÇİ, "Denetim Delillerinin Mahiyeti
ve Güvenirliği", Eskişehir İktisadi ve Ticari
İlimler Akademisi Dergisi, Cilt XI, Sayı 1
Ocak 1975
- MURRAY, R.F., "Lesson For Financial Analysis", The Journal Of
The Finance, Volume XXVI, May 1971, Number 2
- OTAR, İ., "Risale-i Felekiyye "Kitab-us-Siyegat" Hakkında",
İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhase-
be Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 37, Ağustos 1984
- ÖZEL, S., "İşletmelerde İç Denetimin Esasları", Mali Sorunla-
ra Çözüm, Aylık Dergi, Yıl 1, Sayı 5, Mayıs 1985
- ŞAHİN, M., "İşletme Verimliliğinin Ölçülmesinde Kullanılan
Kavramlar", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler
Akademisi Dergisi, Cilt I, Sayı 2, Haziran 1983
- ŞENER, T., "Muhasebe ve Finansın Temel İlkeleri", Yaşar
Holding A.Ş. 23-27 Ağustos 1982 Semineri
Notları, D.P.T. Kitaplığı
- TAYŞİ, N., Finansman Analizi, D.P.T. Yayın No:1826, Teşvik
Uygulama Daire Başkanlığı Yayın No:29
- ÜNAL, H., "Bilanço ve Kâr-Zararlar Yayınlanmalı", İstanbul
Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Ensti-
tüsü Dergisi, Mayıs 1977, II, Sayı 8
- VAR, T., "Finansal Tablolar ile İflasların Önceden Tahmini"
Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması, Yıl 1
Aralık 1979, Sayı 4,
- WINDAL, F.W., Çev. ÇÖMLEKÇİ, F., "Bürüt Kârdeki Değişmelerin Ana-
lizi", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akade-
misi Dergisi, Cilt XII, Sayı 12, Haziran 1976
- YÜKSEL, A., "Finansal Tablo Bilgilerinin Yararlılığını Be-
lirleyen Nitelikler" İstanbul Üniversitesi İşlet-
me Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, Kasım 1981